

№ 234.

Rīgas Latviešu Beedribas Derīgu Grahmatu
Nodaļas īsdewums.

Si
Baltijas wehstures.

J. Krodsneeka raksti

I.

(Handwritten signature)

(Large handwritten numbers)
213 1764

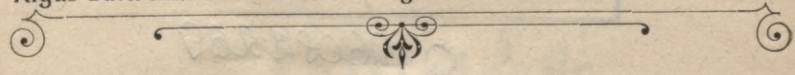
VB

27

9
499 T

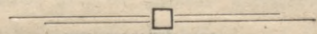
No 234.

Rīgas Latviešu Bezdribas Derīgu Grahmatu Nodālas izdevums.

II

Baltijas wehstures.

J. Krodsneeka raksti

I.

Rigā, 1912.

962 Part. 64

1953

L. V. B.	
№	1-117/211

2

2lp. il. 0306089269

„RIGAS AWISES“ DRUKATAVA.

Rīgas, 1913.

Lasitajeem.

J. Krodzneeka raksti par daschadeem Baltijas wehstures jautajumeem isfaisiti periodiskos isdewumos, sewischki „Austruma“ pirmajos gada gahjumos. Kaut gan pats autors winus usskata tikai par preekshdarbeem plaschai, wispusigai latweeschu wehsturei (sk. I. L. p. rakstu: Kas ir latweeschu wehsture?), kuru mehš, ka zerams, kahdreis sagaidisim no nuhsu wehsturneekem, tomehr ari ka wehsturiskam skizem schem raksteem ir nenoleedsama paleekama nosihme latweeschu lihdschineja wehsturiska rakstneeziba. Tadeht ari Derigu Grammatu Nodala eeskatiija par sawu peenahlumu usnemtees ar autora laipno atkauju winu sakoposchanu un isdoschanu, lai daritu tos peeejamus plaschakam lasitaju aprindam.

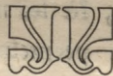
Pehz autora wehleschanas wina raksti pasneegti jaunā isdewumā tahda pat weida, ka tee nodrukati pirmo reisi. Tikai isteikšme un pareisrakstiba peemehrota pehz eespehjas ziteem Nodalas isdewumeem.

Rigā, oktobri 1912. g.

H. L. B. Derigu Grammatu Nodala.

Saturs.

I. Kas ir latweeschu wehsture?	1.
II. Par fenlatweescheem 1.	8.
" " 2.	19.
" pilschtàm" 3 Par muhsu fenajàm pilim un pilschtàm	36.
III. Par semgakeescheem	39.

I.

Kas ir latweešņu wehštūre?

Kas domajis seidot ņavus ņpehtus un laiku wehštūres darbeem, tas ņew peeņņkir grūhtu uņbewumu. Tahds darbs praņa daudņ walas, nerimstosņas energijas un ņinamas gatawibas. Wehštūrisņkais materials naw ņakrahts weenā weetā, bet iņkaiņits pa daņchadām malām: pa muisņturu dņimtspapireem un baņnizu grahmatām, pa teesu aktim, biblioteku un muņeju ņkapjeem; wiņu atrodām uņglabajusņhos muhsu walodā, parunās, ņatamōs wahrdōs, tautas dņeesmās, burwoju wahrdōs, lausņhu mahnōs, ņahsu, kristibu un behru eeradumōs; mums gadās wiņu uņseet ņmiltis un ņemi apbehrtu, ņeno eerotņhu un darba riņhtu atleekās, kapu dņitumōs un pilskalnu galōs. Eņhis materials ir gan jau pa daļai krahts, wiņu tagad wehl joprojam ņawahz un laņa; bet, ņā jau teizu, wiņņch iņkaiņits pa malu malām, pa tahdām weetām, ņas pat lihds ņchim naw peeejamas. Ja nu ņahds gribetu duhsņigi un pamatigi, ar meesu, ņirdi un dwehņeli nodotes ņchim darbām, ziņ tam newajadsētu brihwa laika, ziņ iņweizibas un ismanibas, ziņ — un tas wiņņwarigatāis — materialu lihdsjektu. Un ja tahdam wiņhram meeņigi un garigi it neņa netruhtu, ja wiņņch buhtu it ņā iņredņets ņchāi laukā, tad, deemņchehl, wiņam tomehr truhtu ta padomā, ņas nahņ no maņa un raiņa muhs no iņdeenisņheem ruhpesteem, ņas neņaiņta un newaldņina un newahrdsina wiņu muhsu walu pee pelnās awoteem un laiņigās pahrtikas raiņem. Jautajumi, ko ehdiņim, no ņagehrbņimees un malņasim par pajuntu — ir par pinekli, ņas ņawē neween ņahjas un roņas, bet nomahz ari garu un domas. Latweeņhu tauta naw bagata tauta: wiņa wehl neņpehji atlihdņinat puhliuus teem, ņas grib dņihwot un strahdat ņinibai, mahņklai un dailei. Tadehl jau tagad zeret uņ wehštūrisņtu darbu, ņas mums paņneegtu pilniġu latweeņhu tautas dņihwes apraktu, buhtu par agru, un paliks wehl laikam ilgaku laiku neņaņneedsams mehrkis. Pirms jaapstrahdā daņchadas episoodes pa laiksmeteem, laņitajeem japaņneeds monograņijas par ņinameem gadijumeem. Bet wiņpirms jadod ņaidra atbilde uņ jautajumu, jalkuht mums ņaidribā, ņas ihņteni ir latweeņhu tautas wehštūre? Ko ņapraņt mums ņem ņcha noņaukuma?

Gefam apzeram ſcho jautajumu, jaewehro eemetums, to daschu labu reif dſirdam iſteizot un kas daschu labu pat warbuht atturejis nodotees wehſturisku jautajumu raiffſchanai. Daschs labs, ja nu klaji neiſteiks, tad tomehr pee ſewis domā, kam mums pawijam wajaga latweeſchu wehſtures, kam wiſpahrigi nodarbotees ar wehſturifſeem gadijumeem, kas muhs ne mahza, ka pelnit maiſi, ka tiſt pee pahrtikas, nedſ pat ir lihdsellis, kaut ka redſami labot muhsu turibas ſtahwokli. Wehſturifſkas pehtiſchanas eſot tiſtai welts laika tehriſch, beſmaifes mahſſla, ſpehleſchanas, kas iſejot tiſ uf to, — maldinat laſitajus uf nezeleem, leeſam teiſam un neleetigam plahpam, walddinat fantafiju, laupit darba zilwekam laifu, kuru winſch buhtu warejis derigi iſleetot. Taiſniba gan, ka meeſigam azim redſams un rokam tauſtam labums neatlez no wehſturifſkas pehtiſchanas. Ja nu ta ſpreeſham, eewehrojam tiſ to, kas muhsu uſturam wajadſigs, nihſtam to, kas pahrtikai taiſni nebuhtu derigs, tad mums buhtu jaatraujas no dauds leetam, ar kurem eſam apradufchi, to tagad turam par nepezeefchami wajadſigam. Wiſs, kas ſihmejas uf ahrigu jaukumu, ar to eepreezinamees wakas brihſchds, buhtu atmetams: modes, mahſſlas, poefija — wiſs tas buhtu leets un no paſaules raidams; jo winas nemahza muhs, ka art, ſeht, plaut, neweizina muhs amatds, neſneedſ maiſes riku. Ja mehs luhlotu tiſ uf azumirſla labumu, ja neglihtotu ſawu garu, nedailotu un nepuſchlotu ſawu dſihwi, nemahzitos ſawaldit ſawas juhtas, tad gan laikam tiſ tahlu nebuhtu lkuwufchi attihſtibā; neſin waj kulturā buhtu pahriſpehjuſchi Zaunās Gwi-nejas papuafus, kas tiſ puhlas pildit ſawu wehderu un kam gar wehſturi naw nekahdas dalas.

Zilweks nepahrteek no maiſes ween; winam neween jauſtura meefa, bet ari jawingrina prahts, jaattihſta juhtas. Ziwi-liſeta zilweka peenahſtums — iſglihtotees meeſigi, garigi un tiku-migi. Un ſchai iſglihtibā wehſturi peekriht jo ſwariga loma: rahdit mums, kas labs un kas launs, lai ſinam un mahkam no pehdeja iſwairitees un pehz pirmā tihtot. Wehſture wehl modina zilwekā mihleſtibas juhtas, mahza muhs, ka newis paſchmihliba, bet tā mihleſtiba, kas ſneedsas pahri par mahjas ſchogu, dſimts robescham, kas aptwer ſewi neween aſinſradus, bet ari zilti, tautu, wiſu zilwezi, — ir weenigais neſchaubigais ſadſihwes pamats. Wehſture mahza muhs mihlet zilweku un wina darbibu, apſpeeft un nomahſt jau katram radijumam eedſimufcho un behnam eaanguſcho egoiſmu, zilweku ſadſihwes niknato un breeſmigako eenaid-neeku, kas rihdijis un joprojam rihta laudis un tautas uf

nemeereem un kildam, us nepazeetibu un wajaschanas kaislibu, kas straumem pluhdinajis zilweku afinis, kas notat pee tam pratis tehrptees jauka un zeeniga uswalka, gan isleetodams sew par labu zilweku wisshwehtakas juhtas, ka religiju, tautiskumu, dsimtenes un mahtes walodas mihlestibu, gan atkal pratis usmestees par sirdigako un patriotiskako walsts labumu aisstahwetaju, bet pateesiba nes tit postu un nemeeru tautu un walsts lozekku starpa. Ari mehs latweeschji sadshiwē zeescham no scha egoisma, kas pee mums parahdas ihpascha eeteepiba, it ka „es“ weenigais buhtu atradis un sinatu un turetu ihsteno pateesibu, un jebkusch zits, kam zi'ads, sawads usfkats us leetu, buhtu tuhlin jau pehdejais neleetis, blehdis, mukkis. Te nu wehstures usdewums soli pa so- lim fekot schim egoisma wiltibam, noraut leeko gihmi un rahdit winu laudim wisa wina reebigaja weida un postigaja dar- biba. Schis buhtu wehstures, ta fakot, negatiwais usdewums: rihkste, kas moraliski graisa, ja schtam klist us nezeleem. Wehsturei jatehlo wisas zilwezes launas puses, lai mahzitos fargatees no winam, lai redsetu, kurr nokluhtam, ja staigafim launus zelus.

Dshiwes launas puses isdibinot, mehs gan mahzamees, ko nedarit, no ka fargatees, bet kas ihsti darams, ka un kapehz darams, to mahza zilwezes dshiwes labas, gais- schas puses pehtijumi. Ja zela rahditajeem tit buhs usraksti: schis zelsch newed us Rigu, otrais, treschais un t. pr. newed us Rigu, nesin, waj kahdreis jel nokluhtum Riga, waj nebuhtum noklihduschji un eestiguschji meschds un purw- jds. Wehsturei jastahsta par leeleem, gudreem, preesch- sijnigeem wihreem ka sadshiwes, ta gara darbibas lauki, par tautu waronibu, par kulturam un sinibu raschanos un isplati- schanos, lai ari mehs, nemdami mahzibu, zenstos winu peemehram fekot, weizinat wisu, kas labs un daisch, kas schkir zilweku no swehra, pazel winu dabai pahri par winas fungu un walbitaju.

Muhju tautinai gan naw bijis tahda wehsturiska laif- meta, kad wina buhtu bijusi eewehrojama waditaja, kulturam ne- seja, jeb gara gaismas isplatitaja, winai bijis jadshiwē ta, ka ziti to gribejuschi un rihtojuschji un tomehr, pee wisa ta, mums naw teesibas teikt, ka latwju tautas dshiwes pehtijumi newaretu pasneegt mahzibas, ka latweescheem pat nebuhtu wehstures. Zees- scham, ja metam pawirschji skatu us muhju tautinam listeni, islee- kas gan, ka buhtu welts un leeks laika un spehta tehrinsch me- kletees pehz winas wehstures. Bet ja dsilaki eegremdesimees

wehstures pehtiščanâ, tad redsefim, ka jebkura tauta, iffatrs zilweks ir berigs un wajadsigs lozeklis zilwezes pastahweščanâ, ka mehš wišî ešam tif skrituli, kas kustina, ritina žiwilišajijas ratus. Latwju tautai gan naw to leelo un lepno gara waronu, ap kuru wahrdeem un darbeem konzentrejusčees wišî wehsturiskee gabijumi, kas pasneegusčî pasaulei jaunās idejas, eewedusčî winas dšihwê un wadijusčî tautu uš augstakâm šabšihwes pakahpêm. Mums lihšî jaunakajeem laikeem naw bijis tahda wihru, kas buhtu it kâ fokusi, kurdš šalafas un šappeesčas tautas špehks, gars un zenteeni, kas buhtu tautas domu un gribas ispilditaji un iswebeji, kas wišu to, kas tautâ apšlehpts un it kâ neišlobijees, westu pee gaišmas, eewestu dšihwê.

Tomehr latweešcheem bijis šaws šwars Baltijas wehsturistšs gabijumšs, kas, jebšchu paširs, tatschu dewis semes liktenim šî namu wirseenu. Ššinat un isdibinat šcho latwju pašiwu lomu Baltijas wehsture, muhšu usderwums un peenahšums. Bet latwju tautas wehstures ispehtiščanai preekš mums wehl šewiššks morališks šwars, ko mehš tif no winas un zaur wiaru waram eeguht: šajehgt šewi pašchu, justees un turetees šawās tautistās ihpašchibās par tahdeem pašcheem zilwekeem, ne šliktakeem, nedš labakeem, kahdi zitu tautibu lozekli, ihšî šakot — mest muhšu eeadšeto tautiško kaunibu. Šamehr atšihšim zitus par augstakeem radijumeem ar leelakâm gara dahwanâm, labatu širdi, šmalšakâm juštâm, tikmehr joprojam launeešmees šawas tautibas, dšimts, walodas. Ne muhšu pašchu waina, kâ bijam apšpeesti, nomahkti, werdsinati, ne mums tadehl jaškaunas muhšu tautas neapškauschamâ liktena. Šehdejo peeždešmit gadu mums nebuht naw jakaunas, pat waram lepotees ar wineem: wini šlaidri un gaišchi leezinajusčî, kâ newis eekšchiga kuhtriba, gara šlinkums un meešas wahjums gadušimtenus šudinajis latweeščus, het weenigi launee dšihwes apstahkli un ahreji eemeshi. Šur latweešchi dabuja, tâ šakot, atpuhtu, eepšehju šwabadaki ušelpot, tur wini nadsigi šteigusčees pakal isglihtibâ žitâm tautâm, un ar kahdu weiššmi un panahšumeem, to jeb kureš, kam azis un prahts, war redset, — nošwehrt. Tâ tad mums, aiš nešaprotamas un leefas kaunibas, nebuht nenahšas greest šawas azis tif uš nahšamibu, mums ari jastatas atpakal uš pagahšni un jaatwekš no winas tas tumschais šegs, kas wehl jo notak apklahj muhšu tautas šendšihwi. Tif te rodas jautajums, kas ir winas šendšihwe, žit plašchi steepjas winas robeščas, ko lai šaprotam šem latweešchu tautas wehstures?

Muhšu šentschi bijuschi pehž šawas darbibas šemkopji, pehž

politiska stahwokka — semneeku kahrtu, tahda fadsihwes kahrtu, kam agrafôs laifôs nebija nekahdu politisku teefibu, lihdsiga behnam, kas stahw sem zita aibildnibas un usraudsibas, par to zits domâ, gahdâ un ruhpejas, waj ari neko nedara, waj pat isleeto sawa apgahdajamâ mantu, spehku un darbu sew par labu. Tas atkaras no tam, kahdu firdi un prahtu, kahdu firdsapfianu scheem aibildneem Deewinsch peeschkhris. Iau no pascha muhsu fentschu, tas ir semneeku kahrtas stahwokka zitu kahrtu starpâ tuhlin redsams, eeksch ka japastahw muhsu wehsturei. Wina, protams, newar buht aprakts, kâ latweeschi kopuschi semi; winai jabuht aprakstam, kahda bijusi semneeku dsihwe wifu to laiku, kamehr muischneeki winas waldija. Schis abas kahrtas naw schkiramâs, winas peeder kopâ, kâ drehbes labâ un launâ puše. Weens bes otra naw domajams: fur redsami semneeki kâ sinamâs kahrtas lozekli, tur wajaga buht muischneekam schim otrâs kahrtas lozeklim. Semês, fur kahrtu un muischneeku naw, tur ari naw semneeku, tur tee, kas semi kopj, ir semkopji. Ja rakstam latweeschu wehsturi, mums ihpascha wehriba jagreesch us muischneezibas rikfoschanos. Muischneeki lehma semneeku, tas ir muhsu tautas likteni, un pehdejai schis lehnums bija japilda. Ja nu ejam tahkatu, redsam, ka muischneeku kahrtas dsihwe pilnigi atkarajas kâ no eekhejeem, tâ ahrejeem apstahkeem, ka muischneezibas liktenis zeeschi faistits ar wifas semes likteni, kas katrâ mainas brihdi tuhlin ari atfauzâs us semneeku dsihwi. Un tâ nu ejam nahkuschi pee gala flehguma, ka muhsu tautas wehsture ir wifas semes, ir Baltijas wehsture, un pehtijot un rakstot latweeschu wehsturi, mums japehti un jaraksta Baltijas wehsture.

Ir mums daschas itin leelas, beesas un plasehas Baltijas wehstures wahzu walodâ, bet winam wifam peelihp weena faite: winas truhst ta, kas mums ihsti wajadfigs; winas neatrodam semneeku kahrtas wehsturi tahdâ mehrâ, kahdu leeta pelna. Ja nu ari wispahrigâ pafaules wehsture semneeku kahrtu wifai maf nahkas eewehrot, tad to teefu aug winas nosihme spezialâs wehstures, un jo leela nosihme winai peekriht Baltijâ, ja nu gan ne aktiwâ, tad jo swarigaka wina pasiwâ jinâ. Baltijas semneeku kahrtas swars pastahw tai greisâ, sweschâ stahwokli, kahdu eekarotajeem wahzeem eepatifikâs peepaturet pret eedsimteem latweescheem un igauneem.

Redsam, ka ari zitâs semes eebrukuschi sweschneeki, uswarejuschi un kalpinajuschi eedsimtos. Bet tur, p. p. Anglijâ, uswaretaji normani un uswaretee angli-falschi fahuhst weenâ tautâ, anglôs; tapat franli eekaro Galliju un pahreet romanos. Wi-

fur redsam galu galâ fawstarpigu draudfeschanos un weenoschano; tik Baltijâ ne. Uswarejuschi un eekarojuschi eedsimtâs tautinas, uswaretaji neatrada par wajadfigu tuwinat few pirmejos, bet kalpinaja un nospeeda winus widus laiku semneeku, proti wehrgu kahrtâ, few peesawinadami semes ihpashumu, paturedami waldbibu, basnizu, tirdsneeziibu, pat amatus, tas ir, wisu, kas weizina zilwezes garigo attihstibu un laizigo labklahschanos, ko dehwejam par progresu. Schis dsihwes gaitam un amateem wjadfigos laudis wini nehma no sawas dsintenes un nekopojâs un neweenojâs ar Baltijas kauschu wairumu. Kamehr widuslaiku eestahdes, feodalisms un katolu basniza, wehl atradâs pilnâ spehktâ, tamehr biskaps un ordenis, semes waldbneeki, dabuja par naudu, kas sadsihta bija eedsimto sweedreem, deefgan spehktu, kas palihdjeja wineem usturet Baltijâ eenefigo kolonistu stahwofli. Bet te usnahza reformazija, satreewa Wahzijâ katolu basnizos eestahdes, garigos ordenus un biskapibas, — pahrschekhla Siwonijas walsts nedabigâs, mahksligâs dsihwibas dsihflas un isgaisinaja politiskâs eestahdes, kuras usturet wareja tik no ahreenes, jo eekscheenê winas neatrada pabalsta kauschu wairumâ.

Istâs widus laiku katolu basnizas eestahdes, garigais ordenis un laizigâs biskapibas, pawisam isputeja, un feodalâs eestahdes pahrsihwoja krihfi. Tâ ka schis feodalâs buhschanas nahza par labu tik neezigam eedsihwotaju masumam un schis masuminsch ne domat newareja zeret saweem pascha spehkeem usturet un ildsinat sawu pahrswaru par eedsimto wairumu, tad nu bija jaluhko turetes jo projam sweschem spehkeem, ar palihgu no ahreenes. Kurseme un Widseme peeslehjâs Polijai, kur muischneeziba haudija leeliskâs teefibas. Badodotees poleem, muischneeki luhkoja few isbrihwet daschadas brihwestibas un labumus un tâ lita pamatu Baltijas privilegiju politikai. 300 gadus laipoja balteeschi, 300 gadus schi politika seedejusi un kahrtojis Baltijas wehsturi. No ka balteeschi wareja zeret panahkt wairak labuma, kas solijâs turet un fargat wiku privilegijas, tam wini peekrita. Tâ wini atrita no poleem un peeslehjâs sweedreem, un beidjot mekleja patwehrumu pee uswaretajeem kreeweem. Bet ne toks, nedj pat atmeni neistura fremtoscho laika sobu; tik tas pastahw muhschigi, kas eerakstis un eegremdets kauschu firdis, kam peekeras kauschu prahts, kas ispelnijees kauschu mihlestibu, kas atnes labu wispahribai.

Latweeschu tautas wehsturneeka usdewums nu buhtu neween atstahstit, kas notizis schinis 700 gaddis, kamehr wahzi atnahkschi Baltijâ, neween istaidrot, kâ wijs notizis, bet ari ispehtit

eemeslus, kapehz notikumi gahjuschi scho zetu. Schis pehdejais jautojums mums tas swarigakais; jo winsch saprotami isskaidroseez tif tad, ja buhsim smalki isdibinajuschu eedsimto stahwofli un likteni pa wisu scho laiku. Bet nepeteet ar to ween, ka issinafim, kahdas kaira laikmeta bijuschas eedsimto liktena pahrowehrchanas. Mehs nespreestu taishu teesu, ja luhkotos ar tagadeja zilweka azim us pagahjuscheem laikeem; muhsu tagadejee usflati naw pahrnejami us widuslaikeem; mehs nedrihstam katotu garidsneefus, bruxineefus, feodalos lungus mehrit ar tahdu mehru, kahdu peeleeftam tagadejam sadshwes buhschanam. Lai waretum saprafi widuslaiku zilweku, wina idealus un dsihwes usflatus, mums janogremdejas to laiku gara, jaepasihftas, ka laudis dsihwojuschi zitäs semës, ihpaschi Wahziä, no kureenes nahza muhsu uswaretaji un fungi. Tif salihdsinot ar Wahzemes kahrtu apstahkkeem un kopdsihwi, dabufim pateesu ainu par Baltijas eedsimto stahwofli sem eenahzeju wahzeeschu waras.

Austrumä 1892. g.

Par feulatweefcheem 1.

Tihri jabrihnas, ka wežōs senōs laikōs par Baltiju tik maš finajušči. Greeku un romeefchu kronisti un geografi peewed gan finteem tautu wahrdu, kas mituščas Riht-Eiropā, Skitiĵā jeb Sarmatiĵā, bet ūcho wahrdu baru starpā weli mekletum pehz muhšu lautas nošaufuma. Waj nu muhšu fentschi te nemas wehl naw dšihwojušči to laitu, waj wini bijušči pašihštami sem zita wahrda, newaram sinat, un weliš laika kaweklis ari buhtu, ja kašdam nahtu prahtā rakatees. Teizu, ka jabrihnas par ūchahdu tumfibu, kas aplahja Riht-Eiropu, jo semei paščai wajadsetu buht labi pašihštamai wakar-eiropēefcheem. Pa ūcho semi gahja zekšč uš Greekiĵu, uš Konstantinopoli, pat uš tašho Indiju, un wini ūauza par „austrumzeku“ (Austrvegr). Pa Daugawu augščup un pa Dnepru lejup gahja leeli bari wakar-eiropēefchu, kas mekleja ūew dahrgas prezes un bagatibu bagatās žiwilisetās greeku ūemēs. Beš tam bija wehl magnets, kas wilka ūchurp uš Baltiju laudis un tirgotajuš no malu malām. Tas bij dšintars, un dšintara seme ir seme, kur mahjoja ūenee pruhšči, leišču žiltis tauta. Neškatotees uš wišu ūcho, tomehr tik ap XII. gadu-fintena ūašlumū kreetu kroništis Nestors žirmais min latwju-leišču tautas. Nestors pašihšt Литву (leiščuš), Зѣмѣголу (ūemgaleeščuš), Корсь (kurschuš), Лѣтъголу (latweeščuš), Прусь (pruhščuš); ja peeleeķam kļahť ūemaiščuš (Жмудь), tad mums roķā wišas leišču-latwju žiltis. Simtu gadu wehľaf wehšti par ūchim paščām tautām Indriķis Latweetiš: Letones (leišči), Leti jeb Letigali (latweešči), Curones (kurschi), Semigali (ūemgaleešči) un tad wehl Selones (sehči) un Wendi (wentī). Wiši ūchee wahrđi ušglabajuščees liħđš ūchai deenai waj nu ķā tautu, ūemju, waj weetu nošaufumi. Leitis un ūemaitis jeb ūemeetiš (ūemas ir latw. ūems), Letigali un Semigali, peeleeķot wehl kļahť wez-pruhšču apģabalu „Saņland“ (latw. ūemā ūeme) — wiši ūchee nošaufumi leežina, ķā leišču žiltis peeneħmuščas ūawu tautu wahrđu no wiņeem apđšihwotās ūemēs apģa-

bala ihpaſchibam : leitīs, lejeetīs buhtu tahds, kas dſihwo lejā un ſemeetīs, kas peemih̄t ſemi guloſchā ſemē ; letgaleeſchi (latweeſchi) tad nu buhtu leiſchu gals un ſemgaleeſchi— ſemeeſchu (ſchmuħdu) gals, pirmejee buhtu leiſchu tautas ſars, peħdejee ſemeeſchu ſars. Tā ari ſlahwi pa daļai nehmuſchi ſawu zilſchu noſaukumus no weetas, kaħdu apdſihwo : поляне (поле, klaĵums), древяне (meſcheneeſchi), дреговичи (purweneeſchi), поморяне (juħmaleeſchi), лужичане (lauzeneeſchi)...

Bet, teiks laſitajs, tagadejee ſemgaleeſchi runā latwiſti, ir taļ latweeſchi? — Ja, tā gan ir. Tagad ſemgalijā, ap Leelupi, dſihwo latweeſchi, bet waj wini ta pati tauta, kas tur mita 600 gadus atpaķaļ, tas ir zits ļautajums. Alnpeķa „Rihmetā kronikā“ (Reimchronik*), apdſeedot ſemgaleeſchu karus, ſtaħſta, ka wini pa leelakai daļai iſdeldeti un aplauti, tiķ maſa daļa, peħdejās atleekas un drupas no bijuſchās warenaš tautas, pahrmahkti aiſgahjuſchi uſ ſemeeſcheem, tā ka ſenee ſemgaleeſchi wairš nebuħtu meklejami Ķurſemē ; winu weetā buħš nometuſchees uſ dſihwi latweeſchi, kas pahrgahjuſchi pahr Daugawu. Tā tad ari iſſkaidrotos ta parahdiba, ka ſaħtot no Ķujenes un Maſ-Salazes uſ deenwideem liħdſ Wauſķai, latweeſchi runā weenu un to paſchu walodas iſloķņi. — Kaš par tautu bijuſchi fehli? — Ķaitam ta pati augſchgaleeſchu zilts, kas wehl tagad miht Riht-Wiďſemē, Ķehſekneš, Ludsješ un Dinaburgas aprinēdš, un Augſch-Ķurſemē. Waħrdu „fehliš“, „fehleeťš“ Ķaſtopam beeſchi ween ari ihſtā Latuwā, p. p. mahju waħrđš Ķozeneeſchu pagaſtā pee Wałmeeras. Augſchgaleeſchi, jeb, kā Wiďſemē winuš ļauķā, maleneeſchi ſtaħw wiďu ſtarp latweem un leiſcheem ; ja pat Ķndriķis Latweetīs**) ſchaubijees, pee Ķuras tautas winuš peeſķirt : te winſch noſauķ winuš „leti“ (latwji), te atķal „letones“ (leiſchi). —

Atleekas gruħtš gabals, iſſkaidrot waħrdu „latweetš“. Ja leitīs, leetuweetīs tas, kas miht lejā (no ſakneš „li“), tad buhtu „latwiš“ ļaawajina no ſakneš „la“. Bet ko apſihmē ſchi ſakne? Waj to paſchu, ko waħrđš „latinuš“, „Latium“ (plaſchš, klaĵš)? Leiſchi (leetuweeſchi) peemih̄t Leetuwā, latwji, latweeſchi (latuwee-

*) Šchi-kronika ſaraſtita pantōš ſchwabu waħzu iſloķņē apm. ſtarp 1290.—1296. gadu. Kaħda kronikas norakſta beigās minetaiš waħrđš, Ditleb von Alnpeķe, ļaitam, aiſkraħda newiš uſ paſchu kronikas autoru, bet norakſtitaju. Der. Gr. Nođ.

**) Peħž daudſu peħtneeku uſſtateem paſiħtamās kronikas „Liwonijas ſaħtumi“ (origines Livoniae) autors, biſķapa Alberta barbibaš aģu leeģineekš no 1208. g. ſaħtot. Šchi kronika aptwer ļaiķu no 1184.—1227 g. p. Ķr. Der. Gr. Nođ.

ſchi) Latuwā; ja nu latweeſchi — leiſchu gals, kur radusees ſana „la“ „li“=weetā? Domajams, ka Neſtora un Indrika Latweeſcha laiſds tauta buhs ſaukuſees ne latuweeſchi, bet letuweeſchi, jo ſadehl abi kroniſti rakſtitu ЛЪТЪГОЛА, Letigali, Leti? Tif wehſladſ laiſds buhs wahrds letwi iſmainiſees wahrda latwi; tāpat Letuwa — wahrda Latuwa (ЛОТЪВА). Radehl taſ tā notizis, nemahku teikt, un waj pateeſi taſ tā bijis, nenemos apgalwot; bet leekas gan.

Rahds gan waretu buht bijis wiſpahrigais noſaukums wiſam leiſchu-latwiju ziltim? Ir te, leekas, wahrds uſglabajees un meklejams noſaukumā „Widſeme“. Kreewſeme ir, kur dſihwo kreewi, Wahzſeme, kur wahzi, un Widſeme? — Kur peemiht wi d i. Schis wahrds naw ſweſchs, jo jau ſenos pruhſchus deſweja par wi d e e m. Behz ſenpruhſchu teikam wineem bijuſchi diwi zilts-tehwi, Widewuds (widu wadonis) un Prutenos.

Widewuds un Prutenos wairak naw nekas, kā paſchu tautas wahrdu perſoniſkaziija, un ſchai tautai bijuſchi diwejadi noſaukumi, widi un pruhſchi. Beſ tam ſatne „wid“ uſglabajusees wahrda „waidelots“ un apſihmē „ſinat“. Widi tad nu buhtu tee, kaſ ſawā ſarpā ſaſinas, ſaprotas, kaſ runā weenu un to paſchu walodu, un waideloti buhtu tahdi laudis, kaſ ko ſin, prot, ſinataji, gudree.

Wenti, pehz Indrika Latweeſcha, dſihwojuſchi Kurſemē, bet tur, ſpaiditi no kurſcheem, wiſ nepaliſuſchi un aiſgahjuſchi pret ſeemeleem, apmetuſchees pirms tagadejās Rigas turumā, tad dewuſchees uſ rihteem, uſ Behſim. Noſaukums wentis, wenets, windis wiſpahrigi loti iſplatits; mehſ atrodam wiaw deenwidōs pee Adriatiſkās juhras (Wenezija), kā ari pret wakareem Gallijā, uſ Armorikas puſſalas, kur Zeſars (Caesar) weda ar wineem ſihwus farus; tad germani ſauz ſlahwus wiſpahrigi par w e n d e e m. Bet turet muhju wentus par ſlahwu zilti, nahktos gruhti peerahdit. Fadomā, ka wiaw latwiju zilts, kaſ wehl tagad miht deenwidus=reetruma Kurſemē, paſiſtama kaimindſ ſem noſaukumeem t a h m i, w e n t i n i un kā walodā, tā eerafchās iſſchſiras no iſtajeem latweeſcheem. Wentas upe, Wentſpils un Behſis (wahz. Wenden) uſglabajuſchus wiaw zilts wahrdu.

Gotu tautas wehſturneeks Jorlandes, kaſ dſihwoja VI. gadu=ſimteni pehz Kriſtus, ſtahta 5=tā nodalā: no Dazijas (ſemeſ gabals ſtarp Teiſas, Donawas un Dneſtras upēm un Karpatu ſalneem) pret ſeemeleem, ſahkot no Wiſlas upeſ iſtekam, apdſihwo laudim bagatā wenetu tauta tahluſ apgabalus; jebſchu noſaukumi gan mainas pehz ziltim un weetam, tomehr wiaw iſpaſchais

wahrds ir flahwi un anti. — Waj tif pehdejee, anti, nebuhs bijufi leischu-latwju ziltis? jo wahrds Antens, anteenetis isplatits tahtu, masafais pa Widseni; ta ap Walmeeru ween wairaf mahju, kam wahrds Anteni, un ari Indrikis Latweetis pasihst anteneeschus. Tanis laikds drihsat wareja eeskaitit flahwus un leischus par weenu tautu, jo, pirmkahrt, rakstneeki bija masaf mahziti, lai spehtu isschirt flahwu un leischu walodas. Pat muhsu laikds daschs labs peeskaitijis leischus un latweeschus pee flahwu ziltim. Dtrkahrt, preetsch 1200 gadeem flahwu un leischu walodam wajadsjeja buht weena otrai tuwatu, weenai no otras masaf isschirtees, ta ka nemas nedrihtstam pahrmest Jorrandam, ka winsch flahwus un leischus turejis par weenu tautu.

Pret seemeleem no Dazijas, gar Baltijas juhmalu, peemita senee pruhshi; bet nedomaju wis, ka jau toreis latweeschi buhtu ufturejuschees tur, kur wini tagad atrodas. Muhsu sentshi, kurus Indrikis Latweetis atrod it nedabigi eespeeduschos ka kihli kreemu un lihbeeschu-igawnu starpâ, buhs, ja agri, astotajâ, bet warbuht, ka tif IX. waj X. gadu-simteni nometuschees tagadejâ Austrum-Widseni. Romeeschu walsstij nihstot, germanu ziliis bira, ka lapas rudeni, us reetrumeem, katra tauta tihfodama eeguhst few kahdu bogato, labi apkopto un apstrahdato romeeschu semju gabalu. Germaneem atstahjot sawus wezos mahjoklus un wirjotees us wakareem, nahza tai weeta flahwi un isplatijas lihds paschai Elbas upei. Bet reis peenahza brihdis, kur staigulu bareem nebij wairs weetas eenemtâs apgabalds, deenwidus un Reetruma-Ciropâ; pee tam bija nobibinajusees Gallijâ spehzigâ Franku walsis, kas netikween attureja un atgainaja staigulus, aisdambeja wineem zeku us reetrumeem, bet ari pati sahka usbrukt tautam pret rihteem, kas bij saspeeduschas Reinas un Elbas upju starpâ. Tagad germani nedsinâs wairs us reetrumeem, bet gahsâs wirsi rihtâs dsihwojoscheem flahweem, pahrwahreja wiaus, kalspinaja, waj dsina projam. Elbas flahwi usbruka saweem kaimineem, un ta tautu straume lija atpaka us rihteem.

Schi straume buhs ari, ka domaju, aistrahwufi lihds „widus“ no Pruhshijas un pahrzehlufi winus us Deetatou un Latuwu. Schi pretstrahwa no wakareem sahkas VI. gadu-simteni un beidsas tif XIV.

Manas domas buhtu nu schahdas: franki usklupa wahzeescheem, wahzeeschi flahweem, flahwi wideem pruhshâs un pehdejee buhtu padsihti us austrumeem, teiksim IX., wehlaikais

X. gadu-šimteni, jo Nestors XI. gadu-šimteni atradis latweeschus Widsēmē.

Ka lihbeeschi šomu zilts, tāpat kā igauņi un šahmi, nav ko šchaubitees, jo lihds muhsu deenām wehl usglabajuschās šchis tautas atleekas ap Salazi Widsēmē un Dundagu Kursēmē; bet kas tahdi kurschi? Akademikis Segrens, atballstotees us walodas atleekām un weetu nosaukumeem Kursēmē, peerahdijis, ka wini ir šomu zilts. Man te buhtu japeekar, ka Kursēmē, tā ari Sahmu-salā, leekas, mitusi weena un ta pati tauta, jo igauņi un šahmi pašchi šauz šawu šalu Kuresaar, t. ir Kuhru-sala. Warbuht, ka wahzeescheem atnahkot us Baltiju, kurschi jau šahlfuschi jauktees ar latweescheem, kā daschi rakstneeki isteikuschees; bet us ko dibinas šchis domas, nemahtu teikt. Wisadi, kurschu tautibas jautajeens naw wehl isspreests, naw issaidrojees.*)

Kurschus mehš wairs nepasihstam, lihbeeschu atlizees tif mašs pušlits, wentus un seklus neweens wairs nedaudšina, wisi wini pahrgahjuschi un pasuduschu latweeschōs. Bet pehdejee mantojuschi daschu labu ko no šomu ziltim, p. p. walodas šinā. Tā latweeschi zelojot us šawu tagadejo dšimteni, peemirfuschi wahrdu m a r e s un tai weetā peerehmuschu nosaukumu j u h r a (no šomu walodas wahrda j e r w - e f e r s); wahrds l a i w a, ko braukā pa uhdeni, pa juhru ari nemts no someem, no ka waretum flehgt, ka latweeschi naw bijuschi nedš juhmalneeki, nedš kugineeki, ja to jau nenostahrestu no Indrika Latweescha. Pehdeja kronika, deemschehl, nodarbojas til ar to, kā kristigā tiziba isplatita balteeschu tautinās un kahdus warona darbus paštrahdajuschu krusta neseji, ordena brahli un biskaps Alberts, bet nemas neewehcho semes eedsimto šadšhwi, eeraschas, tizibu. Ari ziti wehlakee kronisti naw turejuschi par peeeklahjigu un derigu, nodotees ar eedsimto „paganibu“, til šchur tur nejauschu eesagujees kahda wehstina, kahds aishrahdijums us wina tautiskām šawadibām. Mehš par šenlatweescheem dabujam šinat to, ka ir tahda tauta wirs pašauls, ka tur un tur dšihwo, zil wina palihdsejuse wahzeescheem nomahkt igauņus, kahdas teefas un meslus ustrahwis wina biskaps. Par latweeschu dšihwi Indrikis neka newehsta, pee-wed weenu latweeschu wahrdu: Ruffinsch, aishtrahwedams Dabrela pili, ustrunā ordena jahstneeku Bertoldu un nosauz wina par

*) Pehz prof. Endselina jaunakeem pehtijumeem kurschi ir šewischa balu zilts, kas runajuschu pahrejas islofni šarp leishu un latweeschu walodu un wehlat peerehmuschu deenwidōs leishu tautibu, šeemelōs — latweeschu. (St. Druwa 5. burtn. 1912. g.). Der. Gr. Mod.

draugu, no ka noprotams, ka 600 gadu laikā mušsu waloda
 naw, lihdsigi zitu tautu walodām, ismainiusees, wismas šchis
 wahrds ne. — Wišs, kas rakstīts par senlatwju dšihwi, eeraschām
 un tizibu, un rakstīts ir deesgan dauds, nemts waj nu no XVII.
 gadu simtēna rakstneekēm (Paul Einhorn. 1. Wiederlegung der
 Abgötterey und nichtigen Aberglaubens, so vorzeiten auß der Heyd-
 nischen Abgötterey in diesem Lande entsprossen, und bißhero im
 gebrauche blieben, auch deß Abergläubigen Mißbrauchs der S.
 Schrift. Riga, 1627. 2. Reformatio Gentis Letticae in
 Ducatu Curlandiae. Ein Christlicher Unterricht, wie man die
 Letten oder Unteutschen im Fürstenthum Ehurland und Sem-
 gallen von ihrer alten Heydnischen Abgötterey und Aberglauben
 zum rechten Gottesdienst, wahrer Gottesfurcht und ernster mei-
 dung alles Heydnischen Gottlosen wesens, bringen möge. Riga
 1636.), waj sihmejas us senpruhschu un leishu buhschanām (1.
 Joh. Meletius. De sacrificiis et idolatria veterum Borus-
 sorum, Livonum, aliarumque vicinarum gentium Regio-
 monti 1551, 2. Michalonis Lituani „De moribus Tartar-
 orum, Litanorum et Moschirum fragmina“, 3. Joannes
 Lasicius. De diis Samogitarum caeterorumque Sarmat-
 arum 1577., 4. Hartknoch. Dissertatio historica de origi-
 nibus Prussicis. Regiomonti 1674., 5. Hartknoch. De idolatria
 et aliis superstitiosis ritibus veterum Prussorum Regiomonti
 1675., 6. Hartknoch. Seleche dissertationes historicae de
 variis rebus Prussicis. 1679., 7. Orientalischer Kirchen-
 Staat, worinnen enthalten der Zustand griechischer... Kirchen.
 Beigefüget: Derer heutiger Lappländer im Norden, wie auch
 der alten Preußen, Litthauer, Samogiten und Ehurländer Heyd-
 nischer Gottesdienst und Aberglauben. Gotija 1699., 8. I. E.
 Hederus. De lingua Herulica seu Lituana et Samogiti-
 ca, tum Prussica, deinde Lettica et Curlandica, deinde
 Verulica et tandem Sirenorum in Wolust Usgi. (t. i.
 Sireni-sahmi Wetikij Uškugā) Russiae magna provincia.

Sa gribam ko pamatigu dabut sinat par mušsu šentscheem,
 tad newarom wiš palaištees us wišeem scheem rakstneekēm, kas
 gan dauds rakstijuschi, bet maišijuschi tautas, kā putru ar kaš-
 posteem; mums jaewehro wišas tās wezu laitu sihmes, kas
 atlikušās walodā, eeraschās, dšihwē, dšeesmās, teikās, mahnds,
 pasakās, pee kam japeeweeno sihtās wehstis no ironikām un jasa-
 lihdsina ar sinām par senšlahwā un šengermanu tautām, kas kā
 geografiski, tā ari radibaš sinā wišturpatās latwjeem.

Nihmetà kronika aishwed tirtogajus us Romu pee pahwesta, un tee pehdejam schahdi apraksta semi un laudis Baltijà: „Weenus sauž par leischeem, koti duhschiga tauta, kas kristiteem jo beeschi skahdejuši; jo winas wara tahlu isplahitijuees. Scheem kaiminòs miht sem-galeeschi, laudis, kam leels spehks un kas wisapfahrt posta semi un maj atlizina teem, ko pahrspehji. Ari sehli ir pagani, bes jeb kahdas tiklibas, besdeewigi un pahrleezigi launprahtigi. Nij wineem gul latwju seme, — wiltigi gudras dabas laudis (Leute von verschlagener Gemüthsart) un reti ween dsihwo kopigi, bet iskaišiti eebuhwejas meschòs. Wina seemeetèm dihwains isstats un ehrmigs apgehròs; winas jahj kà tehwi (t. ir kà wihsreeschi); schi tauta war usstahdit leelu kara spehku. Zuhmalà atrodas 50 juhdschu garšch apgabals, ko sauž kuschu semi. Turp ne lehti aishdrošinas kristits, ja netihkas saudet dsihwibu un mantu. Kuschcheem kaiminòs dsihwo šahmi, kauni pagani, us šalas juhrà, kur wineem naw ko bihteos leela kara spehka. Wini pa wafaras laiku laupa kristito un nekristito semes un šawahf šew leelu laupijumu, jo wina spehks pastahw kugòs. Tapat igauni pagani, bet bagati laudim un apdsihwo plaschu semi, wina starpà dasch duhschigis wihrs. Ari lihbeeschji, kuras Deems, leekas, drihs isšchirs no scho škaitla, kà wihsch to pee Kaupo (Caupo) parahdijis, kas lihds ar mums atnahjis. Deewa schehligais nolehnumus peewedis wina kristigai tizibat; wina dsimts (Geschlecht) tahlu isplahitta un pa leelakai datai peenehmuši kristibu“.

Tapat stahsta otrà weetà: „Kaupo bija warens, bagats un spehzigis radà“ (an Magen, Verwandten). Nihmetàs kronikas šarakstitajs par wišam leetam luhkojas us kreetnibu un bagatibu karà, greešch wehribu us tam, zil šinamà tauta waretu skahdet kristiteem; tadehl wihsch ari leek tik leelu šwaru us Kaupo peegreešchanòs kristigai tizibai: Kaupam esot leela dsimts, wihsch leelas dsimts galwa, no ka redšam, ka lihbeeschji dsihwojušchi dsimtis.

Bes Kaupo bija lihbeescheem wehl dauds tahdu dsimts galwu jeb wezato, kas kars walbija šawu dsimti. Par tahdeem wezateem min ari zitàs tautàs.

Runajot par šenlatweescheem, kronists peewedis, ka wini dsihwojot iskaišiti; tas buhtu ne zeemòs, bet tapat kà tagad atšchiktàs mahjàs. Tas buhschanas, kas bijuščas toreis, pa datai gan štipri buhs pahrwehrtoščàs un pahrmainijuščàs, bet eeradums buhs usglabajees, pee kam ari peederetu schi latwju šawadiba, dsihwot ne tà, kà germani, šahwi un igauni kopigi zeemòs, bet kars pa šewi, šawàs mahjàs, atstatu no kaimineem un apdsih-

wotâs no weenas faines (familia). Saines galwa ir fainneeks, faines tehws, un fainneeze—faines mahte; wineem padoti kalpi. Wairaf schahdu fainju fastahbija dsinti, kas apdshwoja pagastu. Tagad wairs nefj weena un ta pascha pagasta, nefj ari faines laudis nepastahw no afins radineekeem, bet Indrika laifds tas gan ta wareja buht, jo uf to aifrahda tautas dseefmas, kur jauna meita dehwe fawa pagasta puifchus par brahleem, famehr tauteets tas, kas peeder pee zita pagasta un dsimtz, kas natw ta pascha rada. Wairaf dsimfchu un pagastu buhs fastahbijufchi walsti. Râ fainem bija fawi preefschneeki, fainmeeki, ta dsimtim un walstim atkal fawi, kurus kronists fawz: seniores un majores natu (wezakee), meliores viri (labakee wihri), nobiles (flawenee), primores (pirmajee), principes (wirfaischi), duces (wadoni), reges (tuningi jeb. kâ tagad faka, karaki) p. p. Caupo quasi rex et senior (Kaupo it kâ tunings, karalis un wezakaif); Lamechinus, Curonum rex (Lamekins, kurfchu tunings). Latweefchi buhs laifam gan fawufchi fawus wezafos par tuningeem, leeltuningeem, un schis wahrds wehlati pahrgahjis uf wahzu muifschneekeem, kas, semi eekarofufchi un isnihzinajufchi eedfinto tuningus, paschi stahjâs wiwu weetâ par dsimtz lungeem un leeltungeem. Kungs, tuningas, князь un Kdnig—weens un tas pats wahrds un apfihmê dsimtz-tehwu, dsimtz-galwu, jebfchu tagad fcheem wahrdeem fatram faws nojehgums.

Ja bija jaspreefch par kahdu fwarigu leetu, tad f a p u l z e j â s w i f a d s i m t s un, ar upureem un mesleem issinajufchi deewu gribu, taifija fpreedumu; p. p. Imeras (Sumaras) latweefchi, Mlobrandam peedahwajot kristibu, nefinaja, waj peenemt wiwu no Plestawas freeweem, kas tahlaweefchus bija peegreesufchi fawai tizibai, waj no wahzeescheem; mesdami meslus, tee issinaja deewu prahtu, un deewi ifschkihra wahzeescheem par labu. Ja leeta atteezâs uf wairaf dsimtim, tad tuningi fapulzejâs, lai pahrspreestu to, kâ tas nereti gadijâs bifkapa Alberta laifâ. Bet kronists pasihst ari wifas t a u t a s f a p u l z e s (placita); tâ lihbeefchi fapulzejâs pee Dgres (Wogena), kurf latweefchi, jebfchu gan aizinati, nebija nonahufchi, 1206. gadâ; 1212. gadâ anteneescheem bija ifzehlees strihdus ar Behfu ordena brahleem un bifkaps fajasauza fapulzi, lai faderinatu pretineefus. Latweefchi un lihbeefchi, kas wifî bija faazinati, newaredami falihgt ar wahzeescheem, atschkih râs no bifkapa un no fpreeda karu, mihdami pee tam fobineem, kas apfihmeja swehrastus.

Senlatweescheem bija ari fawas pilis. Winas nebija zeltas no atmeneem, kâ to redsam pee pastahwofcham pilim un pilu dru-pâm, bet no koka un stahweja tahdâs weetâs, kas gruhti peeejamas

un weegli aistahwamas, wiswairaf pakalnës, kas no trim pusëm aplentkas lejäm un zeturtä puse, kas bija sakarä ar pakalnës turpinajumu, atbalita ar dsilu grahwi, pahr ko bija pahrmests tilts. Tahda bijusi Metimna (tagadejä Walmeera) un ari Beswaines pils. Pa leelakai bakai tur, kur stahwejusi eedsimto pils, wahzeeschi uszehluschi ari sew pili, waj nu tai paschä weetä, waj pretim. Itin smalki un skaidri redsamas Beswainë latwju piku ihpaschibu sawadibas. Waj latweescheem bijis dauds piku un zil, to newar finat, bet domajams, ka kairai dsintai buhs bijusi sawa. Tanis laifös, kur walbija nage, kur kaiminsch usbruka kaiminam un laupija, zil spehja un jaudaja, patwehrumi bija nezeeschami wadjadfigi, un ihpaschi latweescheem. Behdejeem no wisam pusëm draudeja breesmas, wisapfahrt wineem bija naidigi kaimini. Tä kronisti runä dauds weetäs, ka latweescheem bijis notal jabaidäs no igauneem, no lihbeescheem, gan no saweem zilts brahseem leischeem. Imereeschi 1208. gadä preezajäs, kad preesteris Alobrands pee wineem nonahza, jo wini zereja zaur wiau un wahzeescheem dabut patwehrumu un palihdsibu pret leischeem, kas winus postija, un pret lihbeescheem, kas winus spaidija. Tani paschä gadä, kad latweeschi jau peenehma kristigo tizibu, wini suhtija sawus kuningus Sotekles Rusinu, Animas Waridotu, Bewerinas Tahlwaldu us Igauniju ar prafijumu, lai igauini atdotu wisu to, ko laupijuschki, jo latweeschi, pirms kristiti, esot bijuschki pasemigi, nizinati un zeetuschki dauds pahrestibu no lihbeescheem un igauneem. Gerzikas kunings Wiswaldis bija sabeedroees ar leischeem, kas bija tä pahrmahfuschki apfahrtējäs tautas, kristitos un nekristitos, ka reti kahds usdrihkstejäs dsihwot sawäs mahjäs, ihpaschi latweeschi. Wini pameta sawas mahjas un steidsäs us tumischäm paslehptäm weetäm meschös, un pat tä nespehja isbehgt, jo leischeechi notal gluhneja meschös, kerstija behglus, daschus apfahwa, zitus aishweda sew lihds un atnehma wineem wisu mantibu. Un behguloja ari kreewi pa mescheem un zeemeem no leischeem, pat no maja pulzina, ka saki behg no medineeka; lihbeeschi un latweeschi bija bariba leischeem, ka awis wilka rihklei, ja winas bes gana. Deems suhtija ganu un atpestija sawas awis, lihbeeschus un latweeschus, kas bija kristiti, no wilka rihkles, un schis gans bij — tä saka kronists — biskaps Alberts. — 1214. gadä nonahza pee biskapa Tahlawas Tahlwalda dehli, Ramekis, Waribuls un Drinwaldis. Wini padewäs biskapa warai un apsolijäs pahreet no kreewu tizibas katolibä, il gadus dot no diweem sirgeem mehru labibas, lai biskaps meera un kara laifös winus fargatu un wini buhtu ar wahzeescheem weena firds un weena dwehjele, lai winus aistahwetu pret igauneem un leischeem.

Muhſu ſenſiſchu ſtahwoklis nebija, kà redſejam, weegls naidigo kaimiau ſtarpà, un tas iſſkaidrotos ſchaſdi: ka igauui un lihbeefchi zihnijuſchees pret latweeſcheem, nebuhtu ko brihnitees, jo pehdejee ſpeedàs wirſu un ſtuhma winus uſ ſeemeleem un wafareem; bet ehrmigati, ka ari leiſchi, tàs paſchas ziltz tauta, naidojuſchees ar latweeſcheem. Zehlons buhs bijis tas, ka ap to laiku radijàs leiſchu walſte, kas zehlàs no dſimtim: weena dſimts ſaweenojàs ar oiru, treſchu un t. p. Sinams, beſ nemeereem un ſareem tas nenotika. Leiſchi, kas ap to laiku pa datai jau bija weenojuſchees, uſbruka ari ſawai rada ziltij, latwojem. Nebuhtu eemaiſijuſchees wahzeefchi, ſeniſchi laiſam buhtu peeſlehuſchees leiſchu walſtij. Bet latweeſchi, no wiſam puſem trambiti, ſabee-drojàs ar eenahzejeem-wahzeefcheem, kas tàpat melleja ſew palihga un teedru, lai weeglati pahrmahktu nebehdigàs balteefchu tautinas. Latweeſchi panahza gan ſawu mehrki, atgainaja lihbeefchus un igauuus, pahrpulhudinaja pirmejo ſemes tà, ka ſchee juſtin ſuda un pahrgahja latweeſchòs, bet no ſawu draugu un kara beedru juhga ſeniſchi reiſbehdſa. Ar wahzu palihgu latweeſchi iſplatijàs pa lihbeefchu un fuiſchu ſemem, bet tai weetà wahzeefchi winus ſalpinaja.

Œahkot raſtu, biu nodomajis atkaſtiitees tik uſ ſkaidràam neapgaſſchamàm pateefibàm, gribeju iſſargatees no jeb kaſhdàm hipoteſjàm*) un fantaſijàm; bet zik daudj grehko is pret ſawu labako gribu, uſ to man naw jaaiſrahda, to laſitajs, kas zik-nezif nodarbojees ar wehſturi, tuhlin eeredſes. Attaiſnoſchanàs dehl tomehr japeebilſt, ka muhſu ſenatne wehl loti maſ, ja gandrihſi nemaſ naw pehtiita; pat wojadſigais materials iſkaifits pa daſch-daſchadàm grahmatu krahtuwem un arkiwcem un loti gruhti ſaſneedſams, pat it nemaſ nepeeejams; ka ari paſchi awoti par ſenlatweeſchu buhſchanàm wiſai ſihki, ka tadehl daſcha laba no manis iſſazitàm domàm war buht aplama. Ja kaſhdz juſtos peeſpeeſts peerahdit, ka malbijees, ir tad es panchzis ſawu mehrki, jo uſmudinajis nodarbotees ar muhſu tautas ſenatni.

Weidsot peeſahriſchu wehl hipoteſu. Latweeſchi iwinejuſchi, warbuht ka wehl ſwin ihpaſchus ſwehtkus rudeni, miruſcheem par peemiuu, un ſchos ſwehtkus ſauz par welu-laiku. Œhini laiſa mahjas ſaimneeks meeloja ſawu miruſcho tehwu dwehſeles, peeulhda winas un parahdija winàm wiſadu zeenibu un bijibu. Tas wiſ

*) Hipot ſa ir taſhdas domas, kas pehtneekam le:kas buht pateefiba, jo iſſet no wina nowehrojumeem, bet wehl naw kà pateefiba neapſirihdami peerahdita.

notika us mata tāpat, kà pee feneem romeescheem, kas ari kalpoja šawu mirušcho tehru dweshelēm, kuras šauza „manes“. Un mums latweescheem usglabajeēs ihsti tas pats wahrds „mahni“. Tā ar laiku, kristigai bāsnizai palihdsot, šchis wahrds peenehmis zitu launu nosihmi. Sem wahrda „mahni“ nojehdsam wišu, kas pahrdbabigs, pee tam wiltigs, špokam lihdsigs, wišus stahstus par mironeem un t. pr. šo šauzam par mahntizibu. XVI. un XVII. gadu-šimteku rakstneeki itin šmalķi apraksta, kà latweeschi zeeniju-šchi welu-laiķā nomirušcho dweshseles.

Austrumā 1885. g. ar wirsraķstu
„Druskas par šenlatweescheem“.

Par fenlatweescheem 2.

Baltija bija apdrihwota no latwoju un somu ziltim. Par fenlatweescheem mums loti maš kas sinams. Pirmais, kas par wineem rakstijis, ir Indriķis Latweētis. Tapat ari wehlafee kronisti neprot neko eewehrojumu pastahtit. Zhteni jabrihnas, ka Indriķis naw neka mahzejis teikt per muhju senischeem, kas pats warbuht bijis latweētis, latweeschu dšimuma un pee tam no dšihwojis gadus peeždesmit latwoju, lihbeeschu un igawu widū. Dašchu iškaidro to tā, ka winšch gribejis buht til weenigi weentahrschš notikumū aistahstitajs un sawa a dšchu tehwa un školotaja biškapa Alberta sawas zilbinatajs. Ziti atkal spreesch, ka Indriķis bijis til stingrs kristigas tizibas un kristigo buhšchanu peekritejs, ka winam reebušchās raganisko buhšchanu formas, winam islikušchās tās til nezeenigas. ka grehks buhtu bijis par tam ko bilst. Bet wehl atleekas iškaidrojums, kas, leekas, buhtu derigaks atwainot Indriķa weenalšibu šchā leetā. Teikim, Indriķis bijis latweētis; ka tahdam winam ari nekas nebija ko stahstit par sawu lihdstauteeschu šadšihwi, wiš winam bija parasts un weentahrschš, newareja modinat wina siakahribu, neš eewehribu; un tadehl ari winšch newareja just wajadšibu kaut ko par to rakstit. Parasti til to mehš eewehrot, kas isleekas jauns, šwešchads, dihwains.

Sa nu ari peenemšim, ka Indriķis naw bijis latweētis, bet mahzeētis, tad ari šchā gadijumā mums nebuhtu teefibas, darit Indriķim pahrmatumus, ka winšch naw spehjis mums tehlot šwešchtauteeschu sawadibas: mehš tal newaram sinat, zil tahlu fenlatweeschu šadšihwes un eeradumu buhšchanas aischkihruščhās no tam, ko winšch redzejis sawā dšimtenē. Winšch pats šewi dehwe par biškapa Alberta školenu, un tā laikam ari, ka ziti wahzu misionari, kas šlubinaja katoku tizibu Baltijā, ušaudšis waj nu Bremeņ, waj kahdā Holsteinas klosteri, t. i. Seemetwahziā, kas tilko no wahzeem bij eekarota un kolonifeta. Te dšihwoja šlahwi, kas ar jo leelām puhlēm biju nule pahrweikti, bet joprojam wehl uštureja sawu tautibu, nebija wehl pahrwahzjojušchees. Waj nu šchee šlahwi gan daudš ischkihruščhees sawās eeraschās un dšihwē no

senlatvjeem un ſenigauneem, ir jautajums, kas wehl nefad naw eekustinats. Domaju, ka starpiba naw warejuſi buht leela, war=buht pat wiſai neeziga un neewehrojama. Uſdroſchinos pat domat, ka ari wahzu ſemneeku dſihwei buhs bijis lihdsigs weids, kahds pee latweeſcheem un zitam ſeemelu tautam. Tee ir jautajumi, kuruš, man leekas, buhtu wehrts patirjat.

Wahzu rakſineeki ſtahſta, ka Bremenēš tirgotaji, wehtras un juhras wilau trekti, nejauſchi uſgahjuſchi Daugawas grihwu. Now eem=ſla mums par ſcho noſtahſtu ſchaubitees; bet kaš wahzeem ap to laiku bija neſinams, taš zitam tautam ap Baltijas juhru wareja buht labi paſihſtams. Baltijas juhras peekraſte nemaš newareja buht tiš ſweſcha reetrumneekem, ka buht bijis wajadſigs winu atklaht jeb uſeet, ta Kolumbs uſgahjis Ameriku. Šau ſemkeeſchi un greeki prata ſtahſtit par ſchim tahtlajam ſemem, no kuzam wini dabujuſchi dahrgo dſintaru. Ta pat romeeſchi ſtahweja tirdſneezibas ſakarā ar winam. Wehſture min gadijumu, kur eeſteeſchi, Baltijas juhras peekraſtes apdſihwotaji, raida juht=auš uš Italiju pee ſlawenā gotu kuniņa Teodorika. Skandinaweſchu teiſas pahrpilditas ar ſtahſteem par kareem, ta ari par draudſigu fatiſkni ar kuruſcheem (kuhreem) un igauneem. Pa Daugawu augſchup wed zeſch, ta ſauktaiš „auſtrumzeiſch“, uš tahtlo Indiju un Konſtantinopoli. Par balteeſcheem paſcheem, par igauneem un kuruſcheem ſtahſta, ka wini bijuſchi wiſai bihſtami juhras laupitaji (no tam pa dalai atwaſina wahrdu „forſari“), kaš ploſijuſchees gar Sweedrijas un Danijas peekraſtem, nome=tuſchees uš Delundes ſalas, no kureenes ušbrutuſchi apſahrtejo juhmalu apdſihwotajeem.

Wahzeem gan Baltijas juhras peekraſte wareja buht ſweſcha, jo gar juhmalu, wahzeem ſeemeldš mita ſlahwu tautas, un tiſai 12. g. ſ. otrā puſē wahzeem iſdewās galigi pahrwahret reetrum=ſlahwus un nokluht lihds juhrai, tahtā fahrtā eeguhſtot ſew auſtrum tirdſneezibu ta mantojumu no ſlahweem. Tirdſneezibas ſakaram ar auſtrumem wajadſeja buht tiš dſihwam, labumeem, kaš no tam atlezās, tiš eenefigeem un fairinoſcheem, ka wahzi ſteigſchus ween ſteidsas iſleetot ſlahwu eemibto tirdſneezibas zelu un mainit ſawus ruhpnuezibas raſchojumus pret auſtrumu ſemju prezem. Wahzi gan pirmo laiku nektuwa tahtaku, ta lihds Wiſbi pilſehtai uš Gotlandes ſalas. Wiſbeeſchi ne laipnam azim ſlatijas uš teem, kaš paſchi uš ſawu rofu tihtoja dotees uš auſtrumem, un tabehſ wiſadi luhtoja winus atbaidit un aiſturet no ſinkahribas un mantas kaſrigeem mehginajumeem. Taſchu ne uš

ilgu laiku wisbeescheem isdewàs aisschehrschlot scho zelu un bremeneeschi eebrauza Daugawà, kà stahsta, 1158. g.

Te nu zelas jautajums, kàhdu stahwofli to laiku latweeschi eenehmušchi kulturās sinā. Waj muhsu šentschi ihstenibā bijušchi tahdi noschehlojami meschoni, uš muhschigi sema kulturās pakahpeena, kam ne jausmas naw bijis no ta laika ziwilifazijas panahkumeem, kam wisu atnesušchi un pahrdewušchi wahzeeschi, par ko mums jo projam un ari turpmał notak buht pateizigeem un weenmehr un wisās leetās un buhsčanās pateizigeem? Buhs jaatbild, ka leeta newareja buht tik breešmiga, ka šenlatwju kultura newareja wisai daudš atškirtees no reetrum-eiropeschu, no šandinaweeschu, reetrum-slahwu, pat wahžu — kà šadsihwes sinā, tã ekonomiskās buhsčanās. Kas wineem truhka, tas wareja buht un bija ta waldivas forma, kàhdu reetrum-eiropeschi bij pahrdabujušchi zaur frankem no romeescheem.

Muhsu šentschi atradās wehl tai laikmetā, kad dšimts wehl nebija šandejuše šawu šwaru un nošihmi, kad walšts eestahdes riiko šahka rastes un lihdsinat šew zelu uš jaunām politiskām formām, kàhdas pastahweja reetrumšs un ari jau pee kreeweem bija nobibinajušhās. Tai sinā mums ir kàhdi ašrahdijumi kronikās, kuruš apgaismojot un ispehtijot dabušim eepasihtees ar daschu eewehrojāmu latweeschu šendsihwes puši. Bet te tušlia ari japeebilst, ka wiši ašrahdijumi, kàhdus mums kronikas pašneedš par lihbeescheem, kurušcheem, igauneem, ari japahrnes uš latweescheem.

Šchis tautiņas, kas mita tik tuwu weena pee otras, kas, teitšim, iddeenās nahza tuwakā šafarā weena ar otru, tik tuwā, ka pat lihbeeschi, žil noskahrstams, bes jebkahda ahreja špaida pašudušchi latweeschšs, waj nu gan šchis tautiņas wareja palikt un dšihwot bes šawštarpeja eespaida weena pee otras? Tak panahkumi šadsihwes buhsčanās, šemkopibā, ruhpnenezibā newareja iã noslehptees, ka nebuhtu pahrgahjušchi uš kaimineem, ja šchee winus atrada par leetderigeem. Ja waloda nešchirtu tagadejos latweeschus no igauneem, tad gan nekahdi nebuhtu eespehjamš teikt, ka tās diwejadās tautas, šwešcha zelma, šwešchas šugas. Un latweeschi šaimneezibas un šadsihwes sinā gandrihs nemas un warbuht tik neezigšs šihkumšs išschkiras no igauneem neween tur, kur wini dšihwo lihdsās, bet ari tahdšs apgabalšs, kam nekahdu tuwaku šawštarpeju šaitu naw bijis, nedš tagad ir, kà p. peem. latweeschi ap Šeepaju un igauni ap Narwu. Ja nu tanis šenlaikšs buhtu walbijuše kahda tihpiška štarpiba štarp abām tautām,

tab ta gan ari wehl buhtu lihds ſchai deenai usglabajufes, kà to redſam zitureenè, p. p. no weenas puſes pee freeweem, no otras puſes pee latweeſcheem un igauneem; pat Wahzijà, jebſchu wiſa weena tauta, tomehr ſabſihwè un eeradumòs weens apgabals turpat kaimindòs beeſchi ween iſſchkiras no otra.

Bet pirms greeſchamees pee rakſtu awoteem, mums ir wehl otròs awotòs, kas paſneeds dauds bagata materiala, un tas ir — w a l o d a: wina gaiſchi un ſkaidri leezina, kahdu kulturas ſtahwokli ſenlatweeſchi eenehmuſchi, wahzeem ſemè eenahkot.

Walodà mehs uſduramees uſ noſaufumeem, kas mums kopigi ar wahzeem, freeweem un igauneem. Protams, kas mums ar wahzeem, to waram peenemt, ka tas pa leelakai daſai notizis ſem wahzu eeſpaida, tai laikà, kad wini te Baltijà jau walbija. Tadehl wiſs ſchis materials jaiſſchkir un jaatmet, kà wehſlaku laiku eemantojums, kas ſenlatweeſcheem wehl naw bijis peeejams. Bet tahda ſij-ſchana jaiſdara apdomigi, ar prahtu. Tà daſchu leetu un riſku noſaufumi, jebſchu it kà ſakriſtu ar wahzu noſaufumeem, tomehr redſami ſneedsas eekſchà ſenà ſenatnè un kopigi ari ar zitàm tautàm, p. p. wahròs katls, igauuu katl, freewu котель un wahzu Kessel. (Te man par noſchehlouumu tuhlin japeemetiua, ka aif igauuu walodas nepraiſchanas man naw eeſpehjamòs bijis winau ſaukt talkà, un tadehl ſchis robs jaatſtahj ſchimbrichſham neispiłbits). Gewehrojot freewu walodu, winà ſaſtopam bagatu materialu, kas leezina, ka latweeſchi ar freeweem ſtahwejuſchi, pirms wahzu atnahſchanas tumà ſakarà, kuzam, tiklihds wahzeeschi bija dabujuſchi wirsroku, bija japahrtruhſt. Tà pirmees kriſtigas tizibas nojehgumi peekriht freewu laifmetam, bet winau tahtakà attihſtiſchanàs rahda uſ wahzu laifkeem un winau eeſpaidu.

Treſchais awotòs, kas mums ari waretu leezinat par laifkeem bijuſcheem, ir archeologiſkee atradumi. Bet ſchis materials wehl par maſ eegahdatòs; un kas ſadabuts, tas pats iſkaiſits pa malu malàm, naw ſawesis kopà un jo maſakà mehrà ſijats un apſrahdatòs. Pehzneeki wehl lihds ſchim naw warejuſchi weenotees, kas no ſenlaidu atleekàm peekriht latweeſcheem un kas zittauteeſcheem, tadehl ari naw iſſchkirts jautajums, kad un no kureenes latweeſchi eenahkuſchi un nometuſchees uſ dſihwi Baltijà. Latweeſchu archeologijas leeta gaida ſawa pehtitaja.

Par tautas dieeſmàm, paſakàm, par unàm, burwu wahrdeem, ſihleſchanas wahrdeem. apwahrdoſchanas wahrdeem un ziteem tautas gara raſchojumeem tas pats ſakams, kas par ſemè atraſiàm tautas atleekàm. Mums pehdejà laikà

wiau isnahkuschji bagatigi krahjumi; bet wiß schis leelais materials naw wehl kaut zif apstrahdats un ispehtits, ka waretum nonahkt pee zeescheem, neapgahschameem flehgumeem. Schis tautas garigàs ðsihwes leezibas ir gadu ðintenu produktis, kura faktori mainijuschees, kà jau pa laikmeteem mainas kauschu prahiti, domos un usstati. Tautas ðseefmas un wißi ziti tautas gara raschojumi ir, tà fakot, finams labibas apzirknis, kura katru gadu no jauna eefschà ber labibu, tà ka wezeem krahjumeem notal jamaisas ar jauneem, nu nu mums jastahjas pee gruhtha nsdewuma, atschkirt jaunos behrumus no agrakaieem grandeem. Pee tam muhsu tautas ðseefmas ir liriski raschojumi, ðseedataja firðs un juhtu atflanas, atjautas us ikdeenas gadijumeem, us ðsihwes buhschanàm, kam ðarischana tikai ar paschu ðseedataju, wina stahwokli ðainè, wina atteezibu us dabu, ar wina gaitàm mahjà, laukòs, darbòs; winas nepasneef ñefahbus mahjeenus par muhsu sentschu politiskàm eestahdèm, par kauschu schkiru sozialo stahwokli, par sawstarpejam apdroschinaschanas eestahdèm, par ðaimneezibas metodèm un ruhpnenezibu, par satiskmi ar sweschàm tautàm — robs, ko pa ðalai pilbitu episka ðseja; bet tahdas mums naw. Tatschu te japeebilst, ka kronikà ir aisrahðijums, it kà senlatweem ari bijuschji ðawi ðseedataji, kas apðseedajuschji ðawu waronu darbus. Tà Rusinsch, atgreesees no igawu kara, leelas: mani behrni un behrnu behrni treschà un zeturtà augumà daubsinàs tos darbus, ke es pastrahðajis ðakaleeschu semè.

Bet kur nu mellet to materialu, kas mums dotu eespehju tehlot muhsu senwezako ðsihwes buhschanas un eeradumus? Atleekas tik tas, kas schur tur iskaisits pa kronikàm un tas, kas lihdj schai deenai usglabajees tautas ðsihwè, eeraschàs, walodà, — ðalihðsinot ar radneezisko tautu senbuhschanàm un tahdà wißjè atðihwinot feno laiku ðaðsihwes apstahklus.

Kà ðaschu reis semes ðlahnòs usduramees us ehrmigeem apakmenoteem swehrù kauleem waj ari stahdu atleekàm, kahdu wirs semes pa leelakai ðalai wairs neatrodam, waj ja wehl tamlihdjigi pastahw tad tee peenehmuschji zitu weidu, tà walodà ðastopam wahrðus, kam agraki senlaikòs bijuse pawisam zita nosihme, bet kas ar laiku, ðaðsihwes weidam pahrwehrschootes un attihstotees, dabujuschji pawisam zitu nosihmi. Tahðs wahrðs ir „ð si m t s“. Tagad mums pahihstama „ðsintsbuhschana“ ar ðaweem attributeem „ðsintskungs“, „ðsintskaudis“, „ðsintsmuischa“, kas finonimi wehrgu buhschanai, wehrðsibai.

Kad nu runā par dšimtsbuhššanas atzelsšanu, tad šprotam, ka wehrdšibaī beigas un atnohkušči brihwibas laiki. Bet wahrdam „d s i m t s“ bija ševatnē zita nošhme un, proti, tahda, kahda latinu „gens“, grieķu „genos“, kreewu „родъ“, wahžu, „Geschlecht“. Wehs šcha wahrda nošhmi labaki nošlahršim, ja eewehrošim, kā tauta, domajams, zehlušes un šhis zelms tad tahlaku attihstijees.

Paħzelšimees garā uš tautas pirmsahkumeem, tautas, kas buhtu islobijušes pate no šewis beš tam, ka buhtu šapinušes un šajaukušes ar zitām šastahwu dašam. Mums te japeenem, ka tahdas tišrašinu tautas zelms meklejams kahdā wezaku pahri, kura behrni un peħznahzeji wairojās un iswehrtās z i l t i, šastahdidami weenu „d s i m t i“. Abu dšimumu ušdewums šchahdā poligamišči-poliandriškā šabeedribā — ka wina šenlatwojeem naw bijuše šwešcha, leezina tautas dšeesmas, Barona „Latwju Dainas“ III. gr. I. dašā Nr. 13234—41 ar warianteem — šchai šabeedribā bija jau paščas dabas preešchā rakšits: šeeweetei jaustura dšimts paštahwešchana un wihreetim atkal šeeeweete un japafargā šchi no ahrejeem ušbruzejeem.

Bet šchahda aiššardšiba, kas peenahzās wihreescheem, nebija eepšhjama beš šinamas, kaut kā nošahrtotas wadibas: wajadšeja riškotaja, waditaja, un tahdswareja buht tikai wihrs, kam bija wairaf dšihwes peedšihwojumu, tas prahtigakais, un tahds bija parašti dšimts wezakais lozellis. Šee ta, protams, grezšās peħz padoma, kad dšimtij draudeja breešmas no ahreenes, waj ari pašchu starpā bija ižehlušchās kibas un eenaišs. Dšimts wezakais tika par wišas dšimts wadoni, un tā radās pirmā wara un waldibas un walšts pašahkumi.

Dšimtij wairojotees un augot, wina ilgi newareja kopā ktiretees, bija jaškaldas un dašcheem dšimts lozelleem jaatdalas, o šenlatweešči laikam apšihmejušči ar wahrdu „n o w a d s“, „n o w a d u e e k i“, kas atkal iswehrtās par jaunu dšimti ar šaweem wezakeem. Tā pamasišinam išauga t a u t a, kā mehš šcho wahrdu tagad šaprotam. Tautas dšeesmas muhs mahža, ka par tautām šauktas ištšeni šwešchas dšimtis.

Kimehr dšihwes buhššanas bija wehl weenlahršchis, kamehr dšimts peederigo weenigais peenahkums bija, gaħdat šew pajumtu, apgeħrbu un pahrtifu, tikmehr newareja buht runa par priwat-išpašchumu: wišs bija kopihpašchums peħz parunas: kas tawš, tas mans, u n kas mans — tas tawš.

Bet tiklihdš šahla rastees dašchadas dšihwes wajadšibas, šinama ruhpneeziba, kas prašija šinamu isweizibu, šahla rastees kštama mantiba, darba riški, mahjas eetaise, te komunišmam

wairs nebija weetas, tāpat arī poliandrijai, un attīstījās ša i m e ar šaimes tehvu jeb šaimneeku preekščgalā, kam padoti wīši ziti šaimes lozekli: šeeva, behrni un kalpi. Zeeschā šsimts šaite nu bija pahrrauta; bija izzehluschās daudšakas šsimtis, un pate šsimts bija šastaldijusēs atšewišchās šaimēs.

Tatšchu ašins šaites wehl nebija tīf tašlu pahrruhuschas, ka šsimts lozekli buhtu peemiršuschi šawu radneežibu: wīnas lozekli joprojam dehwejās par brahteem un mahšām. No weenas šsimts nu bija išaugušchās wairat šsimtis, kuru kopību latweeschī nošauz par „p a g a s t u“, ko arī pee zītām tautām redšam: tā kreeweem ir „п o г o c т ь“, latineem „pagus“, wahžeem „Gau“, igauneem „kijlegunda“.

Bet arī pagasts newareja ilgatu laiku šaturet kopā šawas šsimtis un wīnu peederigos: bija atkal jaraida uš lauku jauni nowadneeki. Tā izzehlās jaunās šsimtis, išpletās jauni pagasti, kam wairs newareja buht nekohda noredšama šakara ar pirmatnejo pagastu.

Rā šsimtim bija šawi wezakee, kas štahweja wīnu preekščgalā, tāpat arī pagasteem wajašseja buht šaweem wezakeem ar tahdeem pašcheem peenahšumeem un teesibām, kahdas peekrita šsimts wezakeem.

Pamehgināšim nu nowehrot, kahdas wareja buht šchis p a g a s t u w e z a k u pildamās gaitas un zif plaschās wareja buht wīnu teesibas. Šinams, tahdu likumu, ka mehš to tagad šaprotam, tos laikus nebija: wīš tas norišinajās uš eeraduma pamata; jo pee ka tehwi bija turejšuschees, un ko behrni no wīneem nosfatijuschees, pee ka peeraduschī, tas palikās par eeradumu it kā šwehtums. Jo wezaks kahds bija, jo labaki wīnšch šchos eeradumus pahršinaja un wareja paššaidrot, to teesu arī leelaks šwars un gods wīnam bija šaweju štarpā, un wīna halšs un padoms šwehra daudš. Tatšchu naw domašams, ka šchis wezis beš zitu šsimtu šsimtslozekļu šinas buhtu bijis štrihbleetu un zitu šsimtai peekrihtošcho jautajumu weenigais išschihrejs. Te špreeda lihšši wīša šsimts, šsimts šapulze. Tahdu šapulzi igauni, pehž kronista wahrdeem, nošauza par „m a l e w u“. Protams, ka latweescheem arī bijušchās tahdas šapulzes, un kroništš wīnas nošauz latiniški par „placitum“, bet nemin atteezigu latweeschu nošaufumu. Un tatšchu wīnšch lihššch šchim laikam ušglabajees nošaufumšs „w e e t n e e k u p u l k s“, hernhuteeschu „m a š a i s un l e c l a i s p u l k s“. Wīnu atrodam arī pee šlahweem „п o л к ь“, un wahžeeschēem „B o l k“.

Sapulzejās dšimts lozekli wišds swarigakōds gadijumōds, kur bij jaišškir jautajumi, kas atteezās waj nu uš ſaimneeziibu, waj uš ſadšihwi ſaweju starpā, gadijumōds, kur iſnahza ſadurſchandās ar zittanteefcheem un zitpagasteefcheem. Sapulzes teeſibu • baudija tīfai pilngadigi, pilnteeſigi dšimnteeſi (meliores viri pehz kroniſta); ſeewas, behrni un kalpi bija iſſlehzti. Sanahza wini pilnigi apbrunojuſchees. Tā lihbeefſchi aizinoja latweeſchus uš ſapulzi pee Wogeneš upeš (Dgres), kurp wineem bija naht apbrunoteem. Tā tad ari noſtahrstoms, ka kara ſpehtam un tautai wareja buht weens un tas pats noſaukums. Kas uš ſapulzi nahza, tee wiſi repreſenteja tautu un tahdeem tīfai bija teeſiba nehjat eerotſchus.

Teeſiba jeb, teiſſim, paradums ſapulzetees, kur pahſpreeda wiſpahrejās dšimts, pagaſta, zilts wajadſibas, leezina, ka ſenlatweeſchi, tāpat kā ari zitas tontas tahdā kulturās ſtahwolli, paſinuſchi lauſchu ſchkiras: ſwababus jeb dšimtslaudis (war buht, ka ſenlatwji winus ſauka'uſchi par „w a l i n e e k e e m“) un ſwababus jeb kalpus (wehlaku laiku wahzu „Drellen“). Behdejee pa leelafai dakai gan buhs zehluſchees no karā ſaguſſiteem ſweſchtauteefcheem. Bija tahds eeradums, ka weena tauta ušbruhtot otrai, apſahwa wihrus un panehma ſew lihdsi ſeewas un behrnus, no kureem tad buhs iſauguſe kalpu kahta. Sihmigs te ir leiſchu noſaukums „b e h r n s“, kas winu walodā apſihmē „k a l p u“; tāpat ari latweeſchu „m e i t a“ apſihmē kā paſchu „b e h r n u“, tā ari „k a l p o n i“.

Kroniſts bej ſcheem dšimtslaudim (meliores viri) un dšimts wezakeem (majores natu, seniores) runā wehl par „p r e e k i c h n e e k e e m“ (principes), „w a d o n e e m“ (duces) un „k a r a k e e m“ jeb „k e h n i n e e m“ (reges). Kā wahrds „princeps“, tā ari „dux“ leezina, ka ſenlatweeſcheem naw peetizis ar dšimts un zilts wezakajeem. Pate dšihwe, attihstotees, radija jaunās wajadſibas un jaunus parahdijumus; itlihdš no dšimts bija iſſchihruſchās paſtahwigas ſaimes, dšimts komuniſms bija ſaudejis ſawu noſihmi, wajadſeja dšimts lozekli starpā iſzeltees plaiſmai jau turibas ſinā. Kadās bagatneeſi, kas ſpehja turet leelaku ſaimi un ar to eeguht zitu dšimtslauſchu azis leelaku godu un zeeniibu. Protams, ka winu wahrds un padoms pulkā ſwehra wairaf nekā maſturigo lozekli. Wini tapa par dšimts preekſchneekeem; un tā ka winu mantiiba pahrgahja uš winu dehleem, tad ari ſchee mantoja tehwa godu un preekſchneeziibas amatu.

Bet kara laiſā newis bagatibas un goda tahdā mehrā wajadſigs, kā duhſchibas un iſmanas. Tadeht pulkam bija jamekle

wihra, kas neween spehjiġs raidit laukā uš karu leelu ūlaitu ūai-
mes lozeklu, bet kas ari ūiprineeks un iūweizigs wadonis. Tahdu
nu eezehla ūew par pulka preeūūneeku. Kroniūta „princeps“ te
nu buhtu ūaprotams kā ūenlatweeūūu preeūūneeks meera laiūs un
„dux“ — kara laiū. Tahds „princeps“ un „dux“ bja latwee-
ūūu Ruūiūū un ūemgalu Weūtarts, kamehr tahlaweeūūu Tahli-
walds (Tahlawas waldneeks?) wareja buht titai princeps, jo
wihu nemin kā kara wadoni.

Kroniūts par „reges“ dehwe wiūpirms kreemu knafus
Kofneū, Gerziti un Polozki, tad wehl Krimuldas Kaupo un
kurūūu Lamekinu, wihuū tahdā wiūūe pazetot no zitu wezako
pulka. Un ne beū ūinama eemeūla wiūū to buhs darijis. Pee
Kaupo titula „rex“ wiūū gan wehl peeleeū klahū „quasi“, t. i.
it kā rex it kā waldneeks. Laikam ar to kroniūts gribejis
teist, kā ūūo rex wara bijuūe leelaka nekā zitu wezako. Bet war
ari buht, kā te wahrdam rex naw bijuūe peelitta ihpaūūa noūihme,
kā wiūū ir titai kahda latweeūūu titula weenkahrūūūs tulkojums.
Sawu waldneeki wahzi ūauza par „Kunic“ un tulkoja rex;
igauni ūauz karali par „kuningas“, wahzi tagad par „König“.
Wiūi ūūee wahrbi ir weenas ūaknes un zehluūūees no ūeigermanu
„Rum“, t. i., dūimts, un „König“ buhtu nu wihrs, kas peeder
pee augūtas dūimts, wj pats dūimtspreeūūneeks. Bet ari muūūu
„kungs“ un kreemu „князь“ ir tas pats „Kunic“ un patapinati
no germaneem un laikam no goteem. ūūee, kā ūahūta wihu
kroniūts Jorandes, zeturtā gadu ūimteni pahrwaldijuūūi wiūas
ūemes, kas atrodas ūtarp Melno un Baltijas juhrām, un kā wi-
neem klaufijjuūūas ūlahwu, leiūūu un ūomu ziltis. Te nu weegli
nopratiūim, kā gotu preeūūneeku noūaukums warejis pahreet uū
wihu pahrwalditām tautām. Bet ūlahwi, latweeūūi, igauni pah-
nemot ūūo wahrdu, tomehr ūaprata wihu newis paraūtā wiūū kā
augūtas dūimts wihru jeb preeūūneeku, bet kā waldneeku, poli-
tiūiūts walūts preeūūneeku. Kad nu wineem paūūeem ūahūa no-
dibinatees walūts ar ūinamu waldibas kahrūibu, tad, protams,
wihu ūūo tituli weepatureja ūaweem waldneekeem.

Ja latweeūūi, lihbeeūūi un igauni dehwejuūūi ūawus preeūū-
neekuū par „kungeem“, tad jadomā, kā ari pee wineem ūahluūe
raūtees walūts ar waldneeku preeūūūalā. Wehl tagad Wiūūemē
lahpraht to, to pa leelaūai datai noūauz par „pagastu“, ūawē par
„walūti“, un pagasti Wiūūemē ir iitai walūts apakūnodalas,
wiūūim baūniūas dariūūanās; jo walūts ūadalas pagastiūs, un
weena pagasta laudiū teek ūaukti pee deewgalda, kā ari mahzitaūs
ūūai gabijumā peeteiz ūagatawoūūanās mahzibu pa pagasteem.

Naw ko ſchaubitees, ka „walſts“ naw jaunlaifu rabits noſaukums, bet latweeſchi wiau paſinufchi jau tos laikus, pirms wahzeefchi te eeradās, ka latweeſcheem toreis jau bijuſe ſinama ſadſihwes ſahrtiba. Uf tam jau ari aiſrahda wahrdi, kà „Tahlivaldis“, „Wiſwaldis“.

Wahzeem atnahſot, redſam, ka pee wiſam Baltijas tautam bija p i l i s, apſtiprinatas weetas, furās mita wezafais (senior). Tahdas pilis bija Ruſina, Satekle, Waraidoſcha Antine, Tahlivalſcha Bemerina. Bet wiku bija dauds, kà to wehl tagad leezina wiſs tas daudsums pilskalnu.

Ja wahrdu „senior“ taiſni tà tulkojam, ko winſch etimologiſki apſtiprina, tad iſnahk „wezafais“; bet widus laids, 13-ā g. ſ. to ſaprata zitadi: „senior“ bija ſemes kungs, frantſchu „seigneur“, un tahds ſemes kungs wairs newareja buht dſimtswezafais, kura gods un gaitas pahrgahja uf wezako dſimti. Schahdam dſimtswezafajam jau newareja buht ſinama, paſtahwiga dſihwes weeta, pils; jo pehdejo tatschu newareja pahrxelt no weenas weetas uf otru, uf jaunā dſimtswezakā dſihwes weetu. Tadeht, kamehr dſimtsſatwehrſme wehl bija pilndš ſeedšs, pilis naw domajomas. Pehdejās wareja tikai tad raſtees, kad tahds dſimts lozellis tik tahlu bija dabujis pahrxwaru pahrxiteem, ka peespeeda wiaus meklet pahrxehrumu un palihgu breeſmu brihdi pee ſewis, kad peespeeda wiaus klaufit, un kaſ ſwarigafais — kad wareja atſtaht ſawu ihpaſchumu kà mantojumu beſlam. Kur pils bija, tur wajaſeja buht waldneekam un walſtij.

Zitš jautajums, zif leela warejuſe buht tahda pilskunga wara, zif tahlu ſneegufšs wina neatkariba no walſts laudim. Kur pilskungs, tur, protams, ari jameklē pils laudis, kalpi, kaſ neween dara ſaimneezi bā paraſtos darbus, bet kam ari buht kungam par ſargeem, par gatawu ſpehſu katrā breeſmu brihdi waj kara gaitā. Tahdi kara laudis bija wiſeem to laifu waldneekem un kungeem. Kreewi wiaus ſauza par „дружина“, germani par „truht“. Ari ſenlatweeſcheem wini bijuſchi paſihſtami ſem wahrda „d r a u g i“ un tahdā pat noſihmē. Ruſiſch uſrunā Zehſu brunineefu Bertoldu par ſawu „draugu“ (alloquitur draugum ſuum), t. i. beedri, paſtaidro kroniſts. Zitšs weetas ſtahw latinu wahrds „amici Ruſſini“. Kaſ nu ſchee draugi un amici wareja buht zitš, nekā kreewu kuaſu дружина, t. i. beedri, wihti, kam jaapgahdā kunga ſaimneezi bā, japaſihdi uſturet ſahrtiba un teeſa ſemē un jaet lihdi kara? Tā tad ari ſchis aiſrahdijums mums leezina, ka pee ſenlatweeſcheem politiſkaſ eesſtahdes bija laiduſchas ſawas ſaknes un ſpehjuſchas labu datu

attihstitees. Bija kungs, kas dšihwo apstiprinatā weetā, pils, lom klausa šaime, kas pahrwalda šawu walsti, kura peenahkums ušturet šahrtibu un meeru semē un aiššargat wiinu pret ahrejeem eenaidneeteem.

Un buhtu ari brihnums, ja tas tā nebuhtu notizees. Latweešchi jau šen bija atradušchees tuwakā šakarā ar kreeweem. Behdejee, lai aiššargatu tirdšneezibas zeku uš reerumeem, bija Daugawas uhdens zeku šew nodroščinajušchi, eenemdami šew gar kraštu apzeetinatas weetas, Berzifu pee Krišburgas, un Kofneši, kur mita kreemu fungi no Polozkas knasu zilts.

Latweešcheem taf te nu bija gadijums wišmaf noštatitees, kā šchee knaši tur rihtojās. Bet ari no Pleškawas pušes kreewi bija ušmahkušchees latweešcheem un šchos peespeedušchi wineem dot mešlus. Un neba te bija beidšees kreemu eespaids: ari krištigo tizibu jau wini bija išplatijušchi latweešchūs. Kroništš In-drištš gan mums stahšta, ka kreemu knasu paradums esot, ka, ušwarejušchi kuhdu tautu, wini tai neušspeeda kristibu, bet tif uškrašwa mešlu- un naudas maksāššanas juhgu. Bet te kroništš wahrdeem pilnigi tizet ištšti newaram: wiņch tif gribejis attaišnot wahzu eenahzeju un bištapa rihtibu išplatot krištigo tizibu palikt par eedšimto ištšajeem kungeem. Ša latweešchi tif wahrda pehz ween buhtu bijušchi peesšaitami pee jau krištiteem, tod taf muhšu walodā nebuhtu eeweešjušchees tif daušš swarigu un wišai šiimigu nošaukumu, kas nemti no kreeweem un taišni atteežas uš krištigo tizibu, kā: baņiža, kristit, swanit, krustš, peštšit un peštšitajš kuhmas un ziti. Ša latweešchi wehl nebuhtu bijušchi kristiti, tad taf wahzeeschi wiņus kristot un mahzot krištigā tizibā, buhtu wineem dewušchi šawus nošaukumus, waj nu wahzu waj latinu walodās.

No kroništš stahšteem mums šinams, ka pils wezakee jeb fungi naw rihtujušchees weenigi pehz šawas gribas gadijumūs, kur nahžās peedalitees tautai. Kreemu knaši un bištaps Albertš gan greešās pee kungeem ar šawām pawehlēm un ušaižinajumeem, bet fungi šajanz pulku (placitum), waj der, waj neder paklaušit preeššliškumam. Tā latweešchi neklausa Polozkas knaša pawehlei, šuhtit palihgu špehtus aptarot wahzeeschuš Rīgā. Bištaps atkal ušaižina latweešchuš peedalitees pee igauņu aptarošanas, un latweešchi nošpreešch eet lihdsi. Tikai tautas pulka špreedumu išpilda wezakee un raida šuhtaus uš Boložku.

Bet ar gadijumeem un leetām, kas atteežas uš ahreeni, ween nebeidžās tautas pulka darbiba; pee wiņu peenahkumeem buhš laikam gan ari peederejis ušturet šahrtibu un meeru šawejo peederigo, dšimts, pagasta, walstš lozektu šarpā. [Pirmatnejais

teefas paradums, kur patš aistahrtais usmetas par teefnesi, un ko šanzam par ofins atreebibu, latweeschu pašču, wismaf weenas walsts lozeklu starpā, gan wairs nepastahweja; jo par to leezina wahrds „f o d s“, t. i. teefas spreeduma ispildijums. Ari kreweem ir šchis wahrds „судъ“, kas tagad apšihmē pašču teefas eestahdi, bet šenaf bija winam tahda pate nosihme, kahda latweeschu „fodam“, wahzu „Buße“ un latiau „poena“. No ta waram nogist, ka šenlatweeschī jau pašinuschī sodus un šchee šodi pastahrejuschi naudā, kà to daudstahrtigi leezina kronika.

Par lihbeescheem teef stahstits, ka „šchi tauta bijuje wisai neuslizami laudis, un ka katrs nehmis ar waru no šawa kaimina, kas tam bijis, ja tif bijis stiprats.“ Tatšču šchis aistrahdijums newar atteektees us weenas un tās paščas dšints un zilts lozekleem, bet war tikai buht sihmets us šweščas walsts peederigeem; jo pat wispirmatnejalds dšihwes apstahklōs tahdi paradumi, kà warmahziba, šahdšiba, laupišchana šaweju starpā naw domajami. Latreeschi un igauņi dšihwoja pilnā eenaidā; wiau starpā ašinsatreebiba bij pilnōs seeddōs. Ap to laiku, kad wahzeeschi eenahza, leekas, igauņi bija dabujuschī pahrswaru par latweescheem; bet ar wahzu palihgu wini igauneem ašinaini atmakšaja wineem padaritās pahrestibas, un kronikas lapas šina garus nostahstus par latweeschu negantibām igaunōs. Bet tiklihds igauņi bij peespeesti pee kuitibas un padewuschees bislapam, pešdejam šchis eenaida gars newareja wairs patikt, un winsch eezehla šogus, kas lai išschkirtu šcho nesatizigo tautu kildas. Šodi pastahweja naudā, un tā kà wiši tam beš kurneschanas padewās, tad taš jadomā, ka naudas šodi bijuschī parasta leeta, tāpat kà wisur zitur to laiku Eiropā. Ari šchā šinā lotweeschī naw palifuschī pakal to laiku garam un wispahre peerastām buhschanām.

Bet kas bija šchi n a u d a? Šchim wahrdam, leekas, tahda pat nosihme, kahda latiau wahrdam „pecunina“, kas atwafinats no wahrda „pecus“ (lops). Wispirms, kad eefahšas raschojumu un pretšču maina, t. i. tirdšneeziba, nebija neweenas zitas tif weegli kufamas mantas, kà lopi, un makša tadehš pastahweja lopōs. Ari šenškandinaweeschu walodā „n a u t“ apšihmē lopu; wahzu walodā no šchis šafnes „naut“ nšglabajušes forma „Nutz, Nutzen“ (labums), un „naudā“ leišču walodā apšihmē „labumu“, „kustomu mantibu.“ Tagad pee mums ar wahrdu „naudā“ apšihmē tikai šinamu kaltu metala gabalu, waj ari ta weetā kredibileti kà mainas objektu, un tadehš laikam ari jau

windōs laifōs naudai buhs bijusi ſchi noſihme; waj nu kà kalti ſudraba gabali, ſahdi ar tirdineezibu wareja eekluht ſemē, waj ari gan pa leelakai dalaſi nekalti, to kreewi apſihmē ar wahrdu „рубль“, t. i. ſinama ſwara atzirtums no leelaka ſudraba gabala jeb ſteena. Uf pehdejo tulkojumu aiſrahda gadijums, kur latweeſchi bija ſalaupijuschi igauņu Rotalijā trihs podus ſudraba (tria livonica talenta).

Lihdſās naudai ari rotas leetas bereja kà mainai, tã ſodam, pee kam tatschu weenmehſr liſa wairaf wehribas uſ ſwaru. Dabreka walſts lihbeelſcheem par to, ka bija atkrituſchi no biſkapa, ſchis uſlika kà ſodu mehrenu maſſu, nemot no wineem ſintu oſeringus, t. i. auſchu gredſenus, wehrtibã peeždeſmit marku (mahrzinu) ſudraba, jeb 5000 rbl. Tãpat ari Tahlwalds, kad igauņi winu moziđami un ſpihđſinadami, praſija lai atpirko'eel ar ſawu naudas kraħjumu, pirms gan eedewa peeždeſmit auſchu gredſenu; bet kad wini ar to nebija meerã un praſija wairaf, winſch atteiza: ja doſchu wehl ſawa paſcha naudu un ſawa beh'a naudu, juhs tomehſr mani zepinaſeet.

Neetrum=Ciropã ſchos oſeringus neleetoja kà naudas un mainas objektus, nedſ par wineem agrati kur kaſ minets, bet gan ſlahwi un kreewi winus paſinuſchi „оусерязь“*). Tad nu wini nonahkuſchi pee latweeſcheem laiſam no kreeweem un gatawi iſkalti. Bet war ari buht, ka latweeſchi paſchi pratuſchi winus pataiſiti. Tatschu buhs japeelaiſch, ka latweeſcheem bijuſchi jau ſawi kaleji, kaſ ſobinus, ſchkehpus, linaas, bultas, ahwus, zirwus un zitus eerotſchus, kã ari darba riħkus mahzejuſchi pagatawot. Schee eerotſchi wareja ari buht atmena, ja til ſemē atraſtee atmena eerotſchi un darba riħki naw ſahda agraka laiĳmeta un zitas tautas. Wielenſteins muhs apbalwojis ar plaſchu un aſprahtigu pehtijumu, kurã winſch runã par koka laiĳmetu pee latweeſcheem, ka pehdejee wiſus ſawus mahjas un darba riħkus pagatawojuſchi tiĳai no koka. Koleegt ſcho ſaktu nemaſ nenemos, bet gribu tiĳai aiſrahdit uſ to, ka taſ gan buhs notizis aiſ leelas nabadſibas, kurã latweeſchi bij eekrituſchi werdſibas laiĳds, ihpaſchi peħz tam, kad ordenis bij beidſis ſawas muħſcha deenas un uſſahtuſchi walđit poli; agrati, wahzeem eenahſot, wineem it labi wareja buht paſihſtami dſelſis riħti, waj nu eemainiti un nopirkti, waj paſchu dariti. „Dſelſs“ un kreewu „желѣзо“ ir taĳ radneezisĳi wahrđi, un tadehl abãm tautãm jau paſihſtami, kad

*) Wehrtiba 'agadejã naudã opm. 50 rbl. ſudraba.

šlahwi un latweešči weduščiči wehl kopeju dšihwi, kà weena tauta. Tapat laimeešču „tehrauds“ ašrahda uš šafaru ar free-wu „pyda“ un igauņu „raut“.

Tahdas brunas, kahdas bija wahzu kareiwjeem, Baltijā laifam neleetoja, un wahzeešču azis lihbeeščiči iſlitās nebrunoti (inermes), beš eeroščeem. Metala un ahdas wairoga weetā kurščiči ſewi aiſſargaja, ſhehpamees aiš dehliſčeem, taš buhtu toka wai-rogeem. Ari par igauņeem ſtahta, ka teem bijuščiči wairogi, bet neteiž, waj tahdi kà kurſčeem, jeb waj ihſteni ahdas, bet laifam no ahdas, kà wahzeem, jo ja buhtu no toka, tad taš gan buhtu minetš. Ja nu wahzeeščiči dehwejuščiči balteeščuš par neapbruno-teem, tad taš ſaprotamš tā, ka wineem naw bijiš brunu, t. ir dšeiš rinku kreflu, kahdi bija brunineečem.

Kroniſtš iſſchir daščadaš nometneš, kahdas bijuščāš muhju ſentiſčeem. Wiuſch runā, par castra (pilim), urbes (pilſehtiām), villae (zeemeem), domus (mahjām) un villulae (laifam muhju tagadejām ſemneeku mahjām). Par pilim ſkatees naškoščoš raſtuš. Te iſteičiču ſihta ſawaš domāš par „urbes“ jeb pilſehtiām.

Kà jau patš noſauſumš to mahza, w naš bijuščāš leelaš waj maſaš lauſumš, ſehtaš aiſſargataš un peeſhejuščāš pee pilim. Wiſpirmš ſchahdu pilſehtu ušdewumš bija, dot breeſmu brihdi patwehrumu ſaweem walſtš un pagaſtu laudim, kur twer-teeš ar ſewām un behrneem un wiſu kſtamū mantibu, ſirgeem un lopeem. Tà latweeščiči pehž tam, kad bija paraſtā kahrtā laupjuščiči, dedſinajuščiči un ſahwuščiči igauņuš, un gaididami pehbejo atreebitaš ušbrukumu, nehmaš apſtprinat ſawaš pilis un ſa-wahht aplahrejoš laudiš ar wiau mantibu piſt, protamš taš pilſehtā, kur bij wairā telpu un kaš ari bij apzeetinata ar ſehtu un grahwi wiſapfahrt. Ar laiku no paga:du patwehruma weetaš wajadſeja iſargt paſtahwigai nometneš weetai ar turgoneem un ruhpnee-keem. Tahdu pilſehtu Riſmetā kronita noſauž par „Hafelwert“, un tahds hafelwerktš bij Dobeles pilij. Schahdas pilſehtaš kroniſtš pareiſi noſaužiš par „urbes“, jo tahdas winaš jau bija paſihtaš no ahrſemēm, un tahda ari gan pirmo laiku bijuše Riġa: widū piſt un aplahrt piſt ſehta.

„Villae“ ir zeemi, kahduš mums notaš min kroniſtš un to laiku doſumentū, kà pee lihbeeſcheem, tā pee igauņeem un latwee-ſcheem. Zeemā eet, zeemini un zeema kambariš ir wehl tagad wahrdi, kaš joprojam muhš raiba atpakaš uš ſeņſeneem laifeem, kad latweeščiči wehl nedſihwoja tā, kà tagad atſewiſchkaš mahjāš, bet turejāš kopā, ſehtu pee ſehtaš. Un taš toreš bija wajadſiģš,

zitadi newareja buht ae tahdas sadfihwes drofchibas. Zeemeem bija jarodas tilkhibs dšimts šahka škalbitees šaimēs; jo katrai šaimei nu bij jawed šawa šchirta, patstahwiga šaimneeziba un tamdeht jazel šewiſchſas ehſas. Protams, tahdas ehſas pirmo laiku zehla weenu lihdsās otrai tikmehr, kamehr to atlahwa ſadſihwe un nebija manams pahrtikas truhkums. Bet tilkhibs ta zeema lauschu bij tā peeaudšis, ka šahka truhkt lauku un ganibu, te kopdſihwei weenā zeemā bij beigās, un dšimts bij peefpeesta daſchus raidit laukā no zeema, norwest wiaus uš zitu weetu, nowadā. No nowada ar laiku atkal wareja iſplehstees jauns zeems, jauns lauschu sadfihwes zentrs. Bet wareja ari wezais zeems peepaturet ſawu agrako noſihmi un paliktees joprojam par zilts galweno nometni, nowadneekem nenometees kopā, bet dſihwojot atſchirtās mahjās. Un tahds paradums, leekas, jau bijis latweeſchōs, wahzeem nonahkot, un ſchis mahjas kroniſts laikam, noſauzis par „villulae“ (maſzeemeem jeb zeemateem). Ari rihtmju kroniſtam ſchi latweeſchu ſchirtā dſihwe duhrufees azis; jo wiſch to peewed tā kaut lahdu ehrmigu parahdibu, peeraktidams to latweeſchu ſawſtarpejai neuſtizibai un wiltibai:

„Die heidenschaft hat ſpehe ſite.

„Sie wonet note einander mite,

„Sie buwen beſonder in manchen walt.“

(Šchee pagani ir wiltigas dabas.

Wini nedſihwo kopā,

Bet eebuhwejās, ſchirti, meſchā).

Laiſam ſchahda nowada ſiſtēma ar laiku ſaimneezibā iſrahedijusēs par derigaku nekā kopdſihwe zeemōs, un muhſu laiſōs reti kur wehl redſam, ka mahjas buhtu pa diwām kopā, nerunajot par trim.

No ehku noſaukumeem kroniſts peewed diwas: mahja (domus) un pirs (balnea). Bet mehš nealoſimees, ja ari rijām, klehtim, kuhtim un nameem lauſim wiau wezumu; ja pat nebuhš mums pahrmetama pahrdroſchiba, ja teikſim, ka latweeſchu mahjas dſihwe pa ſcheem ſimteem gadu narw daudš ko mainijusēs, bet uſturejuſēs lihds muhſu deenām tahdā weidā, kahda bijuſe, wahzeem eeronotees. Muhſu aukſtajōs ſeemelōs, kur waſaras tik mitras, rudeat jo mitraki, ſemkopiba beſ rijām newareja iſtikt, beſ rijās un beſ peedarba. Nu nebija gruhti pee rijās peebuhwet leelo galu ſaimei un maſo galu ſaimneekam ar maſajeem lobſineem un aiſſchaujameem, ar ſemajām durwim un augſtajeem ſleegſchneem, ſcheem ſargeem pret bahrgo ſeemas aukſtumu. Šchis diwas iſtabas bija ſeemai, pa waſaru dſihwoja klehtis. Ari

namš ar uškuru, kura uguns nekad neišdīša ehdeenu wahričhanai, un pee nama maltuwe ar abajeem dširneem nebuhš truhkufchi. Birts bija tahda ehžina, ko kroništš wairaf reišes bildina, laikam wahžetim neredžeta, ehriuga mahjele. Šcho ehku, ihpašchi rižas, kà galwenatàs ehkàs, architektura ir weenlihdšiga un raksturiga wižeem Seemeleem, neween pee latweešcheem — fakts, kas jau patš par ņewi leezina par wiru ņenibu.

Ša muhšu ņentšchi jau tos laikuš bijušchi labi ņemkopji un lopkopji, kà ari drawneeki, par to runà daudžàs weetàs kronikà un wehšturiškàs aktis, tà ka ušmašchis uš to ašrahdiht buhtu tihri welti. Te tikai waretu raštees jautajums, kaħdas sistemas to laiku ņemkopiba peepaturejušchàs, waj joprojam pirmbuhtigàs lihduma, waj jau bijuše pašihstama un eeweešufēs pilnigakà triju lauku sistema. Šas wehl peedšihwojis un atminas ņemkopibas stahwolli gadus peezdešmit, ņešchdešmit atpatak, tam it labi buhš wehl prahtà, žif leela nošihme bija toreiš lihdumam. Lihdumu liht un dedšinat prašija gan daudš pušlinu un ņweedru, bet puhles nebija weltas un rašcha nodrošchinata. Šchahda ņaimneežiba war tikai buht tur weetà, kur mešcha ņemes daudš un kožeem naw ženas. Bet kaušchu wairumam augot, un ņaimneežiba lopu ņlaitam wairojotees, lihdumi nepeeteel un ņaimneežiba ja-pahreet uš tihrumu, t. i. triju lauku sistemu. Un lopkopiba toreiš pee muhšu ņentšcheem stahweja pilnòš ņeedòš. Tà latweešchi trihš deenas laupidami igauwu apgabalu Šakalu, bija ņawahkufchi ap iņchetruhtštošcheem leellopu, ņirgu un zitu mahjas kuštonu beš ņlaita. Žehšu brunineeki ņanahža strihdù ar Antines latweešcheem, tapat Šiguldas brunineeki ar lihbeescheem lauku deht, un pee tam tik leelà naidà, ka tikai eerotšchi ņpehja iņšchirt, kam taišniba. Ža nu ņchee lauki buhtu bijušchi tikai lihdumi, tad tatšchu wineem tik ņwariga nošihme nebuhthu bijuše un ņchis nišnais strihdus buhtu bijis pilnigi neweetà. Tà tad ņchee lauki wareja buht tikai tihrumi, un kur tihrums, tur daudš-lauku sistema, kaħda ari to laiku Reetrum = Ciropà jau bija eeweešufēs.

No laukņaimneežibas darba rihteem latweešcheem bija pašihstami arklš un ezešchas, jo ari leišchu walodà atrodam ņcho rihtu ar to pašchu nošaukumu „ekeczios.“ Tapat wajadžeja buht kaut tahdam iņkaptij lihdšigam rihtam, ar ko plant ņahli, jo bijušchàs jau plawas (prata). Šas atteežas uš labibu, tad tos laikuš jau gan audžeta ta pate, kaħdu tagad peekopj: meešchi, rudši, aušas un žita. Wišpirms latweešchi laikam pašimufchi meešchus, jo „maife“, kà patš nošaukums leezina, žepta tat no

meeschu milteem. Zeefas, ka ari kashpostus audsejuschi dahrsôs ; jo ja winus mehs buhtu dabujuschi no wahzeescheem, tad winus nesauktu par kashposteem (kreew. капуста, igauuu kapst), bet kaut kâ zitadi wahrdu atwafinot no wahzu walodas.

Kâ jau teizu, esmu turejees pee Indrika kronikas nostahsteem un, pamatojotees us wineem, luhkojis istehlot senlatweeschu fadsihwes ainu. Ir tās sinas mums jau rahda, ka newar buht, it kâ latweeschi buhtu loti isschikhruschees jawâ kulturâ no apkahrtejam tautam reestrums un austrums. Rahdu wirseenu winu tahlakâ attihstishanâs buhtu peenehmuse, to, protams, newaram nostahrft. Wahzi atmahza un pahtrauza scho winv pashdsihwes gaitu, usmauza wineem sawu kundhibu un eespeeda winus Reestrum-Eiropas fadsihwes sistemâ, feodalismâ.

„Dsimtenes Wehstnefi“ 1911. g.

Maskawâ, 26. dezembri 1910. g.

Par fenlatweestheem 3.

Par muhsu fenajam pilim un pilsehtam.

Widseme un Kurfeme bagatas pilim un pilskalneem, til wianu diwejabas schkiras. Pee pirmam peeder pilskalni, kas puschtoti wezeem muhreem un wianu drupam, feno lepno brunineetu pitu atleetam. Muhsu sentehwi ar bailigam azim un drebofchu firidi noluhkojas us schim pilim, jo te mita wianu bahrgge fungi, kas zitu nelo neprata un newihfchoja teikt faweem apafschneekeem, ka til prafit teefas un klauschus. Scho pitu atmina pilnigi pahrawalba klauschu juhtas un domas; stahsti un teifas, wiss fahstits ar winam un greeschas ap winam, ap wianu augsteem un beeseem muhreem, fur puhzes un towahrai wij sawas ligfbas, ap wianu ehrtajeem kambareem, kurds tehre se un mihlinajas jaunkungi ar fahstajam „pilspreilenem“, ap wianu tumfchajeem besdibena pagrabeem, kurds puhki tup un fargu selta un fudraba podus. Mij schim pilim gandrihs pawifam peemirstas otras schkiras pilis, kas naw atstahjuschas tahdas azis trihtofchas atleetas, kas tabehf ari nesphej darbinat klauschu prahtus un fantafiju. Behdejas ir muhsu sentfchu pilis, no kuram weenigi atlikufchees pilskalni, waj nu pliki, kaili, waj foku un meschu apaugufchi kalnu un pakalnu gali ar stahwam augtam malam un grahweem, grawam waj purweem un staigneem apfahrt. Gadu-fimteni, zitadas buhschannas, zitadi dsihwes uffkati un prafibas muhs schkir no teem laikeem, kad te peemahjoja dsimtskungs ar sawu faimi, fkanaja taure, pulzejas karawihri, eerotfchi schwaksteja, melleja patwehrumu apfahртеjee laudis, behgdami no eenaidneeka schurp ar seewam un behrneem, ar lopeem, ar wifu sawu bagatibu un nabadsibu; un wisa fchi fenad dsihwe ir peemirsta, eegrimufi aismirstibas juhra.

Muhsu sentfchu pilskalni til masleet isschkiras no ziteem kalnineem un pakalnem, kahdu ne masums istaifits pa muhsu tehwiu. Tomehr wineem ir sinamas ahrigas fihmes, sinams, wifem gandrihs weenlihfigs raksturs, kas rahda, ka newis pati daba wianus tahbus radijufi, bet peepalihdsesufi zilwefa roka: kalna gals ar stahwam malam, kam wisapfahrt waj nu no dabas dsifa grawa, waj rakis grahwis, waj wehl mihlakti, staignums un

purwō; un tai pušē, kur kalna gals stahw sakarā ar kalna strehki, israktis grahwis. Kalna wirsus, ko isleetojuschi par pilim, naw wisai leeli semes gabali, tā peem. pilskalns pee Raugureeschu Kaln-Eniau mahjam (7 werstis no Balmeerās), kas laikam bijusi senā Bemerina (Bebrina), ir šolu 70 garšč un šolu 30 un 45 plats (trapeza weidā). No diwām pušēm wiau eeslehdš uhdens, Gaujas ataka, tad stahwa gludena mala, un grahwis wiau šķir no pahrejā augstuma. Lihdsiga weida ir Zehswaines pilskalns. Rubenes pilskalns naw ihsteni kalns. Wiam weenā pušē dšita grawa, otrā pušē stahws un augsts Waidawas esera krasis, un tad trihskahtrigs grahwis šķir šcho bijušcho apzeetina-jumu no apfahrtejā lihdsenuma.*) Zehrtenes pilskalns pee Smiltenes ir leelaks nekā augščam minetee; bet tagad gruhti apskatams, jo apaudšis beesu mešču, eepaļšč, ar augštām stahwām malām, til no weenas pušes weeglaki peeejams.

Kalna wirsum, apfahrē gar malu bija kruhts augstumā šakrauta šēta no balkeem un plankām; daščām pilim bija diw-kahrtiga šēta. Pah grahwi, kas šķihra pili no pahrejā kalna, bija pahrmests tilts, kas wajadsibas brihdi bija nokemams. Ge-eju pili fargaja wahrē, šchantru šlehdšami.

Kronists (XV., 3) stahsta, ka kristitee lihbeeschi bihdamees no zitām nekristigām ziltim, apdšihwojuschi Raupo leelo pili (pehž Dr. Bielensteina: Turaidu), kas isklaufs, it ka pilis meera laiktōs bijuščas neapdšihwotas. Bet ja eewehrojām, ka tais laiktōs beeschi ween mehdsā usbrukt eenaidneeki, ihpašči laupitaji leišči, tad jadamā, ka pilis mitis dšimtswezakais jeb kungs ar šawu šaimi, kas ikbrihdi gatawa bija stahtees pretim eenaidneekam ar šawu kara draudši (дружина, Gefolge). Wahrds „draugs“ šenak nosihmeja „beedri“ (consocium), jo XVI., 4: „Russinus Bertholdum, magistrum de Wenden, draug u m suum, id est consocium alloquitur“, tas ir: Rufsinsch usrunaja Zehsu mestru Bertoldu, šawu beedri.***) Ka pilis bijuščas apdšihwotas, ka tanis ušturejees kungs ar šaweem kara whreem, leezina tas fakts, ku biskaps, waj ari ordena mestrs, wajadsibas brihdi wehštija pa wišām pilim un šauza uš noteiktu šapulzes weetu, un wezakee Rufsinsch, Tahlwalds, Waridotis tuhlin šteidšās turp ar šaweem laudim.

*) Balošča kungs domā, ka šche, uš Zdumejas un Latweeschu robesčām, bijusi šoga kraša Waldemara (Wladimira) nometine.

**) No šenās leelkungu kara draudšes nosautums pahrgahjis uš bānizū, un „draudše“ apšihmē tagad šinama apgabala laudis, kas turās pee weenas bānizās, kuru dwehseles aptopj weens mahžitajs, kas runā weenu walodu.

Deelais daudsums pilskalnu, kas redjami Vidzemē, aizrāda
uļ to, ka laikiem gan pat katrai dsimtij bijuļi ņawa pils, kurp
muka dsimtkaudis ar ņawām ņaimēm, kustumo mantibu un lopeem,
tiklihdj iņpaudās wehsts, ka eenaidneeks tuwojas robeschām.

Waj latwojōs pee pilim bijuņchas nometnes, zeemi, pilsehtas
(=pils sehtas), to nu kronists gan taiņui neteiž, bet aplinkus no-
protams. 1224. g. dalot Tolowu, minets Wihzeems (villa apud
Viwam), kas peederejis Tahlwalda dehlam Kamekim. Par
pilssehtām (civitates) dehwetas Kofnese un Gerzika. Tapat
lihbeesehem bijuņchas pilsehtas (urbes): Zeelwahrde un Iņschkile.
Sengateem bijuņchas pilsehtas (villa, Voburg, Hafelwerk)
pee pilim: Meņshotne, Terweetene, Dobele, Kaketene, — leela un
plascha — un Sidrabene.

Nepeezeesechama wajadsiba meklet apzeetinaja ras weetas,
rast grahwus, ņamest no semēm walni, zelt pilis, radās laudim,
tiklihdj wini kaut kur nometās uļ pastahwigu dsihwi. No wahzu
wehstures ņinams, ka ņehninsch Indrikis I. 10. g. ņimt. zehla
tahdas pilis pret laupitajeem magjareem jeb ungareem un pee-
ņpeeda wahzeesehus tanis dsihwot. No ņchim pilim, kas eesehtumā
pat bij neapdsihwotas, iņzehlees daudsums tagadejo pilsehtu, tā
ka Indrikis I. pee wahzeem iņpelnijees goda noņautumu „pilssehtu
zehlejs“ (der Städtebauer). Ari muhsu ņenās pilis ņashta pulzet
ap ņewi, ņawā sehta, laudis, kas, ja nu ari wehl bija sem-
kopji, tad tomeht jau ar to ween, ka kopā dsihwoja bija pee-
ņpeesti peenemt pilsehtneeku ihpaņchibas un tikumus, peem. tirgo-
ņchanos. Pa Daugawu weda augņchup un lejup tirgus zehsch;
no sengateem ņinam, ka wini tirgojās ar ahrsemneekem pa
Deelupi; zaur latwojeem weda zehsch uļ Pleņkawu. Ka tirgoņcha-
nos ar ņweeschām tantām ņenlatwoji peefopuņchi, jau leezina ņeno
ņudraba naudū atradumi, kas nahņuņchi pat no leela tahluma, no
arabeesehem.

Wispahrigi wiņi aizrahdijumi uļ ņudraba naudū un leetām
pee latweesehem ir lihds ar to leeziba par winu tirdsneezibu, jo
pee mums semē naw ņudraba ņlahnu, tā tad weenigi tik tirgotaji
wareja eeweņt ņudrabu, iņmainot pret muhsu ņemes prežem, ņwehr-
ahdām, wasku, medu.

„Austumā“ 1895.

Par Sengaleescheem.

1.

Kà wispahrigi dabà, tà pee kustoneem, tà stahdeem, redsam dsihschanos turpinat sawu dsihwibu, kahda dsihschanas mehds parahditees pat karòs us dsihwibu un nahwi, tà ari tautu sadsihwè eerangam schahdus zihninus pastahweschanas dehl. Schee saw- starpigeem tautu zihnini ir jo sihwaki, bree-smigaki un ašinaini, jo masal tautas attihsiitas, us jo semakas kulturās kahpschla winas stahw. Kari sawas pastahweschanas dehl usbruka latwju-leischu ziltim 13-tà gadu-sinteni, un to teesh, zil winas bij masakas un wah-jakas, salihdsinot ar kaiminu slahwu un germanu tautam, leischu tautinu listens bij gruhtaks un neschehligaks. Winam ihpaschi bija jazeesch no wahzu tautas, kas ap to laiku straumei lihdsigi pluhda us austrumeem. Tschetrkintis gadu reetruma slahwi, kas mita pee Elbas upes un gar Baltijas juhras deenwidus peekraisti, bija atgainajuschi wahzu usbrukumus; pehdigi winus pahrmahza, pat pa leelai dala isdelbeja. Wahzeeschi eeguwa few leelas plaschas, augligas semes, usmetas tur par kungeem un ihā laikā agrakas slahwu semes pildijas eenahzejeem un bija wahzeem isdalitas; kas wehl tihtoja eedabut semes gabalu, tikt pee mantas un weeglas fungu dsihwes, tam bij jadodas tahlatu us austrumeem, us leischu-latwju semem, us Bruhsiju un Widsemi.

Tee paschi eemesli, kas wahzeescheem lihdsija pahrspeht reetruma slahwus, dewa wineem eespehju uswaret latwjus, pruhschus un sengaleeschus. Wahzeeschi gadu sinteneem katidamees gan labā, gan launā ar romeescheem, bija nostatijuschees un eemahzijuuschees walsts dsihwi, us romeeschu walsts drupam apmetuschees un eerihkojuschi sawas paschu walstis. Kamehr ta tauta, kas nodibinajusi sawu dsihwi us walsts pamata, spehji wisus sawus eekschigos, garigos un meefigos spehkus un lihdselkus weenot un raidit us weenu, sinamu, noliktu mehrti, atsihdama, ta schis safneedsams, ja tautas labklahjiba set un walsts labums to prasa.—tamehr tauta, kas naw apweenojuschees walsti, naw isstrahdajusi few walsts eestahdes, kas joprojam dsihwo dalita ziltis un dsimtis ne muhscham nespehji radit tahdu energiju, kahdas wajaga saw-

starpigods tautu zihninods, ja pat nespehi noswehrt sawu labumu, sawas majadsibas. So wairak padomods laudis schkelas, jo leelaka daschprahtiba, nesatiziba, jo wairak strihdini. Wahzu walsis pahrspehja sawa starpā sadrupuschās slahwu ziltis, weenu pehz otras; wahzeeschi tapat eekaroja pruhshus, latwjus, semgaleeschus. Eilshds nonahtsuchi Baltija, wini pahraweja Daugawas lihbeeschus, ar scho palihgu pahrejās lihbeeschu dsimtis; lihbeeschi palihdsēja pahrmahht latweeschus; latweescheem un lihbeescheem pabalstot, wahzeeschi pahrmahzija igaukus un schmus un t. pr. Matris solis, ko wahzeeschi spehra us preekschu, neween paplaschinaja winu jauno walsi un waldbibu, bet ari wairoja spehkus un waru, jo katrai pahrmahhtai tautai bija japeepalihds satreekt otru.

No senam latwju-leischu tautam lihds schai deenai atlikuschees latweeschi un leischi; pruhshi un semgaleeschi turpretim isbeiguschees, jo wini ahtraki nepadewas wahzeescheem, kamehr nebij gandrihs pawisam apkauti. Atlikums atstahja tehwiu un aishghja pee tautas brahkeem us Leetawu. Ja peenemtu, ka wahzeeschi buhtu taf ihsti jaerauga par labbareem, kas atnesuschichurp Bakar-Eiropas kulturu lihds ar kristigo tizibu, ka winu usdewums ihsti bijis tahlatu sehht to garigo sehhtu, ko paschi bija dabujuschi no Gallijas un Stalijas romaneem, tad buhtu jabrihnas par schahdu pruhshu un semgaleeschu stuhrgalwibu un resgalibu. par tif aplam tumschu aklumu, kas neprata noskahrst sawu labumu, kas wiseem spehteem atratijas no dahwanam, netaupidami mantu un dsihwibu, lai jo projam waretu smakt sawa neishghitiba un tumscha elku deewiba.

Wahzu kronists Widukinds (res gestae Saxonicae II, 20) skaidreem gaischeem wahrdeem raksturo sawas tautas kulturās isplatishanu: „transeunt sane dies plurimi, his pro gloria et pro magno latoque imperio, illis pro libertate ac ultima servitute varie certantibus“, t. i. dauds deenu paeet, ka wini (ilawi un wahzi) zihstas, laimei mainotees, wahzi slawas un leelas, plaschas waras deht, slahwi, lai pasargatu sawu walu un brijwibu un nekristu gauishcha pahrlleziga wehrdsiba. Ka wahzu uswara atnesa slahweem wehrdsibu, ta ari Baltija wahzu waldbiba apshimeja mshsu sentischeem to paschu ligu. Wahzeeschi isleetoja sawu kulturu tif sew par labu: tur wini apmetas, kurp kahju spehra, tur wini tuhlin eerihkoja sawu waldbibu pahr semes eedsimteem, kuru rotas lai zeltu winu spihdoscho kulturās pili. Wifs ko wini darija preeksch pahrawareem, bija tas, ka kristija un peestaitija pee kristito pulka. Labums teem nezehlas no ta, bet

gan geuhtibas, jo nu wehl bes tam bija jaustura basnizas un basnizlungi. Pehbejee atkal wareja buht til weenigi mahzeeschi, jo semes eedsimtos nepeelaida pee basnizas amatu ispiildischanas. Tahdu garidsneeku, kas runatu lauschu mehli, ka mahzibas no firds nahkot, eetu pee firds, truhka, un sweschineeki, katofu preesteri — to leezibu waram wineem droschi dot — naw gan it nefa darijuschi, nedj ruhpejuschees par sawa ganama pulka dwehseles un firds istopschanu, nerunajot par laizigo buhschanu weizinschanu, ta ka pat wehl 17-a gadu-simteni Kursemes superintendents Pauls Einhorn's wareja leezinat, ka laudis stahwot paganiba wehl pilnds seedos. Kad til draudses lozekli iipildija sawus klauschus, nodewa basnizai sawas teesas laika un pareisa mehra, tad basnizlungi wareja buht meerā, jo bija sawus amata peenachumus kahrtigi ispiildijuschi. Ja ari kahdam preesterim buhtu nahzis prahta, isskaidrot laudim, ka Kristus mahzijas tuwaku mihlestibu, ir tad atrastos mas tahdu, kas wina wahrduš eeraudšitu par nopeetneem, jo preesteru paschu darbi nosoditu schahdu mahzibu. Rihmetas kronikas autors stahsta, ka mestrs Annons Sangerhausens eebrauhf 1256. g. schemaischds jeb semeeschds (tagadeja Kaunas gub.) lai ordena brahki un us Wissemi atnahkuschee krusta neseji glahbtu sawas dwehseles, apkarojot nekristitos un isdelbejot elka deewibu, un raksta pant. 4235.—41.:

„Barvusen und predigere

Waren in deme selben here.

Da sach man den ersten brant,
Den brante eines prebigers hant
Und eines barvusen darnach.

Zu burnen was in allen gach,
Die in der Reise waren komen“.

Ratwiski tas stanetu: „Kara spehkam gahja lihds ari bastahji un spredikotaji (katofu muhku schkiras). Te eeraudšijam pirmo ugunsgrahku un scho bija zehlufti spredikotaja roka, pehz tam bastahja. Dedsinat wiseem bija leels preeks, kas bija nahkuschki kara“. Schahdi bija katofu tizibas, mihlestibas un preezas mahzibas kalpi un misionari, un naw brihnums, ka pagani tahdus atraidija un turejas pee saweem wezeem tautas deeweem. Kristiga tiziba muhsu sentschu azis wairat nefas newareja buht, ka til lihdslekis winus pahrspeht. Semeeschi staidri un gaischi istulkoja leischu tuningam Mindaugam, kas bija peerehmis katofu tizibu, winas nosihmi un winas isplatitaju, ordena brahku, noluhkus: atmet scho tizibu, jo esi peewilts; tu dari negudri, ja ustrauj few un saweem behrneem ihgu; til lihds mehš pah-

ſpehti, tu paſaudeſi godu un waldbibu, tew un taweem behrneem buhs japadodas ordenim. (Rihmetâ kronikâ, pant. 6372—6426). Te ir eemeſlis, kadehſt ſemgaleeſchi nepadewâs wahzu warai, bet aiſſtahweja ſawu brihwibu lihds beidsamam wihram, lihds pehdigai ofins lahſitei.

Na ſemgaleeſchi peederejuſchi pee latwju-leiſchu ziltim, newaram ſchaubitees; bet kuram ſaram, waj latwju, waj leiſchu, tee ſtahwejuſchi turwaku, ir jautajums, kas tagad ne weegli iſſinams. Jebſchu tagad latweeſchi dſihwo ſeno ſemgaleeſchu ſemê, tad tas tomehr nebuht naw peerahdijums, ta wini pehdjeo pehdz-nahzeji. Stahtti par wineem laikeem mums mahza, ta ſenos ſemgaleeſchus ordenis bija til tad pahrmahzis, tad tee bija gandrihſ lihds beidsamam wihram iſdelbeti, un latweeſchi ſchahdâ gadijumâ buhtu til wehlatee eenahzeji, kas nometuſchees lauſchu tukſhâ ſemê. Beſ tam wiſur tur, kur ſemgaleeſchi faſtapâs ar wiſſemneekeem, bija eemeſlis — naidſ un karſch, kamehr ar leiſcheem, kas wehl tagad peemiht Kaunas gubernâ, wini atradâs notalâ draudſibâ un beedribâ. Schos Kaunas leiſchus ſauz par ſchemailcheem jeb ſchameeſcheem (Sameiten, жмудь, latw. ſemeſchi); beſ tam ſemeſchi apdſihwoja Auſtrum-Bruhſiju (Samland, Samen). Tâ tad, eewehrojot noſaukumu, wajadſetu mums ſemgaleeſchus peeſkaiitit pee leiſchu ſemeſcheem, un wahrds noſihmetu ſemeſchu galu.

Semgaleeſchi apdſihwoja Leelupes peeſtraktes, ſtarp Wentu un Daugawu, ſahtot no leiſchu robeschâm lihds Leelupes un Daugawas grihwai. Waj pee ſemgaleeſcheem buhtu ari peeſkaiitami jehki (Selones, Selen), gruhti atbildet; leekas, ta ne; wini waj nu bijuſi patſtahwiga zilts, waj ſars no latwjeem — augſchga-leeſcheem, kurus wahzu kroniſti mehds preſkaiitit pee leiſcheem. Semgaleeſchi bij tâpat, ta zitas Baltijas tautinas, ſchelti dſimtis un radâs. Kopſaite ſtarp daſchadâm dſimtim, leekas, buhs bijuſe maſa, til wehlatu, kur bija ja aiſſtahw pret wahzeſcheem patſtahwiba, redſam wiſu tautu wairaf apweenojuſchos — walſtis; kairai walſtij. leekas, bijuſi ſawa pils, kam peeſchjâs pilſehſta (Hafelwerk) Tahdu pitu un pilſehſtu, leekas, nebij wiſ daudſ, pawifam til ſeptinas minetas Alnpeta „Rihmetâ kronikâ:“* Terweetene (pee Kalna-muiſchâs), Weſchotne, Rattene (laitam Rahde pee Bauſkos), Dobele, Babotene (ſtarp Dobelî un Kuldigu), Ragene (Racken, Racketen, Raggenghof uſ rihtem no Terweetes), Sidrabene (Sydobren, laitam Auzes apgabalâ).

*) St. Ditlebs von Alnpete Livländiſche Reimchronik, Riga 1857. Erläuterungen.

Nac. Kant
Zemg

soviets
lek

Nà noprotams, pilis bijuschas kofa, jo wahzeeschi, tillihds aplenkuschi, luhfoja peetikt tif tuwu, ka waretu aisdedsinat, waj sakrahwa pilij wisapfahrt fahrtus; — un muhra pilis taf nebegtu. Pirmo muhra pili, fo bistaps Meinhard's Itschilè bij uszehlis, semgaleeschi mehginaja wirwem isahrdit un eeraut Daugawâ, kas aisrahda uf to, ka semgaleeschi pasinuschchi tif no balkeem sakrautas seenas. Buhtu gan domajams, ka daschu, labu eedsimtee peenehma no saweem usmahzigeem eenaidneeteem un tà ari buhtu eemanijuschees un nostatijuschees zelt muhrus; bet leefas, ka wini tomebr palikuschi pee sawam kofa pilim, jo tif lihds wahzeeschi eenehma pili, waj semgaleeschi bij speesti to. atstah, pili nobedfinaja. Pat gandrihs israhdas tà, ka ari wahzeeschi wispirms zehluschi kofa pilis, jo pili Heiligenberg (pee Kalna muischas Terweetenei pretim) usbuhweja seemu, tà ka wina wareja buht tif kofa. — Pils stahweja, tur daba atahwa, wafalnès, waj kalnu galòs, p. p. Ragene: Wahzeeschi winai laufàs wirsù, bet kalns bij ledains un gludens, tà ka newareja stahwet un peetikt pee walna, jebichu deefgan nopuhlejàs. No peerwestàs weetas redsam, ka pilim apfahrt bijuschchi walni, laikam ari kofa. Bet tur nebija kalna, tur pilim apwilka wisapfahrt grahwi; tà ap Terweetenei bijis grahwis, jebichu ari kalnâ stahwoscha pils wareja leelakas droschibas deht buht apgrahwota. Wahzeeschi, aiffstahwot Terweetenei un atgainajotees no semgaleescheem, uftahpa uf walna un aiffargaja grahwi un wahrtus. Pils wahrti, laikam, bija tif weeni, un ja wajadseja sleht, aiffchahwa wahrfti (bultu). — Pils patwehrumâ dsihwoja walts laudis, lai breefmu brihdi tuhlin waretu glahbt pili fewi un sawu mantibu. Schis pilsehtas t. i. pils sehtas, kas atradàs apfahrt pilij, newareja buht leelas. Tà kronists stahsta par Sidrabeni, ka wahzeescheem nejauschi usbruhkot, eedsihwotaji steigschus glahbuschees pili, bet tif 20 eemuluschi, zitus wahzeeschi apfahwuschchi, un nofauto flaits bijis 250 zilweku; 60 fanehmuschchi zeet un aifweduschchi lihds; tà tad pilsehtâ buhtu dsihwojuschchi 330 zilweku, pee kam japeefkaita tee, kas jau atradàs pili; un winu bijis romehr tif dauds, ka atfituschchi usbruzeemu.

Waj zitas pilsehtas bijuschas dauds leelakas, newaram finat; kronists par to itnekâ nestahsta, tif Rageni wiasch kosanz par leelu un plaschu (michel und gros). Waj pilsehtam bijuschchi apfahrt walni un grahwi, waj tàs bijuschas apzeetinat, naw labi issinams, leefas ka ne; bet par wahrteem gan ir runa.

Pilsehtu schkithra no pils grahwis, pahr turu bij pahrmests weegli un ahtri noxemams tilts.

Saprotamš, ka fengaleeſchu nami ari bij koka. Kroniſts ihpaſchi par fengaleeſchu dſihwoſkeem nerunà, bet gan par ſemeeſchu: „paganeem naw telſchu, bet wini leeto kokuš un ſchagaruš, lai buhtu fiſtš waj aukſtš laiſš, un ari winu nami ir tà eerihkoti“, t. ir no koka un ſchagareem. Šchiš aiſrahbijumš ari ſihmeſeš uſ fengaleeſchu mahjam. —

Wini nodarbojāš un pahrtika no ſem- un loptopibaš. Par laupijumeem runajot, kronika notat min, ka wahzeeſchi ſababujuſchi daudš ſirgu un lopu, pat tuhſtoſcheem, ka nobeđſinajuſchi un iſpoſtijuſchi labibaš laukuš. Domajamš, ka fengaleeſchi, tàpat ka laiweeſchi, buhš weizinajuſchi biſchtopibu, jo meſchu un plawu, eemehrojot bagatibu lopōš, netruhka. Leelupes lihđſenumš ir bagatafaiš un angligafaiš Kurſemeš widuš tagad, un laiſkam ari toreiſ fengaleeſchi buhš audſejuſchi wairat labibaš un lopu, nekà wajadſigš paſchu pahrtikai, lopahdaš un taukuš pahrdewuſchi ahrſemneekem, waj iſmainijuſchi pret žitām prezēm. Oſta, kurà wini tikāš ar ſweſchneekem, bija Leelupes grihwa, jeb ka Indrikiš Latweetiš winu noſauž, ſ e m g a l e e ſ c h u o ſ t a . Kad Rigu buhweja, tad, lai jaunà pilſehta želtuš un tiftu par weenigo tirdſneezibaš widu tai apgabala, biſtaps Albertš iſluhđiāš no pahweſta Innołentija III. pawehli, kaš, peebraudejot baſnizaš lahſtuš, aiſleedſa ſweſcho tirgotaju kugeem peeſtahteš fengaleeſchu oſtā. Riđſeneeki atkal ſawā ſtarpā noſpreeda, neklaufneeku ſodit ar nahweš ſodu un prezeš atneamt. Diwi gadi pehž pilſehtaš uſbuhweſchanaš gadijaš, ka kugineeki, neklaufoteeš aiſleeguma, eebrauža Leelupē, kur fengaleeſchi laiſkam winuš jau gaidija ar ſawām prezēm; bet riđſeneeki uſbruka kugim, notahwa kuga ihpaſchneeku un ſtuhrmani un aiſđſina kugi no tureeneš. Prezeš, ko ahrſemneeki pirkā no ſemgaleeſcheem, wareja buht lopu un daſchu meſcha ſwehru, ka zawnu, bebru, uhdru, ſeſtu, wahweru un tà pr. ahdāš, waſki un meduš; turpretim pehđjee laiſkam dabuja dſeſi, dſeſiš riſkuš un daſchaš žitaš dſihwē wajadſigaš un newajadſigaš leetaš, kaſhdu paſcha ſeme nebija. Aiſleedſot ahrſemneekem, wiſtim Wiſbi pilſehtaš (uſ Gotu ſalaš) eedſihwotajeem taiſno fatiſkmi ar ſemgaleeſcheem un leiſcheem, Riga, warbuht gribeja ari kontrolet un nepeelaiſt wineem tahdaš prezeš, kaš buhtu wahzeeſcheem ſtahdigaš, p. p. eerotſchuš.

Kahdaš fengaleeſcheem bijuſchaš walſtš eeſtahdēš, par to dumš ir tikaſ ſiſkaš, jo gauſaš ſinaš. Ka lihbeeſchi dſihwojuſchi dſimtiš, to gan ſtahſta Riſhmetā kronika, p. p. par Kaupo dſimti

Krimuldâ, kuras wezakais wirfaitis jeb kungs (kuningis) winsch bijis. Tâ ka Baltijas tautinas dsihwoja wijas til tuvu kopâ, šaduhrâs weena ar otru us katra šola, tad waram drošchi flehgt, ka ari latweeschi un semgaleeschi dsihwojuschi wehl dsimschu fatweršmê, jebšchu par latweescheem kronists teiz, ka dsihwojuschi istaifiti, tas buhtu šaimês, kâ wini dsihwo wehl šchodeen. Bet noteikt robešchu, kur beidsjâs šaine un šahlâs dsimts, naw nebuht til weegli.

Katrai pilij aptahrt atrodoschos pilsehtu gan nebuhs apdsihwojuschi weena dsimts ween, bet wairak dsimschu, kas šastahbija walsti. Tâ Indriķis Latweetis dehwe Westeru par Terweetenes walsts wezako (major natu de Semigallia, Semigallorum dux princeps); lihdsjâs Terweetenei bija Mesčotnes walsts un pils. Par semeescheem stahsta Rihmetâ kronika, ka kungi (kuninge) isrihkojuschi dsihres un flawenakais (der edelste) usrunajis šchos. Indriķis Latweetis min semgaleeschu wezakoš, no wahzeescheem ar wiltu aptautus, — „un šagrahbj šchos wezakoš, kas isuahkuschu no pils, un nokauj no wineem šimtu un pahrak, kungeem (t. ir bijkapam un ordena mestram) nesinot.“ Diwus peešauj winsch pee wahrda, Madi un Gaidi, kas laikam bija flawenakee. No terweteescheem mehš jau pašistam Westeru, bes tam wehl mineti Schabe un Nameišis. Ku ir jautajums, ko šaprast sem wahrdeem „wezakais“, „kuningis“, flawenakais? Tâ ka Mesčotnê wezako (seniores) bijis šimts un wairak, tad laikam wini buhs bijuschu šainju galwas — šaimneeki; dsimschu wezakoš waretu eestatit par kungeem un flawenakajam augstakajam dot wahrdu leelškungs. Westers un Nameišis buhtu usstatami par semgaleeschu—terweteeschu walsts leelkungeem.

Schee leelkungi, flawenakee un augstakee kuniingi, bija wadoni karâ; bet waj meera laikôs wineem ari bijis šwars un wara? — Deekas gan, jo semeeschu wirfaitis (beste, hoste) bija pawehlejis nokautos neatstahst eenaidneeku nagdês, bet west lihdsj us mahjam, kas leezina, ka winsch naw gahjis karâ, bet karam šahkotees un wihrus isuhtot, bija wineem scho peekodinajis; semeeschu wirfaitis (der hÛstefame) šapulzeja šawus draugus (vriunde) un teiza: „Waj mums zeest pahrestibu un warmahzibu, un neatmaksat to ihjakâ laikâ, kas mums pahri darits?“ Un šapulze nospreeda kristiteem wišu to atdarit. Te ari wehl redšam, ka semeescheem bijuschas šapulzes, kur pahrrunajuschu un pahrspreeduschu walsts leetas, un ka šchis šapulzes preešchneeks, šafauzejs un waditajs bijis wirfaitis, flawenakais

Wohlb.
kuning's. Par leischeem „Rihmetà kronika“ stahsta, ka wini eeb-
brukufchi kurschòs, apmetufchees lehgeri un: „dy beslen von
den andern dan czu dinge waren abe getan, verne von
iin uf den plan,“ t. i. labakee (laikam kuniingi) noturejufchi ja-
pulzi, atstatu no ziteem laudim. Uri semgaleefchi fanahf kapul-
zès, ja wajasfiba, fpreest par wispahrigam leetam un darifcha-
nam; tà wini nospreesch, isbsiht wahzus no semes un atmet
kriftigo tizibu. Schabe, kreetnais wihr's (vromer helt), dod
padomu, neatnemt biskapa weetneekem (voeten) wiau mantibu,
bet atlaist wiaus ar wifu, kas wineem peeder, un wif fimgalee-
fchi peekriht schim Schabes padomam. — Saine, tà ari wehl tagad,
nepastahweja weenigi no afins radineekem, bet pee winas peede-
reja ari fweeschineeki-kalpi, un pehdejee, pa leelai dakai, buhs
zehlfufchees no kara wangineekem un parahdòs kritufcheem dsimts
un walsts lozefkeem. Laiku no laika mehdsja weena zilts ufbrukt
otrai un tad steidsas sawahft jo leelu kara laupijumu, kas fashah-
weja neween lopòs un firgòs, bet ari laudis, leelòs un masòs,
wihròs, feewàs un behrnòs. Karà sawangotos laikam tad
preeschifhra faimem par kalpeem, meitam un puischeem (megete
und knechte), par tahdeem, kas faudejufchi sawu brihwibu un
kam jastrahda preefch sawa lunga un faimneeka. Sinamà sinà
wehrdsiba buhs bijufi pasihstama muhju sentfcheem, tà to sinam
no faiminu, fshwu un germanu tauram. Par scho wehrgu-
kalpu listeni kaut to teikt naw eespehjams, jo truhft fihu; bet
laikam til grehts un nepazeechams wiasch nebija, jo zitadi buhtu
kronisti uf to aifrahbijufchi un stahstijufchi ka kalpi dumpoju-
fchees pret saweem kungeem. Weenigais gadijums schai sinà ir
lihbeefchu-krimulbeefchu dumpis pret sawu lungu Raupo, bet Indri-
kis Latweetis to attehlo tà dumpi pret kriftigo tizibu.

Wahzeefchu apmeschanàs Baltija fakriht kopà ar muhschi-
geem kareem, pareifaki fakot, ta wiaus fazehla. Wini atnahza
fchurp pa dakai, lai eekarotu few jaunas semes, jaunu dsimteni,
pa dakai lai ar fchahdu Deewam patihkamu darbu, isdelbot
paganibu, glahbtu sawu grehzigo dwehseli no muhschiga foda un
wafufchanas, pa dakai lai parahditu pafaulei sawu waronibu.
Baltijas tautinas, eesahfumà neweiflas, gleshwas un ne wifai
duhschigas kara-laufa, drihs ween eemanijas un firdigi turejas
pretim, tà ka wahzi, kam pirmà laika nahzas weegli pat masà
flaità isgaisinat un isnihzinat nekahrtoos eedsimto barus, wehlaki
ne reti atrahwas no tautina, ja redseja, ka pretineekem fpehfti
leelaki nekà pascheem. Tà ordena mestrs Runo fon Herzogensteins
iseet pret semeescheem un semgaleefcheem, kas ufbrukt Widsfemei.

Winfch bija gan ſarihkojis 2500 wihru, bet eenaidneefceem bijis 7000: „also ginc das mere, ſiben tuſent an der zal“, bet tà tik ſtahſtits, ka bijuſchi 7000, wareja ari buht maſaf; kautinâ eelaiftees meſtris neusbrihſſtejas un ſahwa ſemeefcheem laupit ſemi pehz patikas. Paſchi wahzeefchi aifbildinas ſchahbi: „es iſt keine ſchande, das wir ſie laſen riten, heren ſunder ſtriten. Wir engeben dar zu keinen rat, das wir ſiben tuſent man mit unſer macht nu beſtan. Weſren d'e von eiſtlant komen, das mochte uns an den ſtrite vromen,“ — latw.: „Raw kauns, ka kaujam jahdit un laupit beſ kautina. Mehſ nedodam neweenam padomu, ar muhſu ſpeheem zihnitees pret 7000. Ja buhtu atnahkuſchi beedri no igaanu ſemes, tad gan buhtu derejis kautees.“ — Par kareem un kara weſchanas weidu atrodam dauſ un plaſchas ſinas, jo Indrika Latweefcha un Anpeka kronitas gandrihſ zits nekas naw, ka tik ſtahſti par kareem un par to, kas uf teem atteezas: ka weens otram uſbruht, ka laupa un debſina, ka atgainajas no uſbruzeem, ka kaujas, ka katrs apbrunojees u. t. pr.

Semgaleefchu, kara ſpehſs, ka ari rada tautu, leiſchu un ſemeefchu, paſtahweja no jahtneekeem un kahjneefceem. Sahtneefkus wini iſleetoja tur, fur wjadſeja eenaidneeku trambit, ahtrumâ uſklupt, ahtrumâ atfahptees. 1208. gadâ wahzi, beedribâ ar ſemgaleefcheem, eelaufchas leiſchâs; pehdejee dabujuſchi manit, a eenaidneeks nahk, ſpehja laika ſalaſitees, nedewa ſchim, meera trambija un trenkaja no wiſam puſem, uſflupdami wineem jahſchus uf ſaweem ahtreem ſirgeem, te behgdami, te ſelodami, un pee tam notal mehſtaja ſchſehpeem un rungâm un eewainoja dauſ eenaidneeku. Semgaleefchi behdſa, un wahzi ari muka. — Rungas bija diwejadâs, metamâs un fitamâs, pehdejas waram ſaukt par wahlêm. Kad kahwâs, ſemgaleefchi un ari kaimiku tautas, nemehdſa ſehdet ſirgu mugurâ, jebſchu ſirgi bija ſegloti, bet notahpuſchi kahwâs kahjâs. Par lingâm ka erotſcheem nekas naw minets; bet ſemgaleefcheem bija ſobeni, wairogi, brunas un zepures. Wehlafi wini ari eemahzijuſchees ſchaut ar ſtopeem jeb lokeem. Par kurſchu wairogeem ſahſta Indrikis Latweetis, ka tas bijis loka galbinsch, ſalikts no diweem dehlêem, ar augſchgalâ leektu flugi, pee ka wairogu tureja. Tahdi bija wineem 1210. gadâ. Wehlafi wineem, ka ari zitâm tautâm, buhs bijuſchi labaki un ſtipraſti, tahdi ka wahzeem. Par ſemeefchu brunâm runadams, Rim. kron. ſata, ka wineem eſot ſkaiſtas brunas (wunneclich brunien), wianu zepures bagati ſelta iſrotatas (ir helme waren von golde rich) un laiſtijuſchâs, ka ſpogufa

stikls (es lichte alsam ein spiegel glas), un wijs, kas ap wineem bija kalts no dsels, spihbeja sudraba krahsā (was gemides an in was, das schein alles silber war). Kā semgaleeschi eemanijuschees schaut bultām no stopeem, par to stahsta Rihmetā kronika: semgaleeschi nospreesch wahzeem atnemt Terweteeni, noleek laitu us pawafaru un usbruhk pilsehtai; tur apkahwa wijs kristitos, tiif weenu atstahja dsihwu, ordena kalpu Behrtuli (schall Bertolt), kas bija labs strelhneeks. Utrada tur ari daudj stopu un buliu; nu Behrtulim bija jamahza semgaleeschi, ka uswilkt stopu un schaut.

Kā jau mineju, semgaleeschi domaja wirwem eeraut Daugowā Ikschili; bet ar laitu wini nostatijās un eemanijās tāpat apkarot pilis, kā to darija wahzi. Lai šadragatu pils muhrus leetoja daschadas maschinas, 1) metamās, kurām meta pili afnikus un zitas leetas (ribalde, paterellen, tatapulden), 2) šahrteem lihdsigās bakku kaudses jeb torrus (ebenhoe), ko tiif augsti krahwa, kamehr sneedjās lihds pils seenai, 3) eschus un zuhtas (ericios et porcos), kureem paraka pils walrus. Indrikis Latweetis smalti un fihki apraksta Terbatas pils apsehshanu: wahzi šarhto masafas un leelatas metamās maschinas (paterellen), šagatawo wijadus kara rihkus, astonās deenās uszel toka torni (ebenhoe) no leeleem un jo augsteem kokeem, tiifpat augstu, kā pils, dsen wiau pahri par pils grahwi un šahk no apakšchas parakt walrus; deenu un nakti strahdā puse no kara spehka, weeni rok, otri dsen projam israktās semes, leels gabals walna eebruhk grahwi, un torni dsen tuwaki pilij; bultām wini eewaino daudj no apsehsteem, kas stahw walna galā, zitus nokauj afmianu metumeem, metamām maschinām šwaida pili kwehloschu dselši. Tahdā pat kahrtā apkaroja wahzi Moon pili us Sahmu šalas. Schis kara maschinas nostatijās muhju šenšchi un isleetoja winas aplenzot wahzu pilis.

Wahzeem usbruhkot un eelauschotees semgaleeschds, kā ari leischds un semeeschds, schim tautām bija eeradums muhlin nolihst meschus aissprostojot zeku, lai eenaidneeku spehks lehnaki tiftu us preekschu, aistawetos peekustu, zekus tihrot, bet pascheem buhtu laita šalafitees wajadsigā škaitā. Bruhschu semeeschchi bija pat ap wišu šawu semi no šausuma puses apjosuschees tahdeem lihduemeem, it kā toka walneem; no otras puses wiaus jau aifargaja juhra. Ja kautinsch gadijās seemu, tad lai dselšim apkaleem wahzu jahnteekeem nebuhtu eespehjams eelausteem paschu rindās, šakrahwa no ragawām walni ap šewi, kā to darijuschi peem. leischchi, kurei, islaupijuschi Sahmu šalu, demās pahri us Bihku, bet us ledus juhra, panahkti no ordena spehka, aif ragawām

aistahwejäs un šakahwa wahzeeschus. — Pirmõs laifõs semgaleeſchi neiſrahdižäs wiſai duhſchigi. Wineem, leekas, bijuſchi ſeni ſtrihdi un naids ar kaimineem leiſcheem, bet no ſcheem wiini bij tā eebaiditi, ka eeraugot toš, beſ meſchanäs til muka. Wiſmaſ Indrikis Latweetis pahrmēt ſemgaleeſcheem taħdu bai-libu un aiſrahda, ka wahzeeſchi, palaudamees uſ ſemgaleeſchu leelo pulku, daſchu labu reiſ peewilti. Kad kautinſch ar leiſcheem ſahzees, ſemgaleeſchi aiſmukuſchi un atſtahjuſchi wahzus weenus paſchus. Wehlaſi, kad ſemgaleeſcheem bij jaaiſſtahw ſawa ſenā brihwiba un waſa, wiini gan prata kautees, pat nereti ſakaut wahzeeſchus, un tiſ peħz 30 gadu ilga kara leelām moſām, gruħteem žihnineem wiini bija pahrfpeħti un nomahħti.

2.

Par ſemgaleeſchu, teiſſim, latwu-leiſchu žilts religiju (tizibu) un deewkałpoſchanu abi ſenakee Baltijaš kroniſti, Indrikis Latweetis un Riħmetäs kronikaš autors, atkał rakſta un ſino tiſ to, kaš atteežas uſ kareem un tautu eenaideem. Karu uſſaħtot, wiini, ka ari kaimini igauki un ſahmi, luħtoja iſſinat, waj deewi ſola weikſmi, jeb rahda nelaimi. Raħdi un kaš ihſteni wiiau deewi bijuſchi, kaħdā kaħrtā wiiaus peeluhguſchi, wineem kałpojuſchi un kaħdaš bijuſchaš wiiau ſweħtnižas, par to muħſu kroniſti neka neſtaħſta. Žiſ weenā weetā Riħm. kron. peemin, ka leiſcheem bijis deewš Beħrkons: „Leiſchi dewäs pee Sworbes pahri par juħru uſ Saħmu ſalu, un juħru bija wiiau deewš Beħrkons tiſ ſtipri aiſſaldejiš, ka weħl nekad“. Beħrkons ir weenigaiš deewš, ka wahrds minetš. Meħš ſinam gon no weħlałam ſinām, ka latwu-leiſchu žiltim bi-juſchi ari žiti deewekki. Peteris Duſburgš, 13. gadu-ſimtena ſaħ-kumā rakſta par ſenpruħſchu deeweem: pruhſchi peeluhdſot ſauli, mehneſi, ſwaigſneš, peħrkonu, putnuš un ari iſchetrkahju lopuš; wineem eſot ſweħtaš birſeš, lauki, uħdeni, kur neeſot kautš nedſ žirſt, nedſ art, nedſ ſweĵot, ar žiteem wahrdeem: pruhſchi peeluhdſa, zeenja un tureja par deeweem dabas ſpeħkuš, tiſ taħlu, ka wiini parahdižäs dabā, un ko toreijejaiš žilwekš neprata ſawadi iſſkaidrot, ka meħleĵot wiinā pahrdabigu ſpeħtu — deewu. Taħdš deewš wineem bij Beħrkons, kaš ſatriħzinoſchā, doħjā draudu pilnā bałſi runaja uſ laudim un meħtaja ſawas bułtaš, ſibeauš, trenkadamaš launoš garuš, joðuš. Kad jodi walda paſauli, daba miruſi, eeteħrpta bałtā ſueega ſegā; bet tiſliħdſi Beħrkona teħwš duħžina un ruħž, nomahħtā daba atmoſtaš, aſwabinas no ſemas

ſpoſteem, launajeem gareem, uhdeni pluhſt, meſchi un laufi ſafo, putni dſeed, pufes ſeed, wiſa daba ſmaida preeku ſmaideem. Pehrſona tehws bija zilweeem labprahtigais deems. Pat wehl tagad wiſch naw no lauſchu atminas un mutes iſſudis: deewiſ baras, tehmainis ruh3 — katram latweetim paſiſtami teikumi ar kureem iſteiz, ka pehrkons duhzina. Wiſu, kas muhſu ſentscheem bija labs un derigs, peechkhris Pehrſona tehws: ta wiſch ari aiſſaldejis leiſcheem juhru, lai kluhtu pahri uſ Sahmu ſalu. Ta ka winu deewi bija dabas ſpehki, tad winus nepeeluhdſa wiſ kahdās ſinamās ehkās, bet plaſchā dabas telpā ſem ſilās debeſs, meſchōs ſem oſoleem, kupaſajeem un diſchenafajeem muhſu ſemes koſeem. Leiſchu-latweeſchu ziltis tiziba newareja buht til rupja, neſtahweja uſ til ſema, neatihſtita ſtahwokka, ka to Duſburgs dehwe, teikdams, ka aiſ mulkibas (quia ſimplices) wiſi ſawā garā deewibu neatſfahrſtot (deum ratione comprehendere non potuerunt); ſenpruhſchu religiiſcheem eeſtahdijumeem turpretim wajaſeja buht wiſai plaſchi attihſtiteem, ſmalki eefahrtoeem, jo wineem bija kopiga ſwehtniza, kuras preechſneeks un galwa ſauzās par krihwu krihwu (krive krivaito). Duſburgs ſtahta, ka paſchā tautas widū, Madrawā, bijuſe weeta wahrda Romowa, kur mitis krihws, ko zeenijuchſi pahweſtam lihdsigu: ta ka pahweſts pahrwalda wiſpahrigo tizigo draudſi, krihwa mahjeenam un pahwehlei klaufa neweem pruhſchi, bet ari leiſchi un zitas Liwonijas tautas; krihwam eſot tahds ſwars, ka ja ne tikween wiſch pats, waj kahds no wina rada, bet pat wina ſuhtnis ejot ar ſpeeki jeb „kriwuli“ waj zitu kahdu ſihmi netizigo robeſchās, tahds teefot turets augſtā godā no kuningeem, wirſaiſcheem, no wiſas tautas.

Par ſcheem ſeneem laikeem atrodam Duſburga kronikā daſchās labas ſinas, bet tikai par pruhſcheem un ne wiſ par Baltijas eemihneekeem, jebſchu wiſu to, ko ſtahta par pirmajeem, waretum, tuwās radneežibas labad, peechkirt ari latwojeem, ſemgaleeſcheem. Zil noprotams no wiſa ta, ko Indriķis un Rihm. kronika wehſti par ſemgaleeſcheem, ka ari kaimiņu tautām un to ſtarpā par ſomu ziltim, lihbeeſcheem un igauneem, par wianu tizibas un deewkalpoſchanas buhſchānu, tad leekas, ka ja ari deewu wahrdi un noſaukumi neſakriht kopā, tomehr winu peeluhgſchana, liktena nolehmuma paredſeſchana buhſ bijuſi wiſam Baltijas tautinām weentkopiga. Uſ to aiſrahda ari Duſburgs, teikdams, ka pruhſchu krihwam klaufot wiſas Liwonijas tautas. Tadehl, ſtaidraſas leetas iſſinaſchanas dehl, newaram atſtaht neewehrotas tās ſinas, kas ſtahta par ſomu zilſchu deewkalpoſchanas eefahrtnu, ja

wehlamees, lai dšilaki un pilnigaki dabutum eepasihtees ar muhsu šentschu religifto dšihwi.

Uššahot kahdu gaitu, muhsu šentschi greefās pee deewem, neša wineem upurus, un burwis jeb waidelots, eewehrodams finamas šihmes, pašlubinaja tad laudim, kahdu weifšmi šola deewi. Upuri nepastahweja weenigi lopōs, bet upureja ari zilwekus. Turaidas lihbeeschi nodomaja upuret muhsu Teodoritu, jo wišch bijis trefns meefās — kà redsams, tad lihbeeschi demušchi deewem to, kas wineem bij labakais un trefnaks nobarojees, — lai šehja kuplaki dihgutu laufōs un leetus pluhdi wiau neaiifšalotu. Laudis bij šapulzejušchees, lai parebsetu deewu prahtu: noleek šchēhpu, firgs eet, un pehz Deewa gribas, šper papreefchu dšihwibas kahju. Muhts pilnā balši škaita paštarus un ar roku šwehti aptahrtejos. Burwis leezina, kà křiſtito Deews šehšhot firgam mugurā un zildot firgam kahju, kura špert pa preefchu; tadehl ešot janoflauta firgam mugura, lai Deews nokriſtu. To ari darija; bet firgs, kà pirmo reis, špehra atkal pahr šchēhpu dšihwibas kahju pirmo, un tā Teodoriks iſglahbās.

Šchis ir til ihš wehštijums par to, kà ar firgu buhrušchi. Ja gribam plaščaki un pilnigaki eepasihtees ar ſcho burščanas weidu un firga dšihwibas kahju, tad mums jagreesčas pee Šaſſona Grammatika, danu kroniſta. Tas dšihwoja 12. gadu-ſimtena beigās un 13. ſahlumā un ſawā kronikā ušuehmis dauš ſtahſtu par reetrumu ſlahwu dšihwi un darbeem: raneescheem, ſlahweem uš Rigenes ſalas, bija deews Swetowits, wiau augštakais, bet ari kareiwu un jahtneeku deews. Tadehl ſegli, eemaukti un firgs bij ſwehtiti ſchim deewam. Arkonā, pilšehtā uš Rigenes ſalas ušmanigi godaja un kopa ſcho ſwehto firgu, kas bija baltā ſpalkwā, garām krehpēm un garu aſti, ko nekad negreesa, jo tas bij zeeschi aiſleegts. Swetowita preeſterim weenigajam bija lauts wiau barot, wiaam kahpt mugurā. Uš wina, kà raneeschi tizeja, Swetowits pats jahja karā pret ſawas ſwehtnizas naidneekem. Daſchu reis gadijās, kà firgs, noſtahwejis nakti ſtalli, bija rihtu putās un apſchēeſis dubkeem, it kà buhtu auleſchojis tahtu zeku: to nakti, laudis domaja, jahjis wiau Swetowits. Ar ſcho firgu ari buhra. Pirms ušuehma kahdu gaitu waj ſahla karu, lika kalpeem eēſprauſt ſemē ſwehtnizas preeſchā trihs pahrus ſchēhpu, lihđſigā attahlumā weenu no otra un katram ſchēhpu pahrim ſchēhrſus peefejha treſcho ſchēhpu. Tad preeſteris, peeaunzis deewu, iſweda firgu aiſ eemaukteem no ſwehtnizas preeſchnama un weda wiau pahri pahr ſchēhrſu ſchēhpeem: ja firgs ſpehra pa preefchu labo

kahju pahr schtehpem, tad to eeraudšija par lainigu šihmi un wiši bija pahrlēezināti, ka karsch labi isdošeš; bet ja širgš bija spēhris krejšo kahju, tad atmēta nodomato gaitu, jo Swetowits ar šawu širgu lēezināja šawu gribu. — Tapat ari Schtetinas šlahwu deewam Trijgalwim bij šwehtits širgš, bet melnā spalwā. Ari šcho širgu wadaja pahr 9 schtehpem, bet wiši šchee schtehpi bij nolikti uš semes, weens no otra oļetti atstatu. Ja širgš neušmina uš schtehpem, bet pahrgahja pahr wineem, schtehpus neaifšahris, tad deewš turejšs labu prahtu. — Ko Indriķis Latw. naw iſſkaidrojšs šawā stahštā par lihbeeschu širgu, to iſſinam no ſcheem Sakkona Grammatika stahsteem par šlahwu šwehtajeem širgeem: tiš deewa šwehtais širgš rahda deewa prahtu; deewš meerā ar lauſchu nodomu, ja širgš ſper labo kahju pahr schtehpem; ko Indriķis ſauz par dšihwibas kahju, ta bijuši krejšā, Teodorita dšihwibas gļahbeja. Nā pee ſlahweem 3 un 9 bijis šwehts ſkaitls, tā ari pee latweeſcheem, ko redſam no tautas dšeeinām un pat ſchodeen gobina ſcho ſkaitli. — Religiſſee ee-ſtahdijumi bijuſchi lihdiģi, tā pee lihbeeſcheem, tā pee ſlahweem un laikam ari pee zītām tautām, kaš mita gar Baltiņas juhru.

Wahzeeschi, kopā ar lihbeeſcheem un latweeſcheem (Zndr. XX. 2) bij eelaufuſchees Šarriņā, wīnu iſlaupijuſchi, iſbedſinajuſchi un dewāš atpataf ar leelu laupijumu. Šgawu bij gan ſalaſiģees leelš pulks, un tee gribeja wahzeeſcheem uſbrukt no muguraš, bet meſli krita uš ſauno puſi, un igawu baidiņas uſſahlt lautinu. — Weſterš, ſemgaleeſchu wirſaitis (Zndr. XX. 2) nodomajiš uſbrukt leiſcheem, uſaižināja ari ridſeneekus, teikdams, ka leiſchus aptaut iſdoſchotees, jo meſli krituſchi uš labo puſi. Wahzeeſchi peebeedrojāš un tā kopā uſklupa leiſcheem. Bet te, meſlus metot un burot, ſemgaleeſchi paredš, ka leiſchi jau laikā dabujuſchi manit wahzu-ſemgaleeſchu nodomu un eſot gatawi uš lautinu. — Tahlawāš latwi (Zndr. XI. 7), gribedami iſſinat, kahdu tizibu wineem peenemt, waj palikt kreeru, waj pahreet wahzu tizibā, met meſlus un ſchee kriht par labu wahzu tizibai. — Sahmeeſchi (Zndr. XX. III. 9) ſalaſijuſchi leelu spēhtu, met meſlus, waj eet wineem pret Reweles daneem, waj eelauftees Šerwā (apriņķis Šgawuņiņas gubernā), un meſli wīnuš raida uš Šerwu. — Terbatas igawu (Zndr. XXVI. 7) ſatwehra ozdēna preeſteri Hartwigu, uſſehdināja wīnu uš wiſtaulako wehrſi, jo Hartwigs ari bij tahdš pat trefnš, wēda abuš no pils un, meſlus metot, noſſahrtā deerwu prahtu, kuru no abeem upuret, — meſli krita uš wehrſi, ka taš kaujams, un Hartwigs iſgļahbāš. — Wiņas ſchis peeweſtāš weetas nemtas no Indriķa Lat-

weescha kronitas, bet netur winsch naw isskaidrojis, ko apsihme teikumi: sortes mittere (mesti meslus), sortes in meliorem partem ceciderunt (mesli frita us labo pusi), auxilium deorum suorum et tempus appertunum sortibus suis requirere (mesleem mellet sawu deewu palihdsibu un isdewigu laiku) un t. pr. Man leetas, ka ari te dabusim isskaidrojumu, ja greefifimees pee reetruma flahweem: raneeschi (us Rigenes salas), ja wineem bija jadosas zela, paredseja no pirmā dsihwneeka, ko wineem gabijās eeraudsit, waj deewi sola gaitai weifsmi: ja sihme bij laba, gahja tahlatu, ja slitta, greefās atpatat us mahjam. Tapat wini ari prata burt mesleem jeb burtu kokeem: wini meta few kleshpi trihs skaidas jeb kozinus, kas bija weenā puse balti, otrā melni; baltā puse apsihmeja laimi, melnā nelaimi. Seeweetes bija tikpat ismanigas burshana: sehshot pee ugunskura, winas strihpoja pelnds bes skaita, un ja skaitot isuahza pahru skaitlis, bija paredsama laime, ja nepahru — nelaimi.

Nokautee upuri ari mahzija muhsu sentshus atklast nahkotnes noslehpumus. Zgauni (Indr. XV. 3), aplenkuschi skauo pili, kahwa leellopus un sihtus lopus, laikam ahshus un funus (ka to lihbeeschi darija XVI. 4), upureja winus saweem deeweem un eewehroja sinamās sihmes: bet fautee lopi frita us kreiso pusi. Tā tad deewi solija nelaimi un rahdija launu sihmi. Rihm. kronika peewed wehl zitus burshanas weidus. Lengewins, leishu wirjaitis, pareds no rotas lahpsu kaula, ka wina tautas brahli zeesch leelas behdas un gruhtibas, ka eenaidneeki pahrschiguschu wina mahjas un brahlis nokauts (pant. 3023 cf.) — Semeeschu burneeks jeb waidelots (blutefirl, ishteni upuretajs), metis meslus pehz wezā eeraduma un saprahtigi upurejis dsihwu lopu, pasludina laudim: „Zuhs, semeeschi, preezajatees! schini karā zuhs peedsihwofeet labas un slittas deenas, bet zuhs tomehr buhjeet tā pasargati, ka dabuseet wirskrotu. Kurshds zuhs kaufatees ar kristiteem; tadeht nekawejatees! Deeweem solat trescho dalu laupijuma, tad jums weifsees. Ja deewi wehl jums labu, tad buhjeet aissargati; wini gan pelnijuschu, ka wineem pehz muhsu eeraduma par upuri fadedsina brunas, firgus un duhschigus wihrus“. Us to semeeschi atbildeja: „Par scho padomu mums pateesi ko preezatees. Ja schoreis uswarefim kristiws un pahrspehsim ordena brahtus, tad fadedsinasim wina dahrgās brunas un firgus muhsu deeweem. Tad nu jahsim un raudsifim, waj laime smaids. Kurshus, kas tahdi pahrgalwji, luhkofim apbehdinat. Wina seewas un behrni, wina firgi un lopi, wina kalpones un kalpi mums leeti deres: isdalisim wisu to la-

bumu, ko wini schinis gadd's (t. i. diwòs meera gadd's) few eekrahjuschi, stary wiseem teem, kas schai karà peedalas. Tapat ari netaupifim ordena braktus un wahzeeschus, kad wineem usbruskim. Tad nu jahsim: laiks!" (pant. 4630 cf.). — Semee-schi upureja neween lopus un brunas, bet ari zilwetus, kà to no nupat peewestàs weetàs redsam. Un wehl daschàs zitàs weetàs tas pats minets. Semeeschu isluhts, eeraudfijis tikko wahzeeschu uszelto Klaipehdas pili, draudè: „Man schehl kristito, kas te pilt atrodas, wini laikam apstulbuschi un prahtà jutuschì, ka te apmetuschees. Man preeks, ka muhsu semè miht daschs duhschigs wihrs, kas prot karà turetees. Scho wahrnu perekli drihs ispostifim un laudis, kas winà, wihrus, seewas un behrnus, meslus metuschì, shtifim leelus un mafus pee muhsu deeweem. To neweens nenowehtfìs.“ (pant. 3723 cf.).

Te japeemin gadijums, kas aisrahda us to, ka Baltijà bijuschi laiti, tur ehbuschi pat zilwetus. Sataleeschi, igauai (Wilandes aprinkè) eelaufàs Terwà, fatwehra winas pahrwaldeeke, dani Hebbu, mozija wiau un zitus danus neschehligàm mokàm, faraustija wineem eekschas, israhwa Hebbam firdi, wehl dshwu, no meesàm, zepa firdi uguni, sadalija un aprija, lai kluhtu stipri pret kristiteem; wiau nofauto meesàs nometa fumeem un debefs putneem par baribu (Zndr. XXVI. 6.). — Tiziba, ka lihds ar apehstàm eenaidneeka meesàm un firdi pahrejot ehdejà ari wina duhschiba un firdiba, tahlu pa pasauli iplatita, un wehl schodeen daschas meschonu tautas turas pee schi eeraduma. No wisàm Baltijas tautàm, leekas tik igauai bija usturejuschi spehka scho mahnu buhschanu.

Latwju-leischu ziltis tizeja, ka mirejs aiseet pee deeweem us zitu pasauli un turpina tur to dshwi, kahdu medis schai pasaulè. Sadedfìnot fawus mironus un karà nofautos ar wisàm brunàm, sirgeem, schkehpeem, zepurem, wahlem, rungàm, sobineem, wini gahdaja, lai winà pasaulè teem it nekas netruhtu, ja buhtu tur jawed kari. Ehrmigs eeradums bijis leischeem, kà ari senpruh-scheem: ja wineem usbruka posts, wini nehmas kahrtees, un neween wihtreeschi, bet ari seewetes (Zndr. IX. 5.); pehdejàs laikam tadehl, ka zereja winà pasaulè atkal faweenotees ar faweem nonahweteem wihtreem.

Tiziba un tikumi stahw tuwakà fakarà. Lihds ar tizibu attihstas kauschu tikumi, un otradi. Nur tiziba pazehslufees us augstaku stahwokli, tà fakot islobijufees no behrnibas ischaumalas, spehjufi isglhtotees lihds ar kauschu prahtu, tur augufi leelaka

tikumiska atšina, tur labaki tikumi. Zit nojehšams no tām šinām, kas usšihmetas rakstās, tad muhsu šentschu tiziba un tizibas eestahdijumi šafneegušchi deesgan augstu šahwočki un isglihtibu. Labu tikumu wini ari prata zeenit un eewehrot. Semeešchi, roku dodami, šlehds meeru ar ordeni uš 2 gadeem, jo „tahds wiau eeradums“, šaka „Rihmetà kronika“: ja roku demis, naw brihw pahrfahpt lihgumu; kas deribu pahrfahpj, šodams ar nahwes šodu. (4610 cf.). Semgaleešchi, padšenot no ordena eeliktos un usšpeesstos wahzu pilškungus, neapfauj wis winus, pat neatnem wiau mantu, bet atlaišch dšihwus ar wišu mantibu, — kas leezina, ka wini naw wis bijuši rupja, ašinskahriga, wiltiga mešchonu tauta (5240 pant. cf.). Eewehrojams, ka semeešchi neswehr wis pee deeweem; wineem peeteek wihra roka un wahrds. Tapat ari eetruma šahwi zeenija šcho eeradumu: swehrot peefaukt deewu wini eefkatija par deewa šaimošchanu, deewam reebigu leetu (Helmolds I., 83: jurationes difficillime admittuntur. Nam jurare apud Slavos quasi perjurare est, ob invicem Deorum iram). Wahzu ordena braški nemešdša wis rahdit paganeem tahdu godprahtibu; no paganeem dota wahrda, ja radās wajadsiba, winus bes pušlēm atraišija bašniza un winas labprah-tigeē kalpi, pahwesti, biškapi un preešteri. Tà Denzenburgas pilškungs Woltrads Mirabilis eeluhdša pee šewis weesds 50 pruhšchu kuningus: winus, ka kroništis Lušafs Dawids šahšta, pehz Sudasa paranga laipni šarehina, dera wineem pehz wahzu eeraduma bagatigi dšert, tà ka mahjas tehws un zeemini pilnà lihgmibà un meerà kreetni šadšehrās. Te pazelas Mirabilis, it ka winam buhtu wajadsiba išeet laukā; isgahjis aiššloga durwis, aišbedšina pili un šadedšina wišus kuningus. Lašot tahdus peemehrus, tahdus noseedsneefu nedarbus, grehti nahktos usšlawet kristigā ordena braškus par kulturas un titlibas isplatitajeem, un Baltijas peekraštes eemihzneekem newaram nekahdi pahrmest, ka wini wišeem špehkeem atraidijušchi dahwanas, kuras tahdeem nedarbeem ušteepa un usmahza.

3.

Semgaleešchi, ka ari pahrejās Baltijas tautinas atradās, no 9-tā gadu fimteka šahkot, tà šakot špihlēs: no trim pušem, no auštrumeem, deenwīdeem un reetrumeem, tur dibinajās walštis, tuwojās eenaidneeki, kas šahroja pehz Baltijas juhras peekraštem.

No austrumeem zehlās kreemu walsts, no deentwideem polu un no watareem wahzu. Pirmee, kas naidīgi tuvojās muhsu ņentscheem, bij kreemi. Wini, dodotees lejup pa Daugawu uŝ juhras puŝi, uŝduhrās uŝ latweeŝcheem un ŝemgaleeŝcheem, un pirms mais darbs wineem bija zelt pilis, lai apŝargatu lejup un augŝchup wedamās prezes. Tā Poloztas ŝuningi waldija par diwām pilim latweeŝchōs, Gerziku (laistam tagadejās Kriŝburgas tuwumā) un Kofneŝi.

Ka Daugawas upmaleeŝchi nebuht naw laipni ŝanehmuschi weeŝus, naw wiŝ beŝpehziģi pademuschees uŝbruzejeem, leezina kreemu kroniŝts Nestors, ŝahŝtidams, ka „1106. gadā ŝemgaleeŝchi uŝwareja Weŝlaweeŝchus (Всеславичей), Poloztas ŝuningus, wiŝus brahŝus un no wiau kara-ŝpehta apahwa 9000.“ Kamehr latweeŝchi un ari pa daŝai lihbeeŝchi un igauņi padodas kreemu warai, tamehr ŝemgaleeŝchi atŝpehkojas un paŝarga ŝawu brihwibu. Gemeŝlis, ka deht kreeweem neweižās uŝmaht ŝawu waru balteeŝcheem, bij tas, ka wini paŝchi bija ŝchelti ŝawā ŝtarpā un pee tam wiŝai neŝatizigi, tā ka wineem aiŝ ŝawŝtarpigām kildām reti bija watas riŝtot ŝawus ŝpehtus uŝ ahtreeni. ŝhpaŝchi ŝchahdu kildopŝchanos redŝam Poloztas ŝuningu ŝtarpā, un polozteeŝchi bija muhsu ņentschu tuwalee kaimiņi, kas mita gar Augŝch-Daugawas peeŝtastem.

Ne wiŝ no austrumeem graŝijās muhsu ņentscheem breeŝmas; draudu mahtoni zehlās no watareem, kur deenu no deenas wahzu tautibas wina tuvojās Daugawas grihwai, un 12-tā gadu-ŝimtena widū pirmee reetrumneeki apmetās pee Daugawas, lihbeeŝchu ŝtarpā. Kamehr par kareem un ŝtrihtem, to kreemi buhtu we-duŝchi ar muhsu ņentscheem, kreemu kroniŝas maŝ to ŝahŝta, kam eemeŝlis war buht, waj nu tas, ka wini naw uŝŝihmeti, waj wiau ari naw biģis tahtā leeliktā eewehtrojāmā mehtā, — tamehr lihts ar wahzu pirmo ŝoli Baltiģā rodas nihtnākas kildas. Wahzu atnāhtŝchanai pawiŝam zihtads rakŝturs nekā kreemu. Pee abām tautām redŝam gan weenu un to paŝchu dŝihtŝchanos un mehtki, noŝtatit ŝawu waru Baltiģas juhtmalā, bet zeli, pa kahtdeem winas ŝtaigaja, ŝchlihtās jau paŝchā ŝahkumā, pamatā. Kur kreems ne-rahdiģa wiŝai naidiģu, nihtni bahtģu un wimahtziģu prahtu iŝture-ģās ahtrafi d-raudŝigi, tur wahzeetis leeto eerotŝchus, eekaro ŝew ŝemi, dibina ŝew walŝti. Wiŝlabaki to nojehtģim, ja eewehtroŝim to weidu, ka abas tautas mehtŝa iŝplatit krihtģu tiģibu. Indriģis Latweetis ŝahŝta: „Kreemu ŝuningu eeradums ir, ja uŝware-juŝchi tautu, ne wiŝ wiau padot, kaŝpinat (ŝubģicere) krihtģiģai tiģibai, bet uŝlikt wina mehtus un naudas mahtŝahtjanas.“ Indriģa

wahrbi faprotami tà: kreewi ne wis ar uguni un sobinu usmahza uswaretam tautam fawu tizibu, bet atstahja scho darbu faweem misionareem un mahzitateem, jo paschi kreewi bij tahdâ kahrtâ nahkuschî pee fristigas tizibas, bes sobina, uguns un afins isleeschanas.

Wahzu walbiba un juhgs bij wisabi bahrgaks, un ari bija zehlonis wiseem afinainajeem un muhschigajeem fareem, kas plosijas pa Baltiju bes maj 200 gadu, lihds pehdejam igauņu dumpim 1343. gadâ.

Wahzeeschi, apmetotees Baltijâ, nesahka wis faru ar wisam apfahrtajam tautinam us reisi. Tahda istureschanas, tahda politika nebuhtu laikam wineem lahga isdeweesees. Tâ ka balteeschu tautinaas netikween bija fawâ starpâ sweschas, bija daschadu zilts fakru, leischu un somu, bet ari pat turwu stahwoschâs radneezigâs ziltis weda schkirtu dsihwi, katra par sewi: tad wahzeescheem nemas nebij jasteidsâs ar fareem; wini wareja pehz wajadibas nogaidit isdewigu brihdi, kad un fur kahdai ziltij usflupt. Pee tam weena zilts pati mehdsja palihdsjet wahzeescheem pahrspeht otru. Pehz tam, kad kari ar lihbeescheem gahja us beigam un schi zilts bij padeweesees wahzu wirswarai, pehdejo eerotschi greejas us seemeem pret igauņeem un jahmeem un ne wis us deenwideem pret kuschcheem un semgaleescheem. Wainigi te bija latweeschi, kas atradâs muhschigâ naidâ ar igauņeem un mekleja sew palihdsjibu pret wineem pee wahzeem. Tâ tad draudsi bâ ar latweescheem wahzi pirms uswareja igauņus.

Paschâ eefahumâ bija gan ari semgaleeschi un kuschchi isbedeti, wahzeem apmetotees Daugawmalâ, un pirmee mehginaja wirwem eeraut upê jaunzelto Ischskiles pili. Dtreiij, 1202. gadâ, bislaps Alberts rada semgaleeschu naidu ar to, ka aisleeds kugim eebraukt Leelupes grihwâ, lai wisa tirdsneeziba greestos us jaundibinato Rigas pilsehtu, no ka semgaleescheem zehlâs leelu leelâ fahde. Nemeen wini faudeja zenâ us prezem, bet ari paschi pilnigi atkarajâs no ridfineeem: kahdas prezes schee atlahwa semgaleescheem, tahdas tik wini dabuja. Leetas, semgaleeschi 2, 3 gadus zeetuschi scho pahrestibu, bet tad usbruka Salas pilij, nobedsinaja basnizu un pilsehtu, bet pils atgainajâs. Inbr. Latw. gan stahsta, ka semgaleescheem bijis naidis ar lihbeescheem, bet taz bija tikpat ka kusch ar wahzeem, jo lihbeeschi palihdsjeja wahzeem. Pehz tam semgaleeschi nahkuschî us Rigu, lai noslehgtu meeru un fabeedribu: tà wini no eenaidneeeem palikuschi par draugeem.

Schahdai ehrmigai šadraudšibai buhs eemešlis bijis tas, ka šengaleešči naidojās ar leiščeem, un nu wini melleja palihšibu un atšpaidu pee wahžeem. Tā ka leišči trandija ari lihbeesčhus un wahzeesčhus, tad weegli noprotams, ka weenejo un otrejo labums tuwinaja un beedroja wehl wakarejos naidneekus, šengaleeščhus un wahzeesčhus. Leišči, tāpat kā ari zitas kaiminu un rada tautas, premištot atstatu un weentuligi gar Wilijas un Kemana upēm, meščeem un purweem bagatā widū, ilgi usglabaja šawas pirmatnejās dšihwēs formas un eeraščas, dšihwoja dšimtim un šadaliti masās walstinaš. Kreemu kronisti daudšina winaš par nabaga tautu, kas, ja bija peespeesti dot mešlus apšahrtejam walstim, zītadu pretšču nekahdu nespehja šadabut, ka tiš šwehru ahdas, leepu luhkus un behrsu slotas. Šči pašču šemes nabadsiba turpretim špeeda leiščhus mešet kaiminš to, kas paščeem truška, un jau no 11-tā gadu-šimtena šahkot, leišči palika par beedekleem aptahrtejam tautam. Kreeweem un poleem ne weegli nahzās atgainatees no duhschigo leišču wihru usbruzeeneem; latweesčhus, lihbeesčhus un igaukus wini wišadi trenkaja, wajaja un aplaupija, un ihpašči jeemas laikā, kur ncwajadsēja nedš brugeta zela, nedš tilta, mehdsā eeraštees neluhgtee leišču weeši; pat uš Sahmušaiu, pahri par aššaluschō juhru dewās wina bari.

Šebiču leišči tahdā kahrta palika par laupitaju tautu, tad tomehr išžehlās wineem diwejadš labums:

1) wini eemahzjās wešt karu, peenehmās duhschibā, štipri-
najās freetnibā, weizinjaja ihpašchibas, kas wišadi bija wajadsigās
zilwekam, wešelai tautai, ja gribeja ušturet un pašargat šawu
brihweštibu un paštahwibu, pee tam tanis šendš laikšs, kur tam
bij tiš teesā, kam labš nags;

2) masās, šawā šarpā šcheltās, nefatizigās dšimtis un
walstinas bija peespeestas weena otrai wajadsigā brihdi palihšbet,
weena otrai tuwotees, wahjata peeslehhjās štiprakai, tā ka ar laiku
pirms šchirtee tautas lozellišči šakusa weenā walsti sem weena
leelkuniņa, sem weena waldneeka waras, un no nabaga tauti-
nas išžehlās špehziga leišču walstis, kas šew eekarōia leelu dalu
freemu šemes, atšita Šimonijas un Pruhšijas ordēna ušmahšcha-
nos, šabeedribā ar poleem ušwareja un išnizimaja Pruhšču ordeni.

Nebuhtu radušees un išžehlušees leišču walstis, wahzi lai-
kam gan tahlu tahlu uš auštromeem buhtu išplatijuschī šawu
waru, un kas šin waj latweešči nebuhtu nogrimuschī wahzu
juhra, lihšdšigi šenajeem pruhščeem, kuru wahrds gan wehl gres-
nojas un lepojas Wahzjā, bet pašči išsuduschī un pašrgahjuschī

zità tautibā. Mikni un isweizigi aistahwot šamu vatstahwibu, leišči nedewa wahzu tautibai wakas un eespehjas zeeschi eesakno-tees Baltijā, tā ka semakā kahrta, semneeki, pilnigi usglabaja šawas tautiskās ihpaščības, kamehr pilšehtas un augstāš waldboščās kahrtaš pildijās ar wahzu eenahzjeem. Tahds šwars bija leišcheem muhsu tehwijās wehsturē. Turpretim, ja nebuhtu atnahtušči wahzē-šči, tad laikam gan leišču laupiščanas pahrwehrtos uswareščanā, un latwoji un semgaleešči buhtu peeweenoti pee Leetawas walsis. Bet latwoji un semgaleešči melleja patwehruma pee wahzeem pret leišcheem, atrada ari gan, tatschu tai weetā usnehmās šew wahzu waldbibu.

Rā jau teizu, semgaleešču oštu, tas ir Leelupes grihwu, šwešcheem fugeem aišleedšot, bija isžehlees naidš starp semgaleešcheem un wahzeem; bet drihs pretineeki šalihga un 1203. gadā noflehdša meeru un pat šabeedribu pret leišcheem. 2 gadus weh laku lei-šči bija nodomajuschi eelaustees igaunds. Par šcho gadjumu Šndr. Latw. (cap. IX.) stahsta šchahbi: „Biskapa Alberta septitajā gadā (1205.), pehž meteneem, kad šchis tautas pa leelakai datai mehdsja west karv, leišči, bes masa 2000 jahtneeku, šazehlās pret igauņeem. Leišcheem nahkot lejup gar Daugawu un ejot garam Rīgai, nonahza kahds bagats un warens wihrs, wahrdā Šwelgate ar šaweem beedreem us pilšehtu. Pil-šehtneeki gahja winam meerigi pretim, un pilsonis Mahrtiņš pašneedsa winam medalu. Padschrees, Šwelgate steidsās pakal šawam kara pulkam un teiza us beedreem: „Waj juhs wiši redsejat, kā wahzeescheem, kas mums šneedsa meestinu, drebeja rokas? Šadsirdejuschi, ka mehš nahkam, wini tā isbijuschees, ka wehl tagad dreb. Šekam wehl nepostišim winu pilšehtu; bet kad buhšim uswarejuschi tās semes, us furām ejam, tad šonemšim šchos laudis, apkaufim winus un zeemu (t. ir Rīgu) nopostišim. Re-tizu, ka atlikšees no pilšehtas til daudš pihsčtu, ka muhsu nih-reem buhtu pa šanjai šo nest.“ — Še kahdas deenas weh laku atšheidsas us Rīgu Westers, semgaleešču wiršaitis, kas par šcho leišču kara špehtu bij šsirdejis, un pahrmet wahzeescheem, ka wini meerā palaidušči garam gar šawām robeschām eenaidneetus, šuri, weetu usgluhņejuschi, waretu weh lak isdelbet pilšehtu ar wišeeem eedšihwotajeem. Tā ka biskaps Alberts wehl nebija at-greešees no Wahzijas un wahzeeschu pilšehtā bija til mass škaitis, wini baidijās šahkt naidu; bet Westers mahzās us karu un kuh-dija, šolijās atwest palihgā daudš semgaleešču, luhdsjās, lai do-dot taf winam kahds wihrus, kas kara prateji, kas pamahzitu,

kà fara spehku eerihot un kà wianu wadit kautinà*). Wahzeefchi, redsedami Westera zeescho nodomu, solijas ispildit wina wehle-
 fchanos, bet droschibas deht prafija, lai bodot pa kihlai no it
 katras semgaleefchu pils. Westers ar schahdu atbildi preezigs
 aifgahja pee fawejeem, panehma lihds kihlas un fapulzeja prahwu
 spehku, noweda wianu pee wahzeefcheem, atdewa kihlas, un tà ka
 wiansch bija israhbijees par deefgan ustizamu wihru, wiansch da-
 buja palihdsibu un eemantoja wahzu draudsibu. Biskapa faines
 wihri ar ordena brahteem un bruneeeks Konrads Meindorfs no
 Itschiles ar kahdeem ziteem, kas nebija til wajadfigi pilsehtà, no-
 gahja us semgaleefchu fara pulku, un apmetufchees pakalnè, gai-
 dija, kad leischi nahks atpaka. Pa tai starpai pasinoja turaidee-
 schus, lai ruhpiigi usluhtotu. eemaidneeku zeku un laikà atwehstitu.
 Westers, fawahzis no Rigas mahjneeem baribu, noweda fawam
 pulkam, kas taktu bija nahzis. — Leischi dewàs atpaka ar ne-
 skaitami leelu laupijumu kauschu, lopu un firgu. Monahufchi
 lihbeefchòs, wini lehnitiam gahja no zeema us zeemu, lihds ka-
 mehr nogreesjās us Kaupo pili (Krimuldeefchòs) un, palaisdamees
 us meeru ar lihbeefcheem, apmetàs tur pa nakti. Wahzu un sem-
 galeefchu isluhti, issinajufchi wianu zeku, pasinoja to fawam pul-
 kam un otru deenu dewa finu, ka leischi taisni zaur Kopa-
 scheem dodotees us Itschkili. Te preezajās wijs pulks un rihò-
 jās us kautinu. — Leischi nahza ar wifu fawu laupijumu un
 wangineekeem, kuru skaits bija pahri par 1000; ischkihruschees di-
 wòs pulkòs, eeflehdja wangineekus widu un dewàs us preefchu
 pa weenu zeku, zits zita pehdàs, aplam dsika sneega deht. Bet
 til lihds pirmajee eeraudsfija laufchu pehdàs, wini bihdamees no
 eemaidneekeem, kas waretu buht kaut kur apflehpufchees, apstahjās
 un tà ka pakalejee ari wehl peenahza, falafijās kihlim lihdsigs
 bars. Daschs no semgaleefcheem, eeraudsfijis til leelu baru, faturh-
 kās un luhkoja mult us droschaku weetu. Wahzeefchi, to pama-
 manufchi, zeeschi luhdja bruneeeku Konradu, lai laujot kautees:
 jo labaki ehot ar godu mirt preefch Kristus, nekà kauna deht
 behgufchus glahbtees. Konrads, pats brunàs, kà ari firgs, klupa
 ar faweem wahzeefcheem, kuru nebija dauds, wirfù leischeem. Beh-
 dejee, eebedeti no brunu spihduma un ari Deewa baiditi, atkah-
 pàs us abam pusem. Semgaleefchu wadoni, redsedams, ka Deewa
 schehlastiba lausch leisfus, mudinaja fawefus eet kautees. Kad
 fara pulks bij falafits, leisfus kaisija pa zeku, kà aitas un ap-

*) Seefas, Westers tihkojis ijjinat wahzu fara mahflu un farihhot
 few pulku pehz wahzu fara eefahrtas.

fahwa apm. 1200. — Teodoriks Schilinsch (Scilling) no bistapa faines laudim, kas bija dširdejis par Deewa pilsehtas (Rigas) no-domato postišānu (no ka warejis dabut sinat, neisprotams, jo Swelgate esot to til uf fawejeem teizis) eeraudšija Swelgati sehšam ragawās un eegruhda winam fahnds šehēpu. Semgaleeschi nozirta, Swelgatim wehl kustotees, winam galwu, ūmeta to uf raga-wām, kas jau bija apkautas leišu galwām un aishweda lihds uf mahjām*). Tāpat apkahwa daschus no šawango-teem igauneem, kas ari bija notal naidigi isturejuschees pret Kristus wahrda atfinejeem. Un tā kristitee, beedribā ar paga-neem semgaleescheem, pilnigi uswareja diwas tautas, leišchus un igauus. (Sgauus nebuhs bijis wišai gruhti apkaut un uswa-ret: wini, tā wangneeki, laikam tal bijušchi bes eerotscheem.) Wahzi un semgaleeschi šadabuja besgaligi leelu laupijumu, firgus, lopus, drehbes un eerotschus, un Deewu flawedami, wiši dewās šweiki un weseli uf mahjām". —

Ģadu wehlaki, 1206. g. ridseeneeki (Zndr. X) šadomajuschī atreebtees Turaidas lihbeescheem par to, ka tee laususchī meeru, (ja-faprot: wahzeeschi gribesa usmahkt turaidescheem šawu wiršwaru un waldbū), atšauza palihgā semgaleeschus, kas notal naidojās ar turaidescheem. Par šho naidu kronisti min pirmo reis; pee tam abas ziltis nemas nebija robeschu kaimini, kamdehl šchis eenaidis? — Semgaleeschi preezigi steidšas palihgā ar 3000 wihreem. Nonahzis pee Gaujas upes, pulks dalijās, weenu puši ūneh-mās wadit Raupo, kas bija atstahjis šawejus, aishbedšis uf Rigu, peenehmis kristigo tizibu un jau gadu ūsturejees pee wahzeescheem. Raupo ūšbruka šawai zilts pilij, kur mita wina radi un draugi. Pils laudis, eeraudšijuschī tahdu leelu baru lauschu, istruchās; ti-kai mas pulzinšch wihru ūšfrehja zeetokschnds un luhkoja aishstah-wet pili, wairums pahrleza etrā pušē pahr apzeetinajumeem un eemuka meschds un kalnds. Kristitee duhschigi laušās wiršū pilij, ūškahpa augschā uf apzeetinajumeem, aishrenza aishstahwetajus, dšī-nās wineem patal un nokahwa ap 50 wihrū; pahrejee aishbedšja. ūšwaretaji tad islaupija un aishbedšinaja pili. — Lihbeeschi otrpus Gaujas Dabrela pili (pils Siguldas apkahrtne) eeraudšijuschī duhmus un uguni, Raupo pili degam, aishšbailēm, ka wineem tāpat waretu gabitees, šastrehja pili, šagaidija otrajo eenaidneeku pulku un turejās uf to firbigato. Dabrels, pils wezakaš, winaš droschinaja un kuhšija. Piligrimi (frusta neseji, frusta karotaji, šwehtzelseeki) un semgaleeschi

*) Tā tad semgaleescheem bijis eeradums, nozirst ūswahretā eenaid-neela galwu un panem lihdsi par ūswaras šhni. To pašu dara latwiš (Zndr. XXI, 3.), leišchi (Aln. 3106.) un pat wahzeeschi (Zndr. X. 8.).

tahwäs wiſu zauru deenu, bet neſpehja eenemt pili; tà tab bija jaatſtahjäs un, iſlaupot apfahrtni, jadodas meerä. Kad laupijums bij iſbalits, biſkaps pateizäs ſawam Deewam un atlaida ſemgaleeſchus preezigus uſ mahjäm. —

Waj leiſchi par augſchä mineto uſbrukumu atreebuſchees ſemgaleeſcheem, waj ne, par to — truhſt ſinu: bet leefas, ka leiſchi nebuhs wis peedewuſchi ſaweem faimineem un buhs nereti eelaufuſchees Semgalë. 1208. g. Weſters (Jndr. XII.) atkal meklë wahzu palihdſibas, lai atmakſatu leiſcheem wiſu to poſtu, tàs pahreſtibas. kas ſemgaleeſcheem bijis jazeeſch. Weenigi ſaweem ſpehkeem Weſters neudrihkſtejäs eeſahkt karu ar breeſmigajeem leiſcheem un gribeja tadeht wahzus dabut ſew lihds. Wiſch aiſrahda, ka jau diwas reiſes palihdſejis ridſeneekem pahrmahkt zituz paganus; beſ tam wehl peewed, ka deewu meſlu tozini kriteſchi uſ labo (t. ir. balto) puſi. Bet ridſeneeki laikam naw gribejuſchi winam palihdſet, teitdami, ka winu eſot maſs ſkaitz*) un atteizäs no kara. Weſters tomehr tiimehr runä, kamehr peerunä wahzeeeſchus. Wiſch dabuja palihgä 50 un wairak wihru, jahtneeku, ſtrehneeku un ordeua braſtku. Schee panem lihds widſemeeſchu (Ydumeorum), preeſteri Danielu un dodas zelä uſ ſemgaleeſcheem. Pehdejee uſnehma winus jo laipni, ſapulzeja leelu ſpehtu un gahja uſ Leetawu. Nonahkuſchi leiſchu turumä, meta meſlus, un tee leezinaja, ka leiſcheem winu nodoms ſinams, un tee gatawi uſ karu. Semgaleeſchi ſatruhks un uſaizinaja wahzeeeſchus, lai atfahpjotees; bet pehdejee neklaufija, palaiſdamees uſ leelo pulku ſemgaleeſchu, un eelaufäs Leetawä. Te wini atrada zeemus tukſchus un wihrus ar ſeewäm un behrneem aiſbehguſchus. Bihdamees kautina, wini tuhlin ſawahks un to paſchu deenu ſteidsäs atpafal. Leiſchi, to pamanijuſchi, ſaweem ahtreem ſirgeem apaulekſchoja winus no wiſäm puſem, un te behgulojot, te uſbruhſot, eewainoja dauds no ſaweem eenaidneekem, mehtdami ſchkepus un rungas. Wahzeeeſchi uſſtahbijäs kihli un, kara pulku ſedsot no muguras, lika ſemgaleeſcheem eet pa preeſchu. Pehdejee metäs behgt, ſaminäs weens otru druhſmä, eeſpruka meſchds un purwds, tà ka wiſs kaujas gruhtums bij japanes wahzeem. Schee pa balai krita, eewainoti un nofauti, pa balai winus ſanehna zeeti dſihwus un aiſweda uſ Leetawu. Leiſchi, ſatahmuſchi ſawus pretineekus, nedewäs ar to wis meerä, bet dſinäs pafal ſemgaleeſcheem, eebruka ſcho ſemë, poſtija un laupija, zit

*) Jndr. XI nob. ſtahta, ka biſkapam aiſbrauzot uſ Wahzſemi, atlizees Rigä 300 piligrimu, kas tal tanis laids nebija maſs ſpehts!

špehja. Nule semgaleeschi, fur pašču dšihwiba un manta ja-
fargò, israhbijàs duhschigati, nolija meschus, aiskrahwa leischeme
zetu un isnihzinaja gandrihs wifus. No laupijuma wini aissuh-
tija us Rigu goda dahwanas, turklaht laikam zeredami, ka pee-
labinas wahzeeschus, kas, noskaituschees us semgaleescheem, wiau
gleshwàs besduhschibas dehl, bija nošpreeduschi nefad wairs nepa-
laistees us paganu wairumu, taujotees ar ziteem paganeem, bet
istift tit ar kristito lihbeeschu un latweeschu palihgu.

Tahdà kahrtà semgaleeschu un wahzu beedribà un kara
braudšibà bija radees robs, un schim robam deenu no deenas
wajadseja augt, jo wahzu wara azim redsot auga un apdraudeja
wifus kaimiaus. Wahzeeschi bija eenehmuuschi kreewu pilis — Kof-
nesi un Gertzitu, bija šahkuschi špaidit kuschus, postijuschu un plo-
šijusches pa igauueem, šew kalpinajuschu lihbeeschus un latwee-
schus. Masàs, šawà starpà nesatizigàs, šadalitàs tautinas šakta nojehgt,
ka nišnakais eenaidneeks — wahzeeschi un, ja nedosees un neture-
sees kopà, tiks wifì no wineem aprihti. Tad wehl gadijàs,
ka kuschu apkahwa piligrimu baru. Schis gadijums
štiprinaja wiseem duhschu, un pirmo reis lašam (Šndr. XIV.),
ka 1210. g. lihbeeschi, kuschu, leischi, semgaleeschi un kreetwi šah-
kuschu šasinatees, kahdà kahrtà Rigu isdelbet, wahzeescheem pee-
kluht un winus nogalinat. Waj wini ari nahkuschu pee kahda
špreeduma, par to kronists nerunà. No šeneem laikeem eesaknojees
wezu wezais eenaidš, šawstarpigà nesatiziba un neustiziba
laitam isšaufufi šcho nodomu. Baltijas tautinas, ka jau bija šah-
kuschas, karoja jo projam newis weenoteem špehsteem, bet kara
šawruhš pret eenahzejeem.

Kahdu laizinu semgaleeschi palika gan šahnis no kara
breesmàm, jo bahrgo kauju wehtra plošijàs wairaf pa seemeleem,
fur igauuni nepeekufuschu špehšojàs pret wahzu usmahšchanos. Pa
štarpai, fur eeradàs isdewigs brihdis, wahzeeschi nekawejàs nodro-
šchinat šawai warai Daugawas peekrašti; un 1213. g. wini kopà
ar latweescheem usbruka šehleem un tit tahlu winus uswareja, ka
1218. g. jau wareja eeswehtit Bernardu par šehlu biskapu.

Tà ka semgaleeschi likàs klaušot wahzeescheem, tad šcho
pašču Bernardu tuhlin eezehla ari par semgaleeschu biskapu,
jebšču šchee bija pagani un wiau starpà neatradàs kristitu. Ta-
dehl Bernards nedrihšteja apmestees šawà biskapibà, bet winam
bija jadšihwo ahrpušè, jagaida, kamehr ganamo pulku šahks kristit,
un gaidit nahzàs tit ilgi, ka to winsch nemas nepeedšihwoja.

Igauuni šawòš karòš pret wahzeescheem turejàs tit širdigi,
kahwàs tit weikli, ka wahzi nepeshja wis winus wahret, ja, wahzu

waldiba un wara bija tā apdraudeta, ka bez palihga pat nebūhu warejušchi turetees. Biskapam Albertam gruhtu ņirdi bija jagreeschas pee danu kuninga Waldemara II. un jaluhdsās palihdsibas. Waldemars atnahza ar leelu ņpehtu, pahwareja, jebņchu ne weegli un tikai leeleem upureem un gruhteem puhlineem, duhschigos rewelteeschu. Igaunu ņpehti tahdā tahrtā bija daliti un — lauschami, wahzeescheem zihniņi puņei atweeglinati. Dani no seemeleem, wahzi no deenwideem usbruka igauneem, un pehdejeem bija japadodas ņweņchineeku warai. 1224. g. igauņu ņtiprakā un zetakā pils Terbata krita wahzu rokās un lihds ar wiņu beidsās igauņu pretoschanās un patņahwiba. Seemel-Baltija bija eekazota, un wahzeeschi wareja meerigi greeņt ņawus eerotņchuņ pret deenwideem.

Leischi pa wezam tramdija un laupiņa apņahrtejās kaimiņu ziltis, kas nekur zitur nesinaja dabut patwehrumu, ka pee wahzeescheem. Kamehr pehdejeem bij puhles ar igauneem, wiņi ņneedsa tik retis un masu palihdsibu. 1219. g. (Indr. XXIII.) biskapam nonahtot Riga ar daudņ piligrimeem — tik pawoņarus biskaps Alberts brauca pa juhru uņ Wahziju un lasija tur piligrimuss, ņwehtzelnokus — kareivuss preeņsch Liwonijas, — Meschotnes ņemgaleeschi lubdsās palihdsibas pret leischeem. Biskaps buhtu ņneeds palihga roku, bet ar nolihgumu, lai pirms kristotees, peenemot kristito likumus, ar ziteem wahrdeem, lai padodotees biskapam. Meschotneescheem gan gribejās wahzu palihga, bet ne waldibas; wiņi atbildeja, ka kristitees wiņi zitu ņemgaleeschu un leischu negantibas deht nedrihtstot, bet lai ņuhtot wihrus uņ wiņu pili, kas lai wiņus ņargatu pret usbruceeneem; ņchee tad palikņhot pee wiņeem, kristiņshot wiņus un mahziņshot kristito likumus. Biskapam un ridņineekem patikās ņchis padoms. Biskaps ar ņakņchu herzogu Albertu, kas arī bija nonahzis Liwonijā, apņarot paganus un ņew iskarot grehtu peedoņchanu, gahja uņ ņemgaleescheem, apmetās pee Meschotnes un ņajauza ņchis walņts wihrus. Pehdejee ņapulzejās, apsolijās us-tizigi turet, ko solijuschees, un peenehma kristigo tizibu. Kristijās 300 wihru, nekaitot ņeerwas un behrnus. Biskapa un wahzeeschu preeņs nebija mas, ka tik weegli un ahtri, beņ puhlineem un aņins leeschanas bija tik daudņ panahtuschi. Biskaps atņahja pili kahtus no ņaweem wihreem un piligrimeem, zitus ņuhtija uņ Rigu, lai atwestu wajadņigās leetas pa uhdeni; wiņsch pats ar herzogu greeņās atpakaļ uņ Rigu.

Meschotnes padoschanās un kristito eeweņshanās ņemgaleeschu ņtarpā loti ņatreeza lauschu prahtus un ihpajchi wezo wadoni Westeru, kas tuhlin nogida, ka wezai ņwabadaļ dsihwei beigās,

ja wahzeem isdotoš zeeschi nomeſtees winu widā. Westers, kaš bija Terweetenes kunings, ſap ilzeja leelu ſpehtu un uſbruka Meſchotnei. Wahzeeschi duhſchigi aiſſtahwējās. Kautinſch wilkās weſelu deenu. Semgaleeſchi ſakrahwa ſahrtus ap pili un aiſdeſinaja, bet taš neko nelihdſeja. Dultas ſchahweens nahwigi trahpija Weſtera mahſas dehlu. Westers, ſahpigi apbehdinats, tuhlin atſahpās no pils ar wiſu ſawu ſpehtu. Sabſirdis, ka wahzu kugi naht augſchup pa Muhſu (Veelupi) un atrodas zelā uſ Meſchotni, wiſch ſteidsſas pretim un ſaſtop winus ſeklā upeš weetā, uſbruht un apſauj ap 30 un wairak wihru; ziti behgſchus aiſmuht uſ Rigu atpaſak. Meſchotnes wahzeeschi nu redſeja, ka ilgi newarēs turetees pili, jo bija tagad atgreesti no Rigas un beš wadjadſigās pahritas; apſahrtejās ziltis, ſemgaleeſchi, leiſchi, kurlſchi, pilnā naidā, nekur atſpaida, nedš palihdſibas. Tadeht wini atſtahja pili un ari aiſbehdſa uſ Rigu. Meſchotnes gadijums atwehra tautām azis, un wini ſajehdſa, ka ſawſtarpigās kildas tik naht par labu wahzeeſcheem, atwer ſemei wahrtus, dod wahzeem rofā derigako eerozi, pahrmahkt weenu zilti pehž otras, — ka weenigais lihdeſklis pret eenahzejeem war buht weenprahtiba un ſatiziba. Kriſtitee meſchotneeſchi atkrita no jaunās tizibas, ſameerinajās ar zitām ſemgaleeſchu ziltim, noſiehdſa un apſwehreja meeru ar kaimineer leiſcheem un ſabeedrojās pret ridſeneekeem, lihbeeſcheem un wiſeem kriſtiteem. Droſchibas deht un labi paredſedami, ka wahzi nahts atreebtees, pehž eeſpehjas apzeetinaja Meſchotni, padſilinaja grahwi un uſbruka Salaspils lihbeeſcheem.

Pa tai ſtarpai pahweſts Honorijs bija apſtiprinajis jaundibinato ſehlu biſkapibu un noteizis robesčas, zik no ſemgaleeſcheem peeſchkirami pee biſkapibas. Wahzeeschi nu ari nekawejās iſpildit pahweſta patwehli un atreebtees par ſawejo nahwi. Tuhlin (Sndr. XXII.) pehž ſeemas ſwehtkeem Diwonijas baſnizas wezakee un preeſchneeki ſanahza un noſpreeda ſaru pret Meſchotnes atkritejeem, bet leetainſch laiſk aiſtaweja dotees zelā. Noſwehtijuschi Swetſchu deenu (2. febr. 1220. g.), tee ſapulzeja leelu ſpehtu no lihbeeſcheem un latwjeem. Diwonijas biſkaps Alberts, ſaſchchu herzogs Alberts, wiſi piligrimi, ordena meſtrs ar ſaweem brahkeem — wahzeeſchu ween 4000 — ſteidsās pret Meſchotni un weda ſew lihds weenu leelu metamo jeb ſchaujamo maſchinu un daſchas maſakas, ari zitus aplentſchanai derigus rihtus. Wiſu nakti gahjuſchi un ſarihkojuſchi pee Muhſas (Veelupes) ſawu pulku, wini nonahza pee pils un eenehma pilſehtu, eeguwa leelu laupijumu, aplenza pili un gahſās winai wirſū. Tā pagahja daudš deenu. Weeni taiſa augſtu koka torni, otri uſſtahda ſchaujamas maſchinas, treſchee ſchauj ſtopeem, ziti taiſa eſchus un parok no

apatschas pils zeetofni, ziti atkal fanes malku, peekrauj grahwī, ufsen wirsū koka torni, sem kura strahdā razeji. Mestee atmeni, schautās bultas eewaino pili dauds fergaleeschu; tāpat ari no koka torna mestee lihbeeschu un latwoju schēhpi, eewaino dauds. Bet aplenttee pulki nerimst atkautes. Tad wahzeeschi usstahda wehl leelatas maschinas, met pili jo leelus atmenus, tā ka pils laudim, eeraugot winu leelumu, šaplof duhscha. Herzogs pats rihko maschinu, noschauj pirmo atmeni, ar lo šadragā pils seenas isbuhwi (erkerium) un wišus wihrus, kas tani atradās; wišch schauj otro atmeni un nosper semē plankas ar wišeem pils seenas kofeem; schauj trescho reis, issper zauri seenai, notreez lejā trihs leelos seenas balkus (laikam schee balki tureja wišu seenu), eewaino un nosit laudis. Scho redsot pils aisstahwetaji behg no zeetofschna laukā un luhko flehptees droschā weetā; bet nekur newaredami twertees, luhdsas schehlastibas un atlaujas, nahkt lejā pee bistapa. Wahzi ar to meerā. Inahkt Madis un Gaidis un wehl ziti wezakee. Wineem teiz, lai atdodot pili un wišu, kas tani; dsihwibu šawu tee warot paturet. Schahds nosazijums wineem nepatihl, wini atgreeschas pili; kautinšch šahlas niknaks, nekā agrakais. Wišas aplentschanas maschinas ussahkt no jauna šawu darbu; jahnteekei apbrunojas un kahp reisā ar herzogū us zeetofni, luhko peetikt pee pils augschas; pils aisstahwi, pašchi pusdsihwi, winus atsit atpafal. Wahzi šakrauj pulku malkas, peeleeet uguni un kwēhpina „wiltneekus“ (t. ir fergaleeschus), tā ka tee noguruschi otru rihku padodas un, nokahpuschi semē no zeetofschna, weens pehz otra padodas wahzu kara špekham. Ap pusdeenu, kad jau bija inahktuschi ap 200, nejanschi parahdas Westers ar šaweem fergaleescheem un leisheem, leels pulks, kas gluhneja no mescheem un gribeja wahzeem usbrutt. Wahzu spehkti tuhlin šarihtojās un kahjweeki nostahjās pee pils. Te mulki wahzi šagrahbj Meschotnes wezakos, kas inahktuschi no pils, un nosit no wineem pahraf par šimtu, kungeem (laikam bistapam un herzogam) nesinot, kas bija isgahjuschi pret paganeem. Wiswalds, Nistraukles lihbeeschu wezakais, peereet eenaidneekem turaki un usajzina nahkt laukā no mescha kautes ar wahzeem. Bet tee atbildeja: „Mehs (t. ir leišchi) dabujam malku no fergaleescheem, lai atnahktu paraudsitees juhju kara spehktu. Tagad, winu apstatijuschi, dosimees mahjās un nelaufšim ar jums flehgto meeru.“ (Kad?). Pehz leišchu aiseeschanas, wahzi eet us pili atpafal un atrod wezakos apkautus. Pili atliktuschee, redšedami šawejus nokautus, nenahkt wairs laukā. Sahlas jauna kauja. Bultas škrej pa gaisū, lihbeeschu un latwoju schēhpi no torna nodur dauds fergaleeschu. Ugunis aifbedsina, paraktais

zeetofknis gahščas lihds ar wišu walni lejā. Semgaleešči, to redsot, nezer, ka wairs atkausees, loti luhdsas zauru nakti, sem kahdeem meera nošajjumeem wineem došot droščibu, nakti laukā no pils un paglahbt dšihwibu. Te biskaps ar herzogu apšchelojās par wineem un ūhtija teem pili ūwehtā krusta sīhmi. Meščotneeschi ustizejās un apšolijās nu wairs neapgahnit ūwehto kristibu, nahza laukā ar ūewām un behrneem un aigahja uš ūaweem zeemeem. Wahzu pulki eegahja pili, laupija naudu un mantu, sirgus un lopus, un lihbeeschi un latwi neko tur neatstahja, bet panehma wišu lihds. Pili aisdēsinajušči, wiši dewās atpačak uš Liwoniju ar wišu laupijumu, Deewu slawedami par atreebumu, kas notizis šchai wiltus tautai, kas doto wahrdu peemirdama, atmetuši kristigo tizibu, apšmejuši kristigās tizibas šchlastibu, atkal beskaunigi apgahniusees paganu eeradumeem. — Tā kronists apraksta pirmo leelo ūadurimi ar wahzeescheem semgaleešču semē. Jebšču semgaleešči bija dabujušči bahrgu šchreenu, tad tomehr tautas šchēks nebija lausts. Wehl dascha liga ušbruka winai, bet semgaleešču wihrisčēiba nesuda, turpretim auga, noruhdijās, un tik 70 gadu wehlaki wahzeem isdewās ušmestees par pilnigeem kungeem semgaleeščōs.

4.

Stipro, zeeto Terbatas*) pili 1224. g. eenemot, biskapa un wahzu wara bija leeliski auguši. Wišas aplahrejas tautas, šcho wehsti isdirduščas, ūtruhšās, bihdamās, ka nenoweerschamee ušwahretaji negahstos wiršū tik wineem. Kreewi, leišči, kuršči, ūhmi, wiši ūhta ūhtaus uš Rigu un peedahwa meeru un draudšibu. Uri semgaleešči, jebšču nebija laususchi meera deribu, dewās turp un atjaunoja lihgumus. Waretu nu gan domat, ka wah-

*) Kreewu kronists Nestors stahsta, ka 1030. g. Riježas knass Jaroslaws gahšis pret igauņeem (чудь), winus ušwahrejis un dibinajis winu semē pilsehtu Jurjewu. Šcho pilsehtas nosautumu kreewi tulko tā, ka Jaroslawam bijušči diwi wahredi: slahwu wahrds Jaroslaws un kristigais wahrds Juris (Juris) un pehz pehdejā pilsehta nosauka. Leelas, ka šchis istaidrojums ne wišai pareiss. Indritis Latweetis nefa nesin no kreewu Jurjewas, wišč pašst tikai „Dorpatum“, „Tarbatum“, „Darboten“; leelas, ka „Jurjewa“ buhtu tik kreewu tulkojums no wahrda „Tarbatum“. Wahrda „Tarbatum“ redšams wahrds „Tar“, kas bija igauņu deeweklis, lihdsigs skandinaweešču Thoram, wahju Donaram, latweešču Behrtonam; Indritis Latw. nosauz šcho deewekli par „Tharapil“. Kreewu teitās ar šcho deewekli ūawās ihpaščibās ūakriht Geopriū Побѣдоносѣтъ. i. Juris ušwaras neseš, kas ūadraga ūamos tumšbas garus — seemu un nakti. Tā tad kreewi buhs jau atradušči tai weetā igauņu Tarta pili un pilsehtu un nosautušči winu kreewiski par Jurjewu.

zeefchi pilnigi un galigi nometinajufchees Baltija, ka wiau wal-
diba nodibinata uf zeeta un drofcha pamata. No ahreenes ari
gan mafak draudeja breefmu, paschu wahzu starpa radas wahzeem
eenaidneeks: ta bija wiau nefatiziba. Bifkapam Albertam, jebfchu
winfch bija ne mafum gudri apdomigs wihrs, bija mifejees weena
leetâ: ordeni dibinot, wiafch bija zerejis uf padewibu un palih-
dfibu, bet bija radijis few tit f'audigu un naidigu kaimiau.
Alberts pirmo laiku nekâ zitadi nefinaja turetees lihbeefchôs, kâ
if rudenus dodotees uf Wahzju, pulzet jaunus krusa-nefejus, ap-
gahdatees wifadâm wajadsigam leetâm un tad pawafaru braukt
atpatak. Bet fchee krusa-nefeji pa leelakai dalai palika tik weenu
wafaru, bija pa to laiku karojufchi ar paganeem, ispelnijufchees
grehfu peedofchanu un warbuht ari eeguwnfchi kashu laupijumu.
Bifkapam, kas bij nodomajis dibinat walsti, nebija ar to lihdfets;
winam wajadsjeja pastahwiga fpehta, uf ko notak un if katru
brihdi waretu palaittees un atbalstitees. Winfch fahka peefchirt dascheem
atnahzejem semes un pilis, eeweda lehu jeb klaufchu buhshannu*),
lai ar to uf ilgatu laiku fainstitu kareiwjus. Ari fchis lihdfeklis
nepetifa. Te winfch nodomaja dibinat garigu brunineeku ordeni,
kashdi jau pastahweja Swehtâ semê, Palestina, un 13-tâ gadu-fim-
tena fahkumâ isnahza pahwesta bulla (grahmata), kura winfch at-
lahwa Liwonija eerihkot ordeni ar nofaukumu „fratres militiae
Christi“, t. i. Kristus kareiwju draufses brahli**). Pahwesti
gan zeefchi p'efodinaja, lai ordenis klaufa, kâ fcho paschu, ta ari
bifkapu, un ordenis bija ari paklaufig un padewigs, kamehr
wehl bija beffpehzigs. Bet tiklihdf winfch jutâs peeaufdis fpehfôs,
tas fahka dumpotees pret bifkapu un atraittees no wina wirs-
waras. Sau 1207. g. bifkaps bij peefpeests atdot wineem treicho
daku lihbeefchu semes. Ordenis wehl naw meerâ, mahzas wairak
wirsu pahwestam, fchehlodamees par fawu nabadsibu un grehsteem
darbeem kristigâs tizibas isplatifchanas laufa un luhgdams, ta
ka 1211. g. bifkapam Albertam jadodas uf Romu ar ordena
mestru Wolkwinu un te atka jataulejas un jalihgst ar nemeerigo,
semes un mantas kahrigo ordeni. 1212. g. ordenim iszehlas
strijhds ar latwjeem un lihbeefcheem tihrumu un drawu deht un
tik fihws, ka tik pehz nifneem kaitineem ap Dabrela pili (Si-
gulbas tuwumâ) bifkapam isdewas apmeerinat fakaitinatos lihbee-
fchus. 1224. g. ordenis eeguwa leelu daku igauwu apgabala ap
Wilandi: Sakalu, Normegundu, Moku un pus Waigas (igauwu

*) Stat. nabloschâ krahjumâ „If Baltijas wehstures II.“ rakstu:
Kâ zehlutees un atihhlijufchees Baltija muifchneeku kahrta?

**) Schis ordenis wairak pasihstams sem wahrdeem: gladiferi,
ensiferi, Schwertbrüderorden, t. i. jobinu nefeji, jobina brahlu ordenis:
uf balteem mehsteem wineem bija far'ana fihme jobina weidâ.

nowadi Seemel-Widsemê), tani paschâ gadâ wini peedabuja klast
 tahlaweeschu latwju apgabala trescho dalu (starp Walmeeru un
 Walku ap Trikti). Naw gruhti noprotams, ka biskapam, kas patš
 bija nodomajis few dibinat walsti, schahda ordena usmahschanâs
 bija jo reebiga, un gruhtu firdi winsch tif padewâs un lihga ar
 saweem, ihsti šakot, pascha rabiteem apatschneefeem. Un ordenis bija
 joprojam nemeerâ, luhfoja parwisam atratitees no Rigas biskapa,
 luhbfâs no pahwesta sawu paschu ordena biskapu, bet pahwests
 atraidija scho luhgumu. Schee eefschigege strihdini bija ta flimâ
 wahsts wahzu waldbibai, kas nelahwa winai isplatitees un nodi-
 binitees tahdâ mehrâ, ka tee waretu justees droschi pret ahrigeem
 eenaidneefeem: stiprata un bahrgata kara wehtra wareja katru
 brihdi apgahst Rigas pils muhrus un eetreekt wisus eenahzejus
 atpakal Daugawâ un juhrâ. Biskapa un ordena
 faderinaschanas dehl pahwests suhtija us Diwoniju sawu legatu
 (suhtni), Modenas biskapu Wilumu. Schis wisadi mahzija un
 rahja, zetoja apkahrt pa wisu semi, pee lihbeescheem, latwjeem un
 igaukeem. Bet ko lihdsėja toreis mihlestibas un lehnibas wahrdi,
 fur tif duhre, schkehps un sobins waldbija un spehja sawaldit
 un wadit negantos, newaldamos garus?

Ahriigi ordens rahdija pasemibu pahwesta suhtnim, bet eef-
 schigi palika ta pate wczâ serde, kas tif kahmeja pehz mantas
 un waras un tã raka pate few kapu. Ordenis itin labi noprata
 sawu wahjo pufi un tihfoja peesleetees un saweenotees ar wahzu
 ordeni, kas 1230. g. bija apmetees Pruhshds*). Sarunas willfâs
 ilgi, jo wahzu ordenis negribeja fewi usnemt tahdus sawwaligus
 pahrgalwigus laudis, kahdi Diwonijas sobinnešiji, kas neklausâ
 nekahdam litumam, kas sawu paschu labumu daudš wairaf eeweh-
 rojot, nekâ wispahrigo labumu (Rutenbergâ wehsture I., 114).
 Bet 1236. g. leišchi tã apkahwa sobinnešejus pee Bez-Saules, ka
 atlikâs tif 7 wihri, un nu ordenis wairs newareja turetees un
 kawet, winam bija pilnigi japadodas un japahreet wahzu ordeni.
 Tã tad redsam, ka Alberta laikâ wahzu wara Diwonijâ wehl ne-
 bija zeeschi un pamatigi nodibinajusees.

Pahwesta legats Wilums, kã jau teizu, luhfoja apmeerinat
 jauntristitos meera wahrdeem, ar laipnibu pamahzot, un tahdâ
 kahrtâ winus galigi peeweherst kristigai tizibai. Ari Westers, le-
 gata aizinats, nonahza us Rigu, un te schis nehmas Westeru pee-
 runat, notureja ar winu ilgas šarunas un pahrspreedumus, bet
 pehdejais sawâ netizibas firds zeetibâ neesot šapratis Jesus Ari-
 stus pestischanas mahzibu un nepeenehmis kristibu, jebšchu gan
 atkal preezinajis us nahkoscheem laikeem un panehmis few lihds

*) Tuwasas šinas par wahzu jeb teutomu ordeni statees 6. nobalâ.

mifionaru, legata fpredikotoju (Jndr. XXIX., 4). Tas bija 1225. g. Schis meers ilgi nepastahweja un ari newareja pastahwet. Bistapam gan buhtu bijis pa prahtram ufluret meeru, eekahrtot kristigo tizibu, nostiprinat wiņu lauschu firdis, nobibinat kahrtibu šawā semē; bet ordenis bija dšembets un radits preefšch kara un ari newareja istift bes kara. 1227. g. wahzi usbruka šahmeem un peespeeda winus padotees. Tani pašchā gadā redsam winus kaujamees ar semgaleescheem un Westeru. Dauds krustneseju bija šanahzis us Litwoniju (Rihm. kr. 1690.—1724.), til leelā škaitā, kā wehl nekad.

Mestrs Woltwins, nodomajis atreebtees semgaleescheem, wada winus us tureeni un usbruht teem ar leelu spēhku. Te winus šanehma Westers ar šawejeem, ko bija leels puhlis. Bet „Deews bija schehligs un palihdseja pret paganeem“, un wahzi aptahwa jeshpadsmit simtu paganu; pahrrjee aismuka. Trihs nedelas mestrs šabija tai semē; kā winsch tur kopees, šinās wislabaki tee, ko winsch šawā zelā šastapis. Kur weešis rihko, tur šaimneekam gruhčas deenas. Kristitee atgreesšas pa godam mahšās, šsina šew lihds leelu laupijumu, behrnus, šewas, wihrus, un wiņu rokas bija pilnas wisadu mantu, kas robas tai semē. — Krustneseji nu dewās projam us fugeem. Kunings Westers, noškaitees par wahzu neustizibu un wiltibu, par wiņu waras darbēem, šapulzeja nahkošcho gadu šarnus laudis, eekrita (Rihm. kr. 1730.—1798.) ordena semēs ap Wiktraukli un panehma šew lihds leelu laupijumu. Wiktraukles pilskungs Markwarts atšauza pašahgā latwjus un lihbeeschus, un šsinās pašal semgaleescheem. Winus panahzis, šawejus ušmudinajis, Markwarts šahča kautinu. Kaujā winsch eeraudšija Westeru un usbruka tam, bet pehdejais, šagrahbis pagali, išfita Markwartam nešin žit šobu un eemuka šawā pili. Wahzi atnehma semgaleescheem laupitos behrnus, šewas un wihrus, wiņu pahrejo laupijumu, brunas un širgus, un dewās atpašal. — Tā nu karsch bij atfal šahzees, un kas gan bija wainigs pee tam? „Rihm. kronika“ šahšita, ka ordenis gribejis atreebtees, bet par ko? Nekur naw winsch teizis, ta semgaleeschi buhtu laususchi meeru. Kronists Brandis gan šahšita, ka karschi un semgaleeschi 1227. g. usflupusch Dieugawgrihwas (Dünamünde) klosterim un wiņu nopostijusch. To pašchu ari apleezina Daugawgrihwas masā kronika, bet atžel šcho gabijumu gabu wehšal: „Anno domini MCC XXVIII in die beati Bernardi abbatis devastata est a curonibus et semigallis“. Daugawgrihwas zeetoknis nebuht newareja paift semgaleescheem un karscheem, jo leedsa wineem juhru un atšchihra winus no šakara ar ahssemju tautām, apppeeda semgaleeschu tirdšneezibu til pilnigi, ka wiņi tahdas prezes ween wareja dabut,

fahdas ridseneeti jahwa. Daugawgrihwas zeetofnis bija, tā šatot, wahrti, kas gan jehreem leedfa tikt lautā no aploka, bet neleedfa wilkeem kluht eefšhā. Saprotams, ka ne wis draudfīgām, bet ihgnuma un reebjuma pilnām azim, semgaleeschi un kurschi buhs usluhtojuschi scho wahzu waras atflehgu.

Tomehr gruhti tizamas wehstis, ka semgaleeschi pirmee buhtu fahkuschi karu. Resen wini pilnā mehrā bija dabujuschi baudit wahzu smago un bahrgo roku, laim'gi bija noslehguschi meeru, kas wineem nodroschinaja pa datai swabadu un patstahwigu dsihwi, un nu wini atkal til weegsprahrtigi buhtu no jauna isai-zinajuschi wahzu newahrejamōs dselsis kaltōs brunu wihrus, kaitinajuschi sew un semei par postu? Tad wehl, ja semgaleeschi buhtu pirmee naida fahzeji, gan wisi wahzi buhtu rihtojuschees us karu un atreebuschees, bistaps, ridseneeti, ordenis, un newis weenigi pehdejais ar saweem spehkeem. Semgaleeschi, par atmaksu, eelauschas til ordena semēs un newis biskopa datā. Tā tad redsam, ka karojis til ordenis, ka Daugawgrihwa, wiseem wahzeem til swariga leeta, nebuht newareja buht minetā kara un atreebchanās eemeelis. Ka karu fahzis ordenis, naw gruhti nojehgt. Ordenis bija dibinats preekšč kara un dsihwoja un turejās til no kara; bes kareem winsch nedabutu lozefku, winam buhtu ja-ijnihst un jaisput.

Karajat ar paganeem, „Kristum par godu“, ordena brahki glahba sawas dwehseles, pee tam padfihwoja preezigi un lihgsmi, nebeidfa pafaulēs un meefas preekus, saguwa sew bagatibu: nopelnijās sew garigās mantas un fapelnijās laizigu. Tad wehl it gadus nahza us Liwoniju leeli bari krusneseju, tee, kam zelsch us Swehto semi, Palestinu, bija par gruhtu, par tahlu, par dahrgu, un pehz pahwesta wahrdeem, Liwonijas zelojums bija dwehselei til pat swehtigs un eenefigs, tā us tahlo Palestinu. Pahwests bija nodehwejis Baltiju par „Deewa mahtes semi“, kamehr Palestinu — par „Deewa dehla semi“. Baltija no Widus un Seemel = Ciropas bija weenā gadā fasnedsama un apzelojama un tur draudeja maf breefsw. Ja nu meers walditu Baltijā, tad schee krusa-neseji neatrastu sew darba, apstahtos un mekletu sew zitu dwehseles glahbchanās lauku; wahzu wara, kas pa leelafai datai balstijās us scheem weesu pulkeem, buhtu saudejusi sawu dsihwibas dihgli un faplaktu ohirakt, nefā dihgufi. Karisch un weenigi karisch ujtureja wahzus, un meerā, bes kara, wini newareja buht. Tadeht, newis semgaleeschi, bet wahzeeschi bija speesti laust flehgto meeru. Un 1227. gadā bija fanahzis leels rustneseju publis, kas nekarojuschi nebuhtu tal greesuschees us mahjam.

Ordenis, tā jau augšchā minets, dibinotees, bija padots biskapa wirsparai un klausibai, bet, ordena spehkeem auzot, winsch tihsoja atratitees no biskapa, un 1226. gadā wahzu ķeifars Fridriks II. apstiprinaja wina patstahwibu un waldibu, tā ka nu winsch wareja usstahtees par tahdu pašu waldneeku, kahds sahsumā bija it biskaps, un wareja sahkt karu us sawu roku, neprafijis atlaujas no biskapa.

1229. g. mirst Liwonijas walsis dibinatajs, biskaps Alberts, swarigakais, prahtigakais un ari zrenigakais no wiseem Liwonijas wahzu politiskeem wihtreem. Ra wina darbiba naw bijuse ta sekme, kahdu pats bija zerejis, — naw winsch wainigs, bet to laiku apstahkti. Dibinat tihru biskapa walsi, winam neisbewas. Ar Baltijas sentischeem winsch pehz eespehjas apgahjas taisnprahtigi un godigi. Ra winus spaidija, nebija wina bet biskapa apakschneeku, wafaku un ordena brahlu waina. Kristigo tizibu isplatoi, winsch isleetoja lihdselkus, kas weenigi wareja buht swehtigi un west pee sinamā mehrka; winsch ispuhtija par misionareem un garidsneekem tahduz preesterus, kas bija tās pašas semes un to pašu kauschu behrni: Daaielu, Peteri Rakewaldu, somus, Indriki, laikam latweeti. Wehlaki, pehz Alberta nahwes, neweenam wairs nenahza it ne' prahtā, ka jaunee kristitee ari japamahza; kad it wina pareisi un laika nomakšaja sawus meklus, padarija sawus klauschu darbus, bija deesgan gahdats par wina dwehseku glahbschānu. Bet kahdi nu bijuschī waj nebijuschī Alberta nolubki, no wina sehjas isauguschī tahdi augli, kas wehl scho baltu deenu rada daudš lahtschānu Baltijas sadshwes druwā.

Ar to pašu laiku ispuhd no kronikas ari semgaleeschu kunginga Westera wahrds. Rutenbergs (I., 102) atšauzas par wina schahdi: „Semgaleeschu preekschgalā stahweja wairak nekā 30 gadu kunindsisti zeenits, wina wezakais Westers, eewehrojams un patihstams kontrasis (pretswars, prettehls) lihbeetim Kaupam. Rā schis, tuhlin it pirmais, leekas kristitees no Alberta un tad ar neschāubigu uftizibu peekeras jaunai preezas mahzibai, Westers turpretim zeešču prahtu turas pee wezas tehwu tehwu laiku tizibas un, duhschigi zihnotees, stahjas pretim wisur, kur ar waru wina usmahzas. Ari usglabajusees sihme, kas leezina par schi wihra zilweziskām firdsjuhtām: kad pee Meschotnes niktā kaujā winam lihdsās bija kritis mahsas dehls, winsch ajs dsilām sehram schi jaunekta deht atstahj kaujas lauku un it kahdas deenas wehlaku stahjas pirmais eenaidneekem pretim. Us sawa muhscha galu, kad kristigā tiziba no wisām pusēm wairak un wairak isplatijās tautas peederigjo starpā, un kad wezee swehtee

oşolu un pluhşchu kofı pa leelakai dakai bij krituşchi sem wahzu zirwoju ſpehereeneem, wińſch gan atfina, ka jaunai paauđsei wajaga buht kriřtıtai, jo pat peenehna no legata Wituma doto preeřteri, kař lai eerihkoto ſemgaleeřchõř kriřtigo bařnuzu; wińſch patř pa-lika uřtızigř řawai behruu gadu tızibai un mira laikam řawã Terweeteneř pili tai apřinã, ka pehř nahweř řaweenõřeř ar teem, kař wińam bijuřchi miřli řchã pařaulẽ.“

Pehř Weřtera nahweř redřam ſemgaleeřchuř ilgatu laiku đřihwojam meerã, bet ſem kařdeem nolihgumeem wińeem dewa meeru, neřinam. Domajamř, ka řeemellſemgaleeřchi — terwee-teeřchi, kař no wahzeem bija pahrmãkřti, buhř dewuřchi paratoř meřluř. Wahzeem radãř tab darbř ar kuřřcheem un leiřcheem. Biřkãpř Balduinř 1230. g. nořlehđřa ar kuřřchu řuningu La-meřtinu řchãřdu lihgumu, ka Wentãř peeřrařteř kuřřcheem, řã ari teem řtař Wentu un juřru jařriřtař un jaunem pee řewiř pree-řteri; jãdõđ drořchibãř behř řihlař, jaapřolař eet palihgã wahzeem pret paganeem, jaapřemas klaufit pahweřta eezeltam biřkãpãm un buht pařemigeem; điwu gadu laikã jařuřta řuřtai uř Romu pee pahweřta un wiřadi jaipřilda pehđeja pawehleř. Turpretim Bal-duinř, pahweřta wahřdã, apřtiřrina wińeem uř muhřřchigeem laikeem pilniigu briřweřřtibu, kamehr wińi klaufiř kriřtigai tızibai. Meřlu wińeem jãdõđ biřkãpãm tit daudř, řit Gotlandeř eemihřneeki mařã řawejam. Gadu wehřlatu Balduinř nořlehđř ar atlikuřřchã-jeem, ap Abawu đřihwojořcheem kuřřcheem tařdu pat lihgumu. Treřřcho datu kuřřchu dabuja tuhřlin ordeniř, un otro treřřchãdu jaunaiř Riğãř biřkãpř Niğolařř eerařđija Riğãř pilřoneem; bet jau 1233. g. riđřeneeki atdewa řawu datu ſemgaleeřchu un kuřř-řchu pehđejo biřkãpãm Balduinãm; řchis turpretim atwehřleja 70 riđřeneekeem, kařram pa 25 arķlu Ğemgalẽ, un 56 riđřeneekeem pa 20 arķlu Kuřřemẽ; pilis Mederotu un Upernedu ar wiřeem klařt peederořcheem nowadeem Niğolařř atdewa 71 riđřeneekãm. Tit briřwi un weikli řainneeřoja jaunee řungi, bet řit tur wa-reja atliktees no miřřřteem, řãldeem wahřdeem peeřrařpto řemeř eemihřneeku briřweřřtibãř, weegli noprotãmř. Ğaunã tıziba, řaiřřtita tařdeem pinekķeem, ar tařdãm nařtãm, newareja paganõř eeřãf-noteeř un ilgi tureteeř; kriřtigãř tızibãř peedewi, uřtrautaiř juhřř, kařru azumirķli atgãřđinaja wińeem wezo paganibu ar wińãř agrãko lauřřchu řwabãđibu, ta la wińu azis kriřtigã tıziba řãřrita ar wehřřřřibu, un paganiba ar briřwiibu. Meeřř te newareja eeweēteēř, kamehr Baltijař řentřřchu řoulõř wehř kuřřtejař řpehřř, đřihřřlãř pulřteja đeđřigař ařiniř, kamehr wiřru krukřtiř radãř buhřřchã, un prařtiř wehř nebjia řãuđejiř řeribu, atřratiteēř no uř-mãřřigãjeem řweřřchineekeem. Un řeriba ari newareja řuřř, jo, ka

jau agrafi minets, wahzu wara, kas sawâ starpâ bij šķelta un dalīta, nebuht wehl nebija laiduši zeesčas šaknes semē. Augšcā minetā Bez-Saules kauja šatreza Kristus kareivju ordeni un buhtu apgahsufi wīsu wahzeetibu, ja wahzu ordenis nebuhtu nohziš palihgā, no kam wahzu wara dabuja til drošču un galigu pamatu.

Rā lihgtis, 1232. g. kūršči raidija ūhtaus pee pahwesta Gregora IX., kas wīsus Balduina nolihgumus apstiprina 1233. g. Tad kūršči wehl isluhdsās jau Līwoniā bijuščo Sabinas bīskapu, agrakajo Modenas Bīlumu, kas ar sawu laipnibu, mihto prahtu un zilwezigo istureschanos bija eemantojis wīspohrigu zeenibu un mihlestitibu. Pahwestis paklausija un aissuhtija wīnu otrreis par legatu. Bīlums šabija diwus gadus un daudsnopuhlejās, lai noštahditu tahdu kahrtibu Līwoniā, kas pašargatu eemihneekus no ordena warmahzibas.

Wīnsch eedalija Semgali un Kūrsemi trijās daļās, kuras peesčihra bīstapeem, — ar šo zereja eemihneekus galigi atpesti-
jis no ordena. Bet wīšs neko nelihdseja, pat Romas zelojumis ne, un kūršči šahka dumpotees.

Lai pamudinatu muhsu šentschus us paklausibu brunineekem, wahzeeschi ūhtija wīnus us Romu pee šwehtā tehwa, pahwesta. Kaupo bija no tureenes atgreesees pilnigi pahrleezinats par kristito špehzibu. Tapat wēda us Romu kūrščus, lai, redšejušchi Itālijas škastumu un bagatibu, tee atgreestos pee sawejeem par paklausigeem kristito kalpeem un wīnu neustwaramibas daudsinatajeem, bet šporeiš wahzu nodoms nepeepildijās. Tadeht lai šawalditu kūrščus, jaunais wahzu ordenis uszel Kulbigas pili, eefaro Emboti, buhwē Grobinu, Dundagu, Rindi un noposta un šade-
dfina kūršču pilis.

Pa tai starpai bija šahtschees kari ar leišcheem un wīnu kuniņu Windaugu; tad ar semeescheem. — Šik weegli eesah-
kumā wahzeem bija kautini un kari ar Baltijas šentscheem, til gruhči bija zihwini wehlaki; kur eesahkumā peerita masa puhlischa trustneseju, tur pehzat wjadseja warenajam un bagatajam wahzu ordenim isleetot pehdigo špehtu, pehdigo afins lahšiti, wīšas Wahzijas, Bohemijas, pat wehl zitu semju peepalihdsibu, lai kalpinamās tautas šawalditu wahzu juhgā. Semeeschi un lei-
šchi pat til duhschigi aisstahweja sawu brijwibu, ka ordenim bija jaatkahpjās, jaatkafas no saweem nodomeem, un galu galā jaatšihst polu wiršwaldiba, lai glahbtu sawus panahkumus un isfargatos no galiga posta. Kaujotees ar semeescheem, semgalee-
scheem, leišcheem, wahzu špehteem pa leelakai daļai bija pahrsvars laudis, jo wini isleetoja neween sawus wahzeeschus, ket ari lih-
beeschus, latwjus, igaunus un kūrščus, pat pruhščus.

Semeeschu, semgaleeschu un leischu duhschiba apbrihnojama; wifas kaujas leezina par waronibu, kahda rodas, kad tautai ja-farga dahrgatās mantas, tehwi tehwi tiziba un eerajchas, tehwi tehwi brihwestiba. Pat wahzeetis, Rihm. Ironikas autors, newar rimtees flawejot un usteizot schis waronu tautas un atsihtot wiaw kreetnibu un firds droschibu kara lauka. Simteem, tuhstoscheem dselsis kalso jahineeku ispuhta sawu pehdigo dwaschu sem semee-schu leischu wahlem un rungam. Tomehr semgaleescheem neka nelihdsēja wisa wiaw zihnischanās, wini neisglahba un neaiffar-gaja sewi un sawu semi, winus pahrmahza wairums, wini krita un issuda aiffahwot sawu tehwiu.

5.

Divdesmit gadu baudija semgaleeschi meeru. Pa to laiku ordenis bija pahrwahrejis kurchus; winam peedereja un kalpoja sehli, pat Semgales seemela daka, terweeteschi: tā ka pahrejee semgaleeschi palika it ka kihlis widū starp wahzu uswahretām semēm.

Ņamehr ordenim bija darbs zitās semēs, winsch netrauzeja semgaleeschus; bet tiklihdš winsch jutās wakigaks, sahka usmahl-tees semgaleescheem, usstept un uskraut zitām uswahretām tautām lihdsigas nastas un nowoklus, darbus un klauschus. Semga-leeschi meklē palihga pee semeescheem un leischeem, tas tikko bija sahkušchi nopeetni zihnitees pret ordeni. Mestrs Andrejs Stirš nu nekawejas un, sapulzejis leelu kara spehku (R. kr. 3407.—3450.), usbruhl semgaleescheem, laupa, kauj, posto. Te semgaleeschi, paschi saweem spehkeem newaredami pretotees un palihdsibas no ahreenes nedabujuschi, padodas un apsolas dot meslus. Tas, leetas, bijis 1248. g.

1251. g. atzehla semgaleeschu bislapibu, tadehl ka ta esot par masu un newarot usturet sawu bislapu, un peeweenoja Rigas bislapibai. 1254. g. ordenis dabuja no bislapa trescho da.u semgatu teefas, Muhjas un Leelupes kreiso upmali. 1256. g. semgaleescheem bija jaet lihds kara pret semeescheem. Wehl trihs gabus semgaleeschi zeeta wahzu juhgu, bet tad nospreeda wairs neklausit un galigi atswabinatees no sweeschneekem. Bet lai runā kronists (Rihmetā kr. 5329.—5655.) pats: Neilgi pehz tam redsejam semgaleeschus usnemam launu nodomu, ko tee ari isweda, atfrihtot no wahzeem, bet deefgon godprahtigā kahrtā: wini pa-fludinaja saweem pilskungeem jeb bislapa weelneekem (wogeten), lai atstahjot scho semi un rihtojotees projam, bet neatnehma wi-neem mantibu. Bija semgaleescheem duhschigis wihrs, Schabis

wahrdâ, kas wineem bewa padomu, atstaht pilskungeem mantu un atlaisi winus ar wisu meerâ no semes. Tâ semgaleeschi lausa meeru ar kristiteem. Atlaischot pilskungus, wineem zeeschi peetodinaja, lai fargotcs jeb kad nahkt atpafal pee wineem. Pils-
kungi tuhlin dewâs us Rigu un iststahstja wisu, kâ wineem klah-
jees. Ordena mestrs Burkards Hornhausens safauz pee Rigas
peederofchos brahtus un pahrspreesch ar wineem, waj leeta tit
fwariga, ka buhtu jafapulzè ordena augstakee amata wihri, kom-
turi un fogti.

Wahzeescheem schis semgaleeschu dumpis bija gan no leela
fwarâ; ja semgaleeschi dabutu wirsroku, wina safelschanâs paliktu
bes foda, schi preefschime waretu atraft dauds peefriteju, ihpâchi
kurfchôs un fahmôs, kas tikko bija pahrmahkti un wehl newifai
apraduschi ar klaufibu wahzeem. Jo ahtraki turpretim apspeestu sem-
galeeschu dumpi, jo drofchaki buhtu wahzu warai, kas deesgan karsti
bija apdraudeta ari no jemeescheem.

Brahti isteizâs, ka steigchus ween safauzams ordena kon-
wents. Pasinoja ordena amata wihreem, kas atradâs Aiskrauklê,
Siguldâ un Igaunijâ. Komturi un fogti bes kaweschânâs steidsâs
us Rigu. Te mestrs wineem isskaidro scho gadijumu, un kon-
wents atrod wina par tit fwarigu, ka nospreesch zelt pili Sem-
galê un to isdarit tuhlin nahkofcho seemu. Us scho gaitu mestrs
rihkojas leeliski, fapulzè neween wifus ordena spehtus, bet usai-
zina ari bistapus, tad danu karata laudis no Reweles, Terwas
wasalus, Sakalas un Palas brunineekus, safauz lihbeeschu un lat-
wju pulfus. Wijs pils buhwei wajadsigais materials bija jau
fawests; wina safrahwa lihbeeschu un latwju ragawâs un nu dewâs
preezigi zelâ us Semgali. Ari kurfschi beidsamee atnahza ar fawu
farogu, kas leezina, ka wini ilgi schaubijuschees, waj klaufit wah-
zeem, waj ne. Ordena milsu spehts nonahza pee Terweetenes un
aplenza wina. Semgaleeschi neisbihstas un neismist, bet apzee-
tina grahwjus un pils wahrtus. Kristitee fazel leelus, augstus toka
torus un usbruhl pilij. Torus peedsen pee grahweem, kau-
tinsch fahkas, un neretam (t. i. wahzeetim) par ihgnuma, kaujâs
no rihâ lihds wakaram. Kristitos beidsot atfita; wini atfahpâs,
un pils wihri dfinâs teem pakal, bet drihs ween eemuka atkal
atpafal pili. Deenâ austot, wahzi redsedami, ka Terweeteni ee-
nemt tit weegli un ahtri neisdofees, dewâs zelâ un gahja dsifat semê.
Tur wini uszehla jaunu pili Dobi, atfahja winâ kreetafos un
duhshigafos brahtus, kâ ari kalpus, stopus, bultas, zitus waja-
dsigos rihkus un pahrtiku. Tad eenaidneeki dewâs projam, kairs us
fawu mahju. Dobe, kas atradâs turu pee semeeschu robeschâm, bij
zelta neween tadehl, lai fawalbitu semgaleeschus, bet lai ari apdrau-

detu semeeschus. Tadeht pehdejee nekawejäs un schigli ween usklupa pilij; bet eenemt winu neisbewäs, un semeescheem bija jaatzahpjas. Pehz leeldeenäm mestrs wehl ai'fuhitiia palihgus uf Dobi. —

Bet te nu jawaižä, kà gan semgaleeschi nahtufchi uf tahdäm domäm, fazeltees pret wahzeem, pehz tam, kad jau wairak reises bija dabujuschy baudit wahzu smago un bahrgo roku, kad jau tik ilgi wineem klausijuschy? Waj wini gan wareja, padfenot swesch neeku, zeret atratitees no winu usmahzibas un juhga? Te nu mums, lai leetu šaprastum, jaewehro semgaleeschu kaimini semeeschi. Wahzu ordenis, usnemot femi Simonijas sobinneseju ordeni, bija tikfo zahzis aptarot pruhshus, tà ka pirmo laiku ordena semes bija schkirtas, weens spahrns no otra dauds semem un naidigäm neuswahretäm tautäm, kurscheem, semeescheem un austruma pruhscheem, kas ari fauzäs par semeescheem. (Samen, Samländer). Bet nepagahja ilgs laiks, un leelaki daka pruhshu, kà ari wipi kurschi, bija pohraahkti. Atlitäs semeeschi. Ari scheem ordenis gribeja usbahst fatu waru, lai eeguhitu Baltijas juhwas peekrahti, jahot no Narwas lihds Wislai. Birmais solis schai sinä bija Klaipehdas pils buhwe pee Memunas (Mehmeles) grihwäs, lai atstumtu un atgreestu semeeschus no juhwas un tiidsneezibas ar ahrsemem, kà to jau redsejam pee semgaleescheem, kurus Daugawgrihwäs pils (Dünmünde) atstuhma no juhwas. Wehts par pils buhwi Memuna grihwä istrauzeja un neganti isbeedija wifas afahrtejas tautas. Tuhlin jahtäs schai weeta, ap Klaipehdas pili, ilgi un afinaini kautini. Semes fenee eemithneeki bija gan eemahzijuschees duhschigi un ismanigi turetees kara lauka, bet wehl nesagihda, ka tik weenibä stiprums. Wini wirsijas weena tauta pehz otras, pa preeksch pruhshu semeeschi, tad leishu semeeschi wirsu Klaipehdai, un tadeht ari nebija wineem nekahdas weiksmes. Leishu semeescheem (Kaunas gub.) gadijas duhschigs wirs, wahrda Alemanis, kas prata uskuhdit jawejus pret wahzeem un aifdegt winu kruhtis tahdu nitnuma leesmu, kahdu lihds tam laikam wahzi nekur nebij manijuschy. 1256. g. semeeschi eelausäs Kursemē un islaupija scho femi. Mestrs Annons Sangerhausens steidsäs atreebtees un plofijas pa semeescheem. Te semgaleescheem bija jafuhya spehti wahzeem palihgä. 1257. g. semeeschi fakahwa ordena mestru Burkardu Hornhausenu un tad noslehdsä meeru ar wahzeem uf diweem gadeem. Pehz pameera notezeschanas semeeschi atkal eebroht Kursemē un fakauj wahzeeschus pee Schoodeem (Schoden, Szudi Kaunas gub.); 33 ordena brahli krita kauja. Tuhlin pehz tam semeeschi atkal laupa pa kurscheem, un ordenis neusbrihftas wairs stahtees pretim, bet eemuhf ar fatu.

ſpehtu Wahrtajas pili (Warchdach). Tà wini bija eebaidii, un ſemeefchi, netrauzeti aigahja atpafal uf mahjam ar wiju ſawu laupijumu. Schi ſemeefchu duhfchibx un waroniba eepuhtx tautu kruhtis jaunās zeribas, atſpirdfinaja, atdfihwinaja winu nogurufcho duhfchu, fazehla kahjās pruhſchus un ſemgaleefchus. Rà ſemeefchus fazehla Alemanis, tà radās ſemgaleefcheem Schabis. Weenu juhreas zeku pa Memunas upi wahzi, ufzelot Klaipehdas pili, bija gan ſehgufchi, bet ſemeefcheem atlitās wehl otrs zefch pa Swehto upi. Lai ari ſchis iſbeigtos, wahzi uf buhweja Swehtupes grihwā Turga pili jeb Karſchawu. Bet nodoms lahgā neifdewās, jo ſemeefchi mudigi uf buhweja pret pili Kritianu un paralifeja (atſpehloja) pilnigi Turga pils ſwaru. Te wahzi, kà pruhſchu, tà ari Lwonijas ordena ſars, ſanehma wifus ſawus ſpehtus un ſteidsjās nopofitit Kritianas pili. Bet ſchis kara ſpehts faſtapa zelā pee Durbes ſemeefchus, 4000 wihru. Wahzus ſatahwa un tif leelifti, kà nekad wehl lihds tam brihdim. Wairak nekā puſotra ſimta ordena brahtu kritx kaujā, to ſtarpā wifū ordena wadoni, meſtrs Burkards Hornhauſens un ordenx marſchals; tad ari daku herzogs Karlis, kas bija atnahzis pakautees ar paganeem. Schi kauja dema ſihmi ſazeltees wifam tam tautam, kas wehl nebija pilnigi apſpeefstas, wehl nebija ſandejuſchas ſenās brihwibas atminu, kà kurſchi, pruhſchi un ſahmi, un ari kreewi. Bet ordena wara nebuht nebija ar ſcho kauju laufta. Schigli ween atjaunojās wina ſpehti. Ordenis ufbruka kurſcheem un ſahmeem, uf wahreja weenu nowadu pehz otra, eenehma weenu pili pehz otras. Karſch ploſijās no jauna pa malu malām. Ordenim bija eenaidneeku bagatiba, bet winu glahba tas apſtahklis, kà ſchee eenaidneeki karoja katrs par ſewi, bef kahda plana. Wiai wifū ufbruka ordenim pa weenam, bet nekad kopigeem ſpehkeem. Tà ordenis pa dafai ſpehja atſpehtotees, atdfiht atpafal kreewu un leiſchu pulkus, pa dafai ſatreekt un tà eebaidit ſawus pretineekus, kà ſchee aif bailēm ſteidsjās no jauna padotees. Schehlot newreena puſe neſchehloja ſawu pretineeku. Wahzi, eenehmufchi kurſchu pili Dintaru, apſahwa un eemeta ugunt wifus, kas bija wezati par weenpadſmit gabeem.

Tuhlin pehz Durbes kautina wahzi atſtahja Dobes pili un aigahja no Semgales. Pirmo laiku, tur karſch ploſijās pa kaiminu ſemēm, ſemgaleefchi, leekas, naw it nemas peedaljuſchees, preezigi, kà atſwabinajuſchees no neluhgteem weefceem. Laikam bija zerejuſchi, kà, ja paſchi neſahks ſtrihdu un karu, ari winus taupis, bet bija aplam alojuſchees.

Ordena ſpehts, tifko nopofitijis kurſchu pili Greefi, Embotes nowadā, dalijās: weena dala apmetās juhymalā, otra, meſtra Konrada Wanderna jeb Medema wadita, eelaufās, ſemgaleefchds

(R. fr. 7197.—7390.), Genaidneeku bars, kurp nonahzis, laupa un kauj, so tik fatwer un safneeds; bet tomehr dafchs labs semgaleetis wiltigi ismuht un ihto atreebtees wahzeem un wiaw kara speh-
kam. Semgaleeschi, salafijuschi sawus wihrus, sahka pretotees, lihda fokus pa zekeem, kristiteem par leelu leelo reebjumu. Kad nu mestrs bija deefgan padfihwojis pa Semgali, winsch greesas atpakal un usduhras us schim toku feendam zela, ais kuzam gluh-
neja nitnee semgaleeschu pulki. Wahzeem zita zela neatlikas, ka laustees zauri; bet neweizas lahga: krita 20 ordena brahtu un 600 wihru; pahrejee, kas tik spehja muht, glahbas meschds un metas waj nu us Rigu, waj us Kursemes juhmalu, pee atlituschu kara pulka. Turp ari steidsas mestrs un mudigi ween dewas ar wiaw us Rigu, jo bijas, ka semgaleeschi, behgleem dsihdamees pa pehdam, neusbruktu pilsehtai. Bet wahzeem par leelu preeku semgaleeschi neprata isleetot sawu uswahru. — Nahkoshu 1265. g. wahzi isrihkoja leelu spehtu un uszehla 40 werschu (pehz R. fr. tik 4 juhdses) no Rigas jaunu pili, Selgawu, Semgalei pascha preefshu. Mestrs atstahja te stipru garnisonu. fastahwofchu no brahleem un kalpeem, un pats atgreesas us Rigu. Bet sapul-
zejis tik leelu kara spehtu, winsch negribeja to atstah neisleetoru un eebruka semgaleeschds, eerafta kahra laupidams un dedfina-
dams mahjas un labibas laukus. Pa tai starpai semgaleeschi atkal bija ispostijuschi zelus un tiltus. Mestrs steidsas ar sawa spehta weenu dafu pa preefshu, lai islahpitu tiltus un lihdsinatu zelu pakal palifuschem, un peefodinaja, lai taurejot dodot sismi ja usbruktu eenaidneeki. Bet semgaleeschi eespeedas abu wahzu pulku widu, atgreesa mestru no otras dalas, aisdina wiaw us Selgawu, kura winsch ari laimigi eemuka. Atlituschajeem klahjas flitti, leela dafa no wineem krita, to starpa desmit brahtu, un wifs kara spehts iskafijas pa malu malam un luhkoja glahb-
tees, behgot us Selgawu. Mestrs, redsedams, ka wifas gaitas, kahdas tik usnehmees, beiguschas nelaimigi, laitam ne masumu ari dsirbedams pahrmetumu par sawu neweiklibu, fashutis at-
teizas no amata, un wiaw weetd eezehla Dtonu Luterbergu. Behdejam neweizas it nemas labaki. 1270. g. winsch bija nodoma-
majis usbrukt semgaleeschem, bija turp jau zela: te dabu weh-
ftis, ka leischi laupa Widseni. Leischi istreeza zauri latwjeem un lihbeeschem, pahrgahja pahri juhrai us Sahmu salu. Ka-
mehr te wini laupa, mestri salasa wifus wahzu spehtus un dse-
nas pakal. Leischi, kas jau bija zela us mahjam, saduhras ar wahzeem us ledus juhra. Iszehlas nitna kauja. Mestrs Dtons krita ar 52 ordena brahleem, bes tam leels pulks wahzu un semju kau-
fchu (eedfinto). Leischi leelikam uswahreja. Tapat tai pascha gadu leischi

notahwa mestra weetneeku Andreju ar 20 brahseem. Samehr tahdâ fahrtâ wahzeem bija darbs ar leischeem, semgaleeschi dabuja atpuhstees; bet tiklihdî wahzeem bija meers no austrumu puses, wini nekawejas peemeklet sawus nelaimigos kaiminus aif Jelgawas. Jaunais mestrs Walters Kortekis sarisko atkal leelu spehtu, atajzina palihgâ pat remeleešhus, kas taf bija danu karata laudis, un dodas no jauna spaidit Semgali. Wahzi, nonahkuschi pee Terweetenes, aplenz scho pili, gahškas winai wirsû un eenem. Tas bija seemâ 1270. gadam isejot. Bes kaweschanôs, tuhlin pehz leelbeenâm, kad pawajara uhdeni bij krituschi, mestrs eet pret Meschotni un pils laudis isbijuschees wohzu pasaules leelâ spehta, tuhlin padodas. Te wahzi eeguwa leelu laupijumu, wihrus, seerwas un behrus, un aishweda few lihds ar wisam mantâm, kahdas tik tur atradâs. Tai paschâ gadâ wehl wahzi usbruht trescho reis, eenem Rahdes pili, Bauskas tuwumâ, nodedsina winu un panem atkal wisu, kas kustams, few lihds. Nu semgaleescheem zits nefas neatikas, ka no jauna padotees, peenemt kristibu, maksat meslus un flausit uswahretajeem.

6.

Esam redsejuschi, ka ordenis ne masumu kants no semeescheem, semgaleescheem, leischeem, bet uswahrets wiasch naw, turpretim wina eenaidneekem, p. p. semgaleescheem, galu galâ bij japadodas. Kur weens ordena brahlis kriht, tur stahjas diwi tai weetâ: sakaujams wiasch toreis gan bija, bet ne uswahrams. Lai saprastum to, mums jagreesch wehriba, wismaf ihsumâ, us ordena iszelschanos un wina waras zehloneem. Wafar-Giropas kristiteem zelojot us Palestinu an zihnotees ar muhamedaneescheem, bija japahrzeesch daschadas gruhtibas un zela nastas; bet nestundâ, kur zelotajs ishlimis waj zitadi kritis nelaimê, palihdsibas atraft netur newareja. Lai nu buhtu weetina, kur atraft paspahri, apkopschannu, palihdsibu, italeeschu tirgotaji no Amalsi pilsehtas eerishojo Zerusalemê hospitalu, t. i. patweršmi wiseem tahdeem, kam wajaga palihga un kas flimi. Pehz muhfu paraschas schee wahjo un flimo kopeji peenehma klosteru fahrtibu un likumus un dalijas diwâs schkiras: garidsneekôs un kopejôs. Bet drihs ween eerishojo wehl trescho schru, kareiwjus jeb ordena brunineekus. Wiseem scheem ordena lozekteem bija zeeschi jaapnemas un jaapswehr turet muhfu solijumus: 1) wisas leetâs, bes pretochanâs, flausit saweem preekschneekem; 2) atsazitees no wisam laizigam mantâm un no ihpashuma (ordenis sawâ kopibâ gan wareja buht wisadu mantibu ihpashneeks, bet ne wis ordena

lozeklis); 3) dsihwot meefigi schkisti, t. i. bija jaatsakas no lau-
libas dsihwes. Bes schein wisparhigeem muhku solijumeem or-
dena brunineeteem bija wehl zeturtais peenahkums: aistahwet
un aissargat kristigos swehtzelineekus no nekristito wajaschanam
un, Deetwam par godu un slawu, west muhschigu faru pret
muhamedaneem un paganeem. — 1190. g. trescha frusta faru
wahzeeschi nobibinaja Akko pilsehta Palestina sawu sbeedribu
swehtzefotaju kopschanai, no kuras isauga brunineeku ordenis — ta
sautais wahzu ordenis 1199. g.*) Ordena lozekli nehaja
baltu mehleri ar melnu frusta sismi. Brihws un slawenas kahrtas
(edlen Standes) wahzu tautibas wihrs tika wareja winu
eestahtees. Saktuma ordeni bija tik diwas schkiras: brunineeki un
schehsirdige brahki; peenahza klast wehl trescha schkira, garids-
neeki. Lai augtu ordena skaitlis un bagatiba, un ar to spehks,
peelaida 1221. g. wehl zeturto schkiru, ta sanktos pusbrahtus, kas
wareja buht ari no neslawenas zilts (neewehrojamas, unadelig) un pa
dakai wareja turpinat sawu laizigo dsihwi, laizigas buhschanas. Ordena
preekschneeks un galwa sawas mestrs (magister ordinis). Pehz
widus laiku domam un katolu basnizas dogmateem (mahzibam),
lai zilweta dwehjele glahbos no muhschiga suda un elles molam,
pee swarigakajeem pestischanas lihdselkeem peeder labdariba, bas-
nizu, klosteru, labdarigo eestahschu apdahwinaschana. Ta ari
saprotais, ka wahzu ordenis spehjis ihfa laika sew eeguht leelu
bagatibu mantas un semes, kas bija iskaititas pa Wahziju, Un-
gariju, Italiju, un jo bagataks un warenaks wirtschuwa, jo
wairat ari radas lozeklu. Ra muhsu deenas, ta ari tanis laiks,
ne wisi muischu un semturu dehli wareja mantot tehwa ihpa-
schumu: wezakais, waj ari kahds zits dehls dabuja muischu un
ziteem pahrejeem bija jamelle zitur kur pahrtika. Wini eestahjas
waj nu waldneeka deenasto, waj palika par basnizneekem, garids-
neekem, muhkeem, waj eestahjas garigods ordenis. — Wisleeliskati
ordenis usplauka sem zeturta mestra Hermana Salzas wadischanas.

Schi mestra laika 1228. g. ordenis pahrzehla sawu darba
lauku ari us pruhschu jemi. Tas gabijas schahbi: Pruhski ar
saweem kaimineem deenwidods, poleem, atradas jau no seneem
laikeem eenaiba. Poli labpraht buhtu isplatijuschi kristigo tizibu
pruhschods, jeb ziteem wahrdeem teizot, loti kahroja pehz Bal-
tijas peekrastes, gar kuru mita pruhschu zilts. Wimu nodoms
neweizas, pruhski duhschigi atkarojas. 1224. g. iszehlas ordenis,
kas pasihstams sem nosauluma Dobrinas ordenis; bet scho ordeni,

*) Frantschi bij nobibinajuschi Jerusalemē ta sankto templeeschu ordeni
1118. g., un no augschā mineta italeschu hospitala bij isaudsis johaneeschu
ordenis pehz 1121. g.

kopâ ar potu masuweeschu kuningu Konradu, pruhšchi tik setmigi fakahwa 1225. g., ka ordenis isputeja un poleem bija dauds ko zeeft no uswahretajeem. Te Konrads, nesinadams, pee ka greestees šawâ nelaimē, kam buhtu eespehja winu atpestit no eekailinateem kaimineem, luhdsa wahzu ordeni un solija winam tuhlin plaschu semes gabalu. Herwans Salza peenehwa Konrada dahwajumu un aissuhtija winam palihgâ ordena brahtus sem Hermana Balta wadibas 1228. g. Pirmo laitu ordenis tik gahdaja, ka apmestees un apzietinatees jaunâ weetâ: apstiprinaja ispositas pilis, buhweja klast zitas, un tik 1233. g. usnehma karu ar pruhšcheem. Pehdejeem tuhlin pirmâ kautinâ pee Sirgunas neweizās. Det tomehr 50 gadus ordenim bij jakaro, jazihnas wiseem špehfeem. — Winam nahza palihgâ kuningi, herzogi, grafi, jahtneeki un brunineeki no malu malām; nemitot turp ik gadus pluhda wahzu kareiwju bari; ischeku kunings Ottokars II. usnehmās krustu pret paganeem un atnahza ar staktu un us to labako šarihlotu pafauls leelu spehtu: un tomehr bija brihšchi, kur likās, ka wiši usmahzeju spehkti nelihdsēs pahrmahkt pruhšchu tautu, kura aisstahweja šawu šwababibu, šawu tautibu, šawus tikumus un eerahšas. Ari garigās waras galwa, pahwests, nerima halstit ordena mehrkus. Pahwests Aleksanders IV. atwehleja ordenim daschadas priwilegijas; uslita tahdeem, kas daschadu eemeslu dehl newareja waj newihšchoja usnemtees few krustu pret pruhšchu paganeem, leelu naudas šodu, ordenim par labu. 1256. g. isdewa bullu (grahmatu), kurâ noseedsneekem un dedsinatajeem atlaida šodu, ja apsolijās eet karâ us Bruhšiju un Liwoniju; 1257. g. islaida pahwehli, ka jebkurfch, laizigās waj garigās kahrtas zilweks, ja tik brihws, usnemams ordeni tuhlin, beš ka buhtu tahdam wajadsigs nobsihwot finamo pahrbaudišchanas laitu; lai ordenis nekahbi nešaudetu lozeklus, pawišam aisleedsa isstahtees no ordena; 1258. g. atlahwa šawa pretineeka Keisara Fridrika II. un wina dehla Konrada un Mansreda peekritejeem, kas bija nolahdeti basnizas lahsteem, eestahtees ordeni un atraišija winus pee tam no lahsteem; wišus ordena lozeklus, kas pirms eestahšanās ordeni bija laupijušchi, waj dedsinajušchi, waj parahdōs kruitušchi un nu, dšihiti no eekšchjās širdsapsinas, bija šadomajušchi eet us dšimteni un tur zeeft šodu par šaweem noseegumeem, wišus tahdus atšwabinaja no winu grehkeem un maksajumeem, isstaidrodams, ka jau šchis labais nodoms un griba pilnigi attaišnojot winus Deewa preeščhâ, kamehr wini dšihwojot ordeni, kalpojot paklausibas un padewibas tikumam (Voigt III. 124).

Tâ šapluhda ordeni laudis no malu malām, kas jeb kâ bija noseegušchees un zitur nekur neatrada glahbschanas no laizigâ

un gariġa foda; taħdi bija tee iſredſetee, kam nahžās mahžit pruhſchus kriſtigōs iſkumōs un miħleſtibā. Žif no ſcheem ordena braħleem nu ari neapfautu — un krita wiņu ne maſumš kaujā — tomehr ordena ſpeħki nebuht nemaſinajās; jo weena krituſchā weetā ſtaħjās diwi, trihs jauni, kamehr nokautais pruhſis waj ſemgaleetiš bija driħſumā neatliħdſinams ſaudejums: bija jagaida, kamehr uſauga deħls, kaš lai ſtaħtoš nokautā tehwa peħdās. Tadeħt ari wiſaš ſemgaleeſchu uſwaras it neko nelihdſeja; wineem, ilgaſu laiķu karojot, bija beigās japadodās. Bet bija ari weħl ziti eemeſli. 1267. g. kuſſchi met pretintureſchanos un liħgſt ar wahzeem. Nu ari ſemgaleeſcheem newareja buht zeribaš, kaut ko panahſt pretojoteeš, wiņi der meeru ar meſtru, 1272. g., iik raħdeneeſchi, leekāš, nebija padewuſcheeš labu prahtu, bet ar waru ſpeeſti.

Meera liħguma noſazijumi ſtarp arħbiſkapa Alberto, ordena meſtru Rordefu un ſemgaleeſcheem ſkan ſchaħdi: „Tā ka ſemgaleeſchi, Deewa ſcheħlaſtibai paliħdſot, atmetuſchi paganibu un atkal no jauna peeneħmuſchi kriſtigo tižibu, meħš nu ſarunajuſcheeš ar ſemeš ſlawenajeem un pahſſpreeduſchi wiņu dodamos meſluš un abeju partiju teeſibaš, peħdigi galā eſam nahkuſchi pee taħda nolihguma, ka atweeglinat un pamaſinat wiņu nodokluš un klauſchuš ſchaħdā fahrta:

1) deſmitā*) weetā ſemgaleeſcheem jadod no arħka pa diweem puhreem Rigaš meħrā, weenu — auſu; otru — meeſču;

2) no katra arħka nahkaš klauſit diwaš deenas waſaru un diwaš — ſeemu; wiſeem laudim, kaš taiš gadōš, kaħ ſpeħj jau ſtraħdat, japilda roķu darbi, ſeenu darot, maķtu peewedot un ſkaħdot;

3) ja nebuhtu un truħtu labibaš, jamaħtā nauđā: par puhru labibaš diwaš ortes Rigaš ſudrabā (tve artinck Rigaš silverš), jeb 2 žaunaš, jeb aſtonaš wahweru aħdaš; leelakaš maħtaš dſiht leegtaš;

4) beš pretoſchanāš wineem japilda piķu buħweš, žetu bruga un kara klauſchi;

5) piķſkungeem (vogeden) jaſpreeſch teeſa peħž latwiņu un igaanu ſemju teeſibām un eeradumeem“.

No ſchi meera liħguma, lai nu ari teiktš, ka naſtaš un klauſchi atweeglinati, tomehr redſamš, ka ſemgaleeſchi ſaudejūſchi ſawu patſtaħwibu un piķnigi padoti biſkapa un ordena warai. Peħdejee ari nekaweja dariteeš ar eekaroto ſemi peħž patikaš. Tā tuħliņ weħl tai paſchā 1272. g. arħbiſkapa Albertoš dahwina Rigaš piķſeħtai ſemeš ſtarp Leelupi, Tezarwu un Miſu; un Rigaš doma kapitulaš un ordeniš dalaš Dobeneš un Spahrneneš piķu nowadōš.

Aħtri un weegli ſemgaleeſchi bija padewuſcheeš; taš

*) „Deſmitaiš“, deſmitā teeſa, deſmitā dala no raſchaš — paraſiš nodewu apmeħrš baņižaš labā.

leezina, ka wini galigi wehl nemas nebija pahrwahreti, bet tiš eeraudsija to brišdi par neišdewigu, turpinat faru. Nu wahzeeschi atkal greesa faruus eerotšhus pret leišcheem. Pehbejo widū bija iſzehluſchās jukas. Meſtrš tureja ſcho azumirkli par iſdewigu un uſzehla 1273. g. ſtipru pili pret leišcheem, ko noſauza par Daugawpili (Dünaburg). Leiſchu kunings Troidens gan tuhlin ar leelu ſpehtu uſbruka pilij, bet neenehna to un paſaudejā pee tam daudš kauſchu. Tad bija meers lihds 1279. g., jo pa to laiku leiſcheem notal wehl bija nemeeri ſawā ſtarpā. Šhini gadā meſtrš ſawahza leelu ſpehtu, uſaizinaja ari Keweles wiršneeku Gilartu Hobergu, kam peebeedrojās waſali Jahnis Tiſenhausens un Indrikis Frangens. Tad wehl atnahza leels pulks kuruſchu, un ari ſemgaleeſcheem bija jaeet palihgā ar ſaweem laudim. Leiſcheem negaidot un neſinot, wahzi eelauſās un dedſinadami un laupidami nogahja lihds Troidena galwas pilſehtai Kernowai, aptahwa daudš kauſchu, iſtaifijās bareem pa wiſu ſemi un, leiſchus iſtufſchojuſchi, dewās atpaka. Pahrſteigtee leiſchi eeſhkmā nemas neturejās pretim, bet tomehr nealaida ſawus eenaidneekus, wineem neatreebuſchees; ahtrumā wini ſalaſija ſawus wihrus un dīnās pakal. Wahzeeschi jau bija nonahkuſchi lihds Miſtrauklei, apmetuſchees lehgeri, atlaiduſchi ſemju laudis uſ mahjam, tiš ſemgaleeſchi wehl bija palikuſchi. Leiſchi uoſtahjās wahzeem pretim, nogaidija, kamehr wiſi bija ſalaſijuſchees un tad uſtlupa eenaidneekam. Kauja bija ſihwa un aſinaina; beigās leiſchus atſita un Gilarts dſinās behgleem pakal. Bet te wehl peenahza leiſcheem jauns pulks, kas laikam bija noſtahjees ſlepenā weetā, un nu wahzeem klahjās ſikti. Jahnis Tiſenhausens, koš tureja karogu ar Deewa-mahtes gihmeini, nahwigi eewainots krita. Miſns zihniſch iſzehlās ap karogu. Šhini wahzeem kritiſkā azumirkli aiſmuka ſemgaleeſchi, atſtahdami toš wixu liktenim. Meſtrš Ernſts Razeburgs un 71 ordena brahlis guleja nokauti. Ari Gilarts, kas bija atgreesees no pakalſihſchanās, atrada ſawu galu, un wahzu ſpehti bija pagalam apkauti un aplahja plaſcho ſueega lauku, jo kauja notika gaweni, marta mehneſcha ſahkmā.

Semgaleeſcheem, tadehl ka wini bij atſtahjuſchi wahzus weenus paſchus leiſchu niſnumam un rungām, nu bija jabaidas, ka wahzi nepametis beſ ſoda ſcho wixu wiltibu. Un teeſcham, wahzi nekawejās. Ap to paſchu laiku jau bija weens no ordena brahkeem fitis ſemgaleeſchu kuningam Kameiſim (Rutenbergs 8. nod, 216. l. p.), kas jau bija ſtiprs rubguma zehlejs laudis. Wahzi, zeredami pee laika apſlahpet redſami gaidamo dumpi, ſadomaja atſtaht tautu beſ wadoneem, winus wiſus uſ reiſu ap-

raudami. Wini eeluhdſa ſemgaleeſchu ſlawenos wihrus un wez-
zafos weefibās un nouahweja winus (ſf. pahweſta Elementa V.
bullu no 19. junija 1810. g.*) — ko jau ari bija paſtrahda-
juſchi pruhſchōs 1280. g., kur ſadedſinaja weeſu iſtabā eeflobſitus
pruhſchu kuningus un ſlawenos.

Te ſemgaleeſchi redſeja, ka nu wairs naw ko gaidit un tai
paſchā gadā, ap ſeena laiku, uſbruka Terweetenei. Nejauſchi un
ar joni uſfluſhpot, wini eenehma pilſehtu, ſaguhſtija waj aptahwa
wiſus, kas bija kriſtiti, tiſ weenu wihru atſtahja dſihwu, kalpu
Bertoldu, bet tam bija jaapſola, ka tas ſcheem peeſtahſchotees, jo
Bertolds bija labs ſtrehlneeks. Nu winam bija jamahza ſem-
galeeſchi ſchaut ſtopām un bultām, kaſdu eerotſchu bija daudſ
kritis ſemgaleeſchu rofās. Pili paſchu, ko aiſſtahweja peeſpabſmit
ordena brahlu, ſemgaleeſcheem nebija iſdewees eenemt. Ordena
brahli gan negribeja padotees, bet Bertolds, iſmanigi ſchaudams,
drihſ ween eewainoja weenu pehz otra, tā ka pils aiſſtahwetaju
atlikās loti maſ. Redſedami, ka ilgi turetees pret taſdu eenaid-
neeku ſpehtu newarēs, pehdejee aiſdedſinaja pirms dſirnowas, kas
bija turpat lihdbās pilij, un tad paſchu pili. Iſnahſuſchi no pils
laukā, tee noſtahjās ſemgaleeſcheem pretim. Pehdejee weenu daļu no
teem aptahwa, zitus ſagrahba dſihwus. Laizinu wehlaſ ſemga-
leeſchi noſtahjās rinkē, eeweda widū weenu no ordena brahleem
un ſakapaja wina gabalds, laikam kā upuri, ſaweem deewem
par godu. Pahrejōs aiſjuhtija uſ Deetawu. Terweetenes pili
uſbuhweja no jauna.

Karſch ploſijās atkal, bet ſpehli abām puſēm bij loti
neweenadi. Semgaleeſchi bija ſchimis ilgds kara gaddōs tā
jau wahjinati, ka ſpehja weenigi tiſ atgainatees; uſbrukt wah-
zeem wini eedroſchinajās tilkai tad, kad bija zeriba winus nejauſchi
kaut kur pahrſteigt. Semgaleeſcheem bija deefgan ko nopuhletees,
atkaujot ſihkōs uſbruzeenus, kas wineem no wiſām puſēm drau-
beja. Ihpahſchi Kulbigas pilſtungs, Jahnis Oſtenhuſens, pahr-
droſchi duhſchigs wihrs, wineem nedewa meera: wina laupiſcha-
nas un dedſinaſchanas lauks bija Dobeles un Terweetenes piku
aptahrtnes. Reiſ, ſadomajis uſbruzeenu, wiſch panem ſew
lihds iſchetrus ordena brahlu un puhli kurſchu un dodas zelā uſ
Dobeli. Sagschuſ, pa nezekeem un beefem meſcheem, wiſch

*) Šho ſemgaleeſchu aptauſchanu Hutenbergis atteezina uſ 1279. g.,
jebſchu no pahweſta bullas tas nebuht naw ſſaidri redſams, jo bullā paſchā
ar ſho notikumū ſaiſtitas ſemgaleeſchu kara beigās un wina aiſbehgſchana uſ
Deetawu Bullā teiktis: kriſtigos laudis Semgale, kur bijis biſtaps un
pareiſtīgi preeſteri, ordena brahli iſdelbejuſchi. Weefibās eeluhgtōs, ſemes
ſlawenos, wint aptahwuſchi; laudis, wihrēſchi un ſeewetes, ſmituhſtoſch
galwu aiſbehgſchi pee paganeem (t. i. uſ Deetawu).

steidsas te jahschus, te kahjäm, pahrleen pahr loka schogu, kas fargaja Semgales robeschas, atstahj leelako datu no fawa pulka flepenä weeta un, panehmis tik peezdesmit wihru lihds, zer pahrsleigt dobeleeschus. Tomehr pehdejee bija laifam manijuschji, ka tuwojas neluhgti weefi, un fagaibija winus pilswahrtos. Kahdu laiku wini issstihwejas, un beidsot Ottenhusenam, pat eewainotam un nefo nepanahkuscham, bija jadods atpakal. Te dobeleescheem atsteidsas palihga Terweetenes kunings Nameisis un dsinäs wahzeem pakal. Wansch gan panahza eenaidneekus pee Babotes pils, bet wahzi un kuschji atfita wiau un notahwa ap peezdesmit wihru. Ottenhusens, preezigs, ka usbrukumis tik labi weizees, ilgi nekawejas un, fawahzis prahwu pulku, uskrita no jauna nakti Dobelei, apfahwa ap trihsfinti wihru, eeguwa leelu un bagatu laupijumu un schigli ween, pirms semgaleeschi atschirbtos, aismuka atpakal us Ruldigu. Semgaleeschi, protams, bija ne masum faszchutuschji un gudroja, ka atreebtees. Nameisis salafija fawus laudis un dewäs zekä, lai usfluptu Widsemei, kur wismasat wansch buhtu gaidams. Bet jelgaweeschi bija scho Nameischa nodomu issinajuschji un pawehstija ridseeneekem. Wahzi jo ahtri fapulzeja fawus spehtus, un ari no Behsim atsteidsas ordena brahti ar fints wihreem semes fargu (lantwer) sem farkana, baltam strihpäm issstrihpota karoga (R. fr. 9220 cf.: „Behsis ir pils... latwju semē, kur seewetes raduschas jacht, ka wihtreeschi, un esjums apleezinu, ka schis ari latwju karogs.“). Wahzi fawus pulkus fagaibijuschji, apmetäs lehgeri, issstahdija fargus un gaidija pretineekus. Bet Nameisis pamanija, ka wahzi gluhn us wiau, un domadams, ka scho leels pulks, nehmas behgt. Wahzi dsinäs pakal. Tä abejo pulki fasnedsa Leelupi. Te trihsdesmit semgaleeschu eeluhfa zaur ledu upē un, pametuschji sirgus, dewäs tahtak. Namehr weena dala wahzu nopuhlejäs israut sirgus no upes, dsinäs otra, raskä, semgaleescheem pakal. Nameisis, to eeraudsijs, usklupa scheem, nosita trihs ordena brahtus un fanehma zeet peezus, kuru starpä ari atradäs wahzu wadonis, ordena marschals Gerhards Ragenellenbogens. Saguhstitos, ka jau eeraduschji, semgaleeschi aissuhstija us Leetawu kuningam Troidenam. Te kahdös fwehtös, laudim par preeku, Gerhardam bija jazihnäs diwklaujä ar zitu kahdu fawangoto un abi krita. —

Rä redsams, tad ne weena, ne otra puše nezenfäs nopeetni karot. Schinis zihninds pretneeki tihfoja tik palaupit fawa eenaidneeka robeschäs, patramdit un papositi. Ka semgaleeschi tik glehwi weda karu, weegli noprotams: wini, atswabinajuschees no wahzeem, buhtu bijuschji meerä, ja tik tos nebrauzetu; wini spehti bija par wahjeem fatreekt wahzu waru, kas jau bija laiduse tik

dsilas saknes Liwonijâ, kam Klausija kurschi, lihbeeschi, latwoji, igauni, jahmi. Bet ari wahzeescheem nebija eespehjams toreis isleetot wisu sawu waru pret semgaleescheem, jo paschu laiku ordenim bija jasaduse wisi spehti, lai galigi laustu pehdigo pruhshu tautiska gara sazelschanos. Pruhshija ordenim bij jasadawst wisi spehti, lai drihs beigtu un nomahktu pretigo zilti. Ta tad Liwonijas wahzi bija atstahiti saweem pascheem spehkeem un newareja gaidit palihdsibas no ahreenes. Un tomehr Liwonijas wahzu spehts ari nebija wisai mas. Nestaitot kalpinatos kurschus, lihbeeschus, latwojus un igauus, Rigas arkibisfapam bija sawi wasaki un kalpi, tapat Terbatas bistapam; pee tam ordenim notak nahza palihga dani no Reweles. Jamais ordena mestrs Konrads Feuktwangens, tikko nonahzis Widsemê, sapulzeja paleelu spehtu, atsauza palihga Terbatas bistapu Fridriki un Reweles danus un usbruka aikal nelaimigai, notak islaupitai un isdedstinatai Dobeles pilsehtai. Wini pehz sawa paraduma, ko saguhstija, to ari notahwa un paschu laiku taishas aplent un apfarot pili. Wini jau bija isrihkojuschi weenu aplentschanas maschinu (blibe), te ispaudas wehsts, ka leishchi nahkot palihga semgaleescheem. Wahzi atstahja Dobeli, gahja pretim leishchem un fastapa winus pee „Slackenappen“ (kur?). Leishchi, eeraudshjuschi wahzu leelo pulku, neelaidas kautina, bet atkahpas. Wahzi dsenotees pafak, eestrehja purwa, kas wehl nebija lahga aissalis, un eestiga. Ta tad leishchi wareja meerigi un netrauzeti aiseet. Tas notikas seemu 1280. g. Nahkoschu gadu mestrs bija nodomajis ar lee'u spehtu eelaustees semgaleeschos. Winsch greezas pee Rigas, Terbatas un Seales bistapeem, tapat ari pee reweleescheem, kas wisi apsolija peepalihdsibu. Nolikta laika atnahza wisi schee palihga spehti; ari ordena brahtu bij eerodees prahws skaits; Rigas pilsoni, piligrimi, wisi bija atsteiguschees, semju laudin ari bija jaeerons. Pawisam wahzu spehta bija 14,000 wihru, kas dewas us Semgali. Weenu daku sawa kara spehta mestrs aisraidija pret Dobeli, ar otru pats nesas pret Terweeteni. Pils laudis gan mehginaja isnahkt laula un zihnitees pret wahzeem, bet winus eedsina atpafak pili. Wahzu kara spehts apmetas nu ap Terweeteni un nokapaja wispirms wisu sawo labibu laukos. Pils laudis, nebuht neishbijuschees schi leela eenaidneeku bara, duhschigi ween rihtojas aisstahwet sawu pili. Tai noluhka wini nakti nodedshinaja pilsehtu, lai eenaidneefam nebuhtu patwehruma, kur aisslehtees un partuwu peelihst pils apzeetinojumeem. Otru deenu wahzi usgehla koka torni un peebhdija wihu grahwim. Mestrs, leetas, jutees wehl par wahju esam un atsauza palihga ari otro daku kara spehta, ko bija nosuhstijis pret Dobeli. Tad wahzi sakrahwa ap

pili dauds fimtu wesumu malkas un aisdedsinaja scho blahki. Pils daschās weetas gan aisdedsās, bet pils laudis apdsehja uguni. Domehr wini paredseja, ka tik leelam spehtam pretotees ilgi nespehs un luhdsās meera. Mestram nebuht negribejās eelaisfees farunās ar dumpigajeem un nerimstoschi naibigajeem terweeteescheem, bet winu nehmds peerunat Kuwens, krustneseju — ahrsemneeku wadonis, kam laikam jau bija apnikuschi schee nilnee, afinainee, breesmu pilnee kari. Terweeteescheem bija jaapsolas atkal malkat meslus, dot teefas un neskahdet kristiteem. Tā bija atkal noslehgts meers.

Terweeteeschu tuningam Nameisim, leekas, naw bijis pa prahtam, ka wina zilts laudis pademuschees wahzeem; bet winsch ari redseja, ka semgaleeschi weenigi saweem spehteem newar ar weiksmi pretim turetees wahzeem, ka jamele palihgs. Tahdā finā buhs winsch greefees pee leischu tuninga Troidena, un pehdejis ustizeja winam kara pulku, kas lai palihdsetu pruhscheem. Nameisis usbruka Kristpilij (Christburg) to ari nopostija (N. kr. sauz scho pili „Birsburg“, kohdas Bruhsija ordenim nemas naw bijis; bet gan Christburg us leischu robeschām). Te issuhd Nameischa wahrds no kronikas; laikam winsch buhs palizis leischds un wairs naw atgreefees us Semgali, jo labi finaja, kahds sods winu gaiditu, ja wahzi winu saguhstitu.

7.

Wahzeem jau tā bija schehl, ka semgaleeschus naw kretni un sahpiigi pahrmahzijusch, bet tik weegli un ahtri falihgusch; tadehl usskatija Nameischa atkritumu par meera lausumu un sahka karu no jauna. Meers ari nebuht newareja waldit un nebija domajams Baltija, komehr wehl weena tauta jutās puslihds swabada, puslihds patstahwiga, ne tik tahlu un tahdā mehrā kalpinata un padota wahzeem, tā tas bija ar pahrejām tautinām. Wahzi nebuht newareja buht droshchi, ka nelaimes stundā nesajelas wisi eedfimte pret eenahzeem. Meerigaki wahzi wareja tik tad justees, kad winu wara un walidiba weenlihdsigi isplatita pa wiuu semi. Wahzu politika newareja peelaisht un zeeht semgaleeschu pretigo prahtu un naibigo istureschanos. Tuhlin to brihdi wahzi bija aistaweti ussahht karu ar semgaleescheem; wineem bija jazihnās ar leischeem, kas bija eebrukusch Widsemē. Pee tam wahzi paredseja, ka pa wezam karot — wolti puhlini, ka galu galā aishween tas pats panahkums: semgaleeschi padodas gan, ja wineem usmahzas jo leels spehks; bet tikko eenaidneeki atgreejuschi muguru, wineem eerotschi atkal rokās. Par weenigo lihdsekli pahrmahht un satreekt semga-

leeschu pretestibu eeraudsija jaunu piku zelschamu un ori nospreeda to ijsarit. Wisu kahrtigi farihtojusch, kas wajadsigs pee pils buhwes, wahzi seemu 1286. g. dewäs zekä un uszehla pili Terweetenei pretim, fo nofauza par Swehto kalnu (der heilige berc, tagabejä Kalna muischa). Tit dsila geawa schkithra weenu pili no otras. Kad pils bij gatawa, atstahja winä wajadsigos kara rihkus, bagatigu prowiantu un trihsfinti duhschigu kara wihru, kuru usdewums bij aistahwet pili pret drihsämä ween gaidameem semgaleeschu usbruzeeneem. Terweeteescheem, kam tahdä tuwumä bij eeweesees neluhgts kaiminsch, kas deen un nakti draudeja un tit gluhneja, tur peekluht, kã postit semgaleeschu dsihwi un nogalet laudis, zits neatlikäs, — waj noahrdit wahzu pili, waj atstahfawu un meklet patwehrumu zitur. Wini greefäs pee semeescheem, kas, wahzeem tuwojotees, ari bija apdraudeti, un luhdsäs palihga. Semeeschi nekawedamees atnahza ar leelu spehku, tikko wahzu kara pulks bija atstahjis Swehto kalnu un aishghjis atpafal us Rigu. Pirmais terweeteeschu un semeeschu usbrukums neisbewäs, tadeht wini fadomaja kahrtigi aplenkä pili. Wini faweda no mescheem fokus un ustaisija metamäs maschinas (ribalde). Desmit deenu pagahja rihkojotees un weenpadsmitä fahsta jaunu usbruzeenu. Kauja bij karsta un afinaina; wahzi kahwäs duhschigi un atfita wisus uswahzeenus. Sabeebrotee pasaudeja puszeturtfimita lauschu un atfahpäs, Swehto kalnu neenehmusch. Semeeschi aishghja projam us mahjam. Nu terweeteescheem zits nefas neatlika, ka atstahfawu tehwiu, fawu pili, mahjas, laufus swescho rokäs un glahbtees dsilaki semë pee zilts brahleeem. Trefschä deenä pehz kaujas, fahpju pilnu firdi wini aishbedsinaja fawu Terweetenei, kas feschdesmit gadu wihrischki bija ijszetufe wahzu usbruzeenus, un aishghja us Ragenes pili (Racken, Racketen).

Terweetenes uguns blahsma ir semgaleeschu tautas beigu eefahkums. Swehtä kalna pils bija kihlis, eedfihst semgaleeschu tautas meefäs, kihlis, kas notal greefäs dsilaki lihds pahchai ferdei, faplofidams un pahrraudams wijas tautas dsihwibas dsihslas. — Ap Swehto kalnu fahfäs nu nerimstoschi kautini; ne deenu, ne nakti nebija meers: te wahzi usbruka Ragenei, waj Dobelei, te semgaleeschi Swehtajam kalnam. Kronists stahsta, ka abas puses, fahstopotees laukä, pastrahdajuschas waronu darbus: „ja Effe, waj Bernas Didrikis (wahzu teifu milsu waroni) tahdus buhtu pastrahdajusch, wini pateesi buhtu ispelniuschees ihsto flawu (10174—76: hette es er ecke hie vor getan und von berne er ditlerich, sie weren von rechte lobes rich). Wet semgaleeschu puhlini wisi bij wolti, wahzi nepadewäs un atspehfojas. Semgaleeschi, aif duhmäm, domä atreebtees un nospreesch usklupt Rigai.

Tas bija gaweni 1287. g. Swehtkalneeschi, scho isdsirduschi, pasiao ribseneekeem. Ordena marschals ahtruma kalafija no brahteem, ribseneekeem, krustnesejeem, lihbeescheem un latwjeem puspeektfimita wihru un gaidija eenaidneekus. Nakti bija gan wahzi isstahdi- juschi fargus, bet, scheem nemanot, semgaleeschi usbruka guloscheem ordena brahteem un nokahwa un eewainoja peezipadimit wihru. Lihbeeschi un latwji bija aishbegusch. Tad semgaleeschi usflupa Itshkilei, nobedstinaja pilsehtu un nehmas laupit aptahrtni. Ordena mestrs us ahtru roku sawahka peezi fimiti wihru un dsinas pakal. Trescha deena wahzi apmetas beesfa meschd, un turpat tuwuma stahweja ari semgaleeschu spehks tuhstoschtschetschfimt wihru. Semgaleeschu isluhki isgluhneja wahzu nometni un, eerau- dsijusch, it masu pulzinu, pasinoja to tuhlin sawejeem.

Semgaleeschus, kas eepreeksch notureja sapulzi, kura pahrrunaja kautina plahnu, usrunajis kahds no winu wadoneem schahdi: „Mehs wisi (R. fr. 10519.—37.) labi sinam, zit posta mums zehlees no ordena, tadehl fataisfatees us zihninu un kaufimees. Wais isdewigs, jo wianu kara spehks mums it tuwu. Ja uswa- refim, Swehtajam kalnam jabeidsas; wahzeem tuhlin jaatstahj pils un muhsu semei buhs meers. Bet ja pils paleef, tad mums pascheem jaatstahj muhsu seme; tadehl labaki, ka mirstam, nefa ta ejam boja; netawpifim sawu dsihwibu. Ja deewi dos mums laimi, tad peetiks muhsu spehka, pretojotees wahzu pulkam, kas dsinees mums pakal, jahkot no paschas Daugawas“. Semgaleeschi, ustuhditi un eepreezinati, steidsas wahzeem wirsu. Tomehr godam japeemin semgaleeschu duhschiba un godfirdiba: wini nogaidija deenas gaismu un neufbruka wis guloscheem eenaidneekeem. Un ta deenai austot sahkas nitns kautinsch. Wahzi turejas gan duhschigi, bet semgaleeschu pahrsvars bija par leelu. No tschetr- desmit ordena brahteem krita trihsdesmit trihs, schus sanehma dsihwus, un it weens isglahbas. Ubi pulku wadoni, ta mestrs, ta semgaleeschu, bija kritusch. Semgaleeschi upureja diwus brah- kus saweem deeweem: weenu ussehja us sirga un nomehtaja run- gam, otru sadedstinaja, usmetot winu us kwehloscham dselsch restem.

Tomehr, jebschu semgaleeschi bija uswahrejuschi, winu zeri- bas neispildijas: wahzi nepameta wis Swehto kalnu, bet turejas winu joprojam pret semgaleeschu usmahschanos. Behdejee tad nu weenigi wareja zeret us to, ka ismehrdesot pili, dabus winu sawas rotas. Pagahja gads un atnahza us Liwoniju jauns ordena mestrs Runo Herzogensteins. Te swehtkalneeschi sinoja, ka wineem pahrtika ejot us beigam. Mestrs pa wasaras laiku saweda Selgawa eesalu, miltus, galu, brahnas un zitas wajadsi-

gàs leetas; un tiklihdj Deelupe bija aiffalufi, fakrahwa wifas fchis mantas ragawàs, un wahzu kara fpehts dewas augfchup pa ledu uf Swehto kalnu. Seftfimits wihru meftrs nofuhitja pret Dobeles pilfehtu, lai fche aifturetu dobeleefchus ufbrutt no muguras. Afpahwufchi wifus, kas ween dshwi krita wiau nagòs un nodedfinajufchi eerftà kahrtà Dobeles pilfehtu, wini fteidsàs meftram pakal uf Swehto kalnu. Te fapulzejàs wahzu fpehta ap 6000 wihru. Apgahdajufchi pili ar wajadsigo pahrtifu, wahzi negribeja tuhlin atfahptees, neifleetojufchi fawu leelo fpehtu, un fteigfchus fteidsàs uf Rageni, tuwako fengaleefchu pili, kur ari negaiditi ufklupa pehdejeem. Bet fengaleefcheem tomehr ifdewàs eefreet pili, nopleht tiltu un fagaidit wahzu ufbruzeenu. Pehdejee gan nelawejàs mahktees wirfù, bet walnis bija apfalts un gludens; neko nepanahkfufcheem wineem bija jaattahpjàs. Trihs deenas wini aplenza Rageni, nodedfinaja pilfehtu, fo kronifts dehwe par plafchu un leelu (michel un gros). Tad wahzi gahja atpakal uf Rigu. Tas notika feemà 1289. g.

Weffts, ka wahzi jau atkluwufchi lihds Ragenei, tuwu leifchu robescham, ahtri ifpaudas un fagehla atkal kahjàs femeenfchus. Schigli ween wini falafija fawus wihrus, wineem peeweenojàs fengaleefchi un tai pafchà 1289. gadà, wafaru, wini eebrauka Widsemè, Rigas arkibifkapa femès. — Ordena meftrs fauza gan no wifam pufem fawejus. Kurfchu ween atnahza 1200 wihru; arkibifkaps peefuhitja 600; tad wehl eeradàs Deales un Terbatas bifkapi, Kulbigas, Jelgawas un Swehtà kalna ordena brahli, tà ka wahzeefchu jau falafijàs puftrefcha tuhftofcha bef femju laudim. Un tomehr fchee wahzu fpehti neeedrofchinajàs ftahtees pretim femeefcheem un fengaleefcheem un kahaha wineem netrauzeteem laupit arkibifkapa femès. Wahzi pafchi aifbildinajàs, teifdami: rewefeefchi neefot atnahkfufchi, un eenaidneeku efot toti leels fpehts, 7000 wihru, pret kureem wineem ar fawu mafu pulziuu neefot fpehjas zihnitees. Wareja buht pateefs fchis eemeflis, jo efam redfejufchi, par zik breefmigeem pretineekeem bija parahbijufchers femeefchi un fengaleefchi; bet bija wehl otrs eemeflis — ordena naidis ar arkibifkapu Zahni Fektenu. Cenaida zehlons bija wezs, tik wezs, zik ilgi paftahweja wahzu ordenis Rimonijà. Behdejais ufemot femi fobinnefeju ordeni 1237. g. apfolijàs atfihl Rigas bifkapu par fawu wirskungu. Protams, ka ordenim, ka rokàs bija wifa wara, kas weda wifus karus, eekaroja femès, kam bija janès un jaiszeefch wifas to laitu breefmu pilnàs gruhfribas, nebuht nepatika fchi bifkapa wirskundfiba. Ordenis luhfoja tadehl, neween atkratitees no bifkapa, bet pat wiau dabut fem fawas waras un fcho mehrti winfch zereja panahft tahdà

Kahrtâ, ka prafija, lai eezeltu biskapus tif no wînu ordena brashu widus. Satiziba biskopa un ordena starpâ newareja buht draubfiga; wîni notal kildojâs gan semju, gan meslu deht. Taisni to brîhdi, kad semeeschi un semgaleeschi eelausâs Rigas artibiskapibâ, artibiskaps Jahnis Jektens atradâs niŋnâkâ strihdû ar ordeni. Mestrs, negribedams palihdset biskapam un dabujis finat, ka semgaleeschu kara-wihri wîsi peebeedrojuschees semeescheem un pašchu seme atstahsta bes aistahweem, šadalija šawu špehku diwâs dakâs, weenu šuhrija pret Dobeli, otu pret Sidrabeni (Sydobren). Ta datâ, kas gâhja us Dobeli, atkal nobedsinaja pilsehtu, nošita ištetrus semgaleeschus, ispostija aptahrti un tad aigahja us mahjam. Dtrajam wahzu pulkam isdewâs nodoms labaki. Wîni pahrsteidsa it negaidot šdrabeeschus un luškoja kopâ ar wîneem eestreet pili; bet nelaimejas, — šdrabeeschi wînus atšita.

Tai weetâ wahzi nehmas kant un laupit; nošahwa puštresha fimta lauschu, šanehma zeet šešhdesmit, nobedsinaja pilsehtu, noleetoja lopus un aigahja. Semgaleeschu un semeeschu karašpehks, isširdis wahzu nodomu, steidsâs wîneem gan no pakalas, bet nonahza par wehlu; semi wîni atrada ispostitu, laudis aptantus un wahzus aigahjuschus. Kronists šata, ka aig leelam behdam wîni dšeadajuschu gaudu un šehru dšesmas (šameršanc). No wîša redšams, ka semgaleeschu špehki lausti; daudš ja pašra tuhštoshu kara-wihru bija peebeedrojuschees semeescheem un aigahjuschi laupit Widsemi, atreebtees wahzeem, un kronists jau šahšta, ka seme palikuse bes šargeem. Un pateesi, tahlakais šahšts mums tuhli leezina, ka ilgâs tragedijas gals klahtu.

Sidrabenes pilsehtu semgaleeschi gan tuhlin usbušweja, bet atnahza wahzi un to atkal nopostija, jo šwehtkalneeschi nedewa ne azumirkli meera. Semgaleeschi newareja ne art, ne ezet, ne plaut, ne lopus ganit, ne rahditees laukâ ahrpus pilim. N. kronika šahhdi apraksta semgaleeschu behdu deenas, ko wîneem šagahdojuschi wînu cenaidneeki: „Šwehtais kalns (11,343.—81.) bija turwu, no kureenes wînus notal trauzeja. Ša ara waj šehja, atnahza kaimini un panehma wihru un širgu. Bija wîneem isbailes pahrgahjuschas, šapulzejâs brahli, eegahja wînu semê, laupija un dedšinaja. Dašču reis redšeja diwus karašpehkus abas pilsehtas dedšinam, un ap Dobeli un Rageni tee paštrahdaja tahdus waronu darbus, ka semgaleescheem nebij eespehjamš pretotees. Kad brahli tuwojâs, semgaleeschi atstahja pilsehtas un glahbâs pilis; kas neemuka pili, to nošita, waj šanehma dšihwu zeet. Brahli panehma lopus un mantibu, tâ ka semgaleeschi šaudeja wîšu duhšču. Kad labiba bija gatawa, tad to nokapaja, ka

jahli . . . No tam zehlās bads. Kad semgaleeschi bija atkal kautkā eerislojuschees, un zeribas anguschas, brahli tuhlin apbrunojās, isgahja pret wineem, steidsās sļepeneem zekeem, lai nepamanitu, pat apkahrt gar juhrmalu un wehl ziteem zekeem us Dobeļi“. Tā wahzi nu mozija un postija semgaleeschus, un spaidija wisu semi, un nedewa atpuhstees un eeguhteēs spēhtōs. Kronists stahsta tahlak: par to semgaleescheem bijis dauds ko sehrotees; wini palikuschi nabagi un pliki. Weigās wineem apnifuse šahhda dsihwe, wini nospreeduschi atstahst Dobeļi, ko ari isdarisjuschi. Weena dala aisgahjusī us Rageni, otra aisbehgusi us leišcheem. Dobeles pili nobedsinajuschi. Bet Rageni tāpat klahjās, kā agraki Dobeļi. Wahzu pulki nahza weens pehz otra, isdedsinaja un pahrwehrta semi par tufnesi. Ragenescheem ari zits nefas neatlikās, ka atstahst pili un mukt tahlatu us leišcheem un us Sidrabeni. Ari Ragenes pili paschu nopostija un nobedsinaja. Bet wahzeem zelsch us Sidrabeni nebija šwešchs, un pehdigajam semgaleeschu tautas patwehrumam klahjās tāpat, kā ziteem. Wineem atlikās til diwi zeli: waj padotees wahzeem, waj pamest tehwiu šwešneekēem un aiseet pee zilts brahleem us Seetawu. Pahwesta Klementa V. bulla no 1310. g. leezina, ka leelakā dala semgaleeschu, 100,000 galwu, atstahjusī šawu semi un aisgahjuschi pee leišcheem, kurp agraki 1283. g. b ja glahbuschās pruhšču tautas atleekās. Tik masa dalina semgaleeschu nespehja šchirtees no šawas semes un atšauza wahzus, kas nu nekaweja nopostit Sidrabeni un galigi iskaisit nepaklausigo un pretigo tautu 1290. g. Semgale bija uswahreta, t. i., bija tufnesis, kur gan atskaneja uswahretaju gawiles, bet uswahreto balšis un septindesmit gadu mozitās tautas gaudu dšeesmas bija aplufuschas.

8.

Stahstus par koreem esam pabeiguschi, redsejuschi, zik ilgi un nikni wini westi, ar kahdu ihgnumu un šihwumu abi pretneeki stihwejuschees, lihds kamehr wahjako pahrmahza. Ilgee kari, eenaidneeku sobins isnihzinaja semgaleeschus, un kas atlikās un negribēja padotees, aisgahja us leišcheem. Tā issudusi dushčigā, droschširdigā zilts, issuda lihdsigi dauds zitām zillim un tautām, — bet kadehl semgaleescheem bija niht un sust, waj bija kahdi augstaki labumi zilwezei, wismas Baltijai par labu, kas prasija semgaleeschu postu?

Pasihstam wehsturē tautas, kas bijuschas kaitigas un naidigas kulturai, kahrtigai un meerigai kauschu kordsihwei, gara ruhņnezibas un mahstlas attihstibai. Tahdas tautas bija un ir staigulu tautas (nomadi), kas, šahfotees no hunneem, wehl tagad

nedod meeru faweem kaimineem. Ar tahdam tautam freeweem, fcheem Bakar-Eiropas fargeem un ziwilifazijas paglahbejem, nerimstot bija jazihnās un wehl tagad jakaro Afrijas widū gar Turkeftanas robeschām. Schahdas tautas ir ar waru fawaldamas un, ja tomehr negrib klaufit un padotees likumigai fahrtibai, pat isnihzinamas. Waj tahda tauta bija fengaleefchi? Ne, tahdi wini nebija un newareja buht! Wini nebija ftaiguli, nomadi, bet femkopji; pašchi bija kulturas tauta un, leefas, leelakā mehrā, nekā germani tōs laifōs, kad fahla tiktees ar romeefcheem. Gewehrojot to faktū, ka pehz wiſeem gruhteem, afinaineem kareem aifgahjuſchi uſ Deetawu wehl 100,000 kauſchu, zit tad nu newajadseja buht leelai ſchāi tautai to laifu, kad wina dſihwoja meerigi un beſ kareem? Wiſmafakais Semgalē dſihwojis tōs laifōs, tikpat, ja ne wairak kauſchu, zit tagad tur uſturas un pahrteet. Un pahritika wini tāpat, kā tagad, no femkopibas! Behdejai wajadseja buht ne maſumu attihſtitai. Warefim droſchi teikt, ka wahzi naw mahzijuſchi Baltijas eedſimtos nedſ art. nedſ ezet, nedſ ſeht, nedſ plaut. Rā wini to darbu prata, pirms wahzi bija eeraduſchees, tā wini tōs darbus buhs pildijuſchi gandrihs lihds jaunatajeem laikeem, lihds muhju deenām.

Lihdums un triju lauku ſistema neſen tikko atmesti un lih-dumā ſeht labibu un laukuſ eedalit trijās ſchirās buhs ari muhju ſentſchi pratuſchi. Sadomā, ka fengaleefchi jau ſen bija atmetuſchi lihdimu ſitemu un pahrgahjuſchi uſ trihslauku ſitemu. Buhtu wini ſinajuſchi ſeht labibu tik lihdimā, tad wini nebuhtu nobſihwojuſchi tik ilgu laiku uſ weenas weetas, bet mellejuſchi ſew zitu jaunu ſemi pehz tam, kad wezā iſſuhkta. Apzerot germanu tautas tōs laifōs, kad par wineem tikko ſahſ ſtahſtit wehſture, redſam, ka winas nemiht ilgaku laiku tai paſchā weetā, bet notak kuſtas, dſenas tahtaku, projam no dſimtenes un meklē ſew zitus mitekluſ. Kadeht gan? Waj te tik nebuhs bijis par eemeſlu winau femkopibas weids tai ſinā, ka wini pratuſchi tik lihdimā ſeht labibu un nemahzejuſchi mehſlot laukuſ, nedſ atſtaht puſi waj treſcho daku papuwē? Wehl tagad Kreewijas ſeemelōs, kur meſcha un ſemes deefgan, mehſot ſeht labibu tik lihdimā. Bet ſchi ſistema tur ween iſwedama, kur ſemes dauds un kauſchu maſ. Semgaleefchi, kaſ, kā jau teizu, newareja buht wiſai maſa tauta pehz kauſchu ſkaita un kaſ, zit no kronikām ſinams, naw nekad un nekur rihsjuſchees uſ ahreeni, uſ ſweſchumu, newareja pahritikt no lihduweem, wini wiſadi buhs faſneeguſchi jau augſtaku ſtahwokli femkopibā, buhs apſtrahdajuſchi ſawu ſemi trihs laukōs. Rā fengaleefchi ſehjuſchi

aufas un meeschus, wafaraju, minets Nordeta meera lihgumâ 1272. g.

Āa semgaleeschi bijuschi pilnigâ sinâ semkopji, leezina winu meerigais, netareiwiskais raksturs: eesahkumâ eenaidneeku preeschâ wini itin bailigi, kâ jau pa laikam tas redsams pee wišam semkopju tautam; tiš ahrigeem apstahkleem špaiditi wini pahrwehrščas duhschigōš karotajōš, kas leezina, kâ wahzeeschu kara skola, kâ ari wiau skolotaji bijuschi kreetni un wini pašči wehrigi mahžekli.

Sinamâ sinâ mums ari teesiba „usteept“ semgaleescheem pilsonibu. Wini dšihwoja ap pilim, pilsehstās, un kur fimteem, tuhštostscheem lauschu dšihwo, tur ari eewehrojama sinama kahr-tiba, sinama likumiba, sinami šadsihwes prasijumi *).

Semgaleeschu, kâ jau semkopju tautas raksturs naw it nemas bijis plehšigs, nišus un ašinskahrigs. Gebrukuschi eenaidneekōš wini gan tāpat, kâ winu kaimini, laupija un dedsinaja; bet wini ari prata isturetees godprahīgi un zilwezigi. Tâ wini 1259. g., padšenot wahžu pilskungus un preekterus, atlaida šchos dšihwus un šweikus lihš ar wišu wiau mantibu, ne mata neaišskahrdami. Tahdi nemehdš buht mešchoni.

Wislabakâ un wisflawenakâ leeziba, kahdu wehsture wineem wareja dot, ir winu bahrgais, neschehligais liktenis; wiai labak beidšas un isnihtst, nekâ padodas šwescham juhgam. šwescheem kungeem, — kriht šweschneeku wehrdšibâ. Tahda tauta newareja buht panihkuse šawâ šaknē, šawâ šerdē. Tikpat šchirgtai un bra-šchai, kahdas ari bija germanu ziltis, wiai bija teesibas gaidit u ziwilšazijas šaules stareem, lai tautas ložekli, weizinajot un kop-jot, isglihtojot un weidojot gara špehkus un mantas, strahdatu un puhletos kulturās laukâ, zeltu un weizinat u šawu tantibu.

Tautu attihštiba, kâ wehsture mahža, gahjuš pa dašchadeem zekeem. Tautam, teekotees ar zitām augštati isglihtotām, wairak attihštītām, liktenis nolehmis dašchadu teesu. Semaki un mašak attihštita tauta pašuhd šweschajâ, wairak mahžitâ un is-glihtotâ, kâ to redsam Gallijâ, kur kelti, romeeschu uswahreti, ro-manisejās (pahrwehriās romanōš). Tai pašchâ semē wehlatu eeraugam pawišam otradu gadijeenu: franki, germanu zilts, eekaro gan Galliju, bet mašak attihštīt, tee pašuhd romanōš. Wahzijâ atkal rahdas mums pawišam zits štats. Wahzi fimteem gadu

*) Naw domajams, kâ no muhsu sentehwu šadsihwes eeradumu li-kumeem it nefas nebuhtu atližees. Wahzi gan wineem atrešma břišwibu, usteepa šawu kriminal teesu; bet buhtu wehrtš ispehtit, waj no šenajeem priwatikumeem, kas šihmejās uš ihpašchumu un mantibu, it nefas nebuhtu usturejees un pahrgahjis muhsu tagabejōš semneeku likumōš. Šchis buhtu darbs, pee ta wislabaki beretu fextees muhsu adwolateem un teesu leetas pratejem.

dfihwojot kaiminõs romeescheem, beeschi ween ar wineem fateeftees, kalpodami winu kara pulkõs, lehnitinam eepafihstas ar romeeschu kulturu. Tad, atnahkot us Wahziju kristigeem mifionareem, pehbejee, lai sehmigaki spehtu isplatit jaunàs tizibas mahzibas, eewehro sawa kristamà pulka walodu, tautas poesiju, tifumus un, attihstidami schoos ziwilifazijas swarigafos lihdselkus, weizina tahdà kohrtà ari weetejo tautibu. Schee mifionari neatbalijàs wis no tautas, neusmetàs wis par kungeem, bet steidsàs winai peeweenotees, winai ar firdi, meesu un dwehseli peesleetees.

Kristigà tiziba bij weens no swarigafajeem ziwilifazijas weizinatajeem Giropà. Kurp wina sawu kahju spehra, tur ari tautà, kas dabujusi dwehselles un prahta attihstibas dihgli, radàs jaunõs gars, zenschanàs isplahitit preezas mahzibu, isstaidrot jaunàs tizibas swehtumu un swehtibu un tà pahrspeht wezàs tizibas peekritejus. Bet neween darbõs garigà laukà parahdijàs jauno laiku sime, ari laizigàs siuibas un mahkslas, pahrnestas no romeeschu semem, atrada jaunu dsimteni, jaunu augligu lihdsumu, kur eesafnootees un usp'aukt. Basnizas, klosteri bija tàs widus laiku saules, kas ap'pishbeja un opgaismoja aptahrtejo tumfibu, pamahzot laudis gan wahrdeem, gan darbeem, gan raksteem. Peemehra dehl nemfim Wahziju. Pirmee kristigàs tizibas mahzitaji un mifionari drihs ween pahrleezinajàs, ka jaunàs mahzibas isplatischana ces sehmigaki us preekschu, ja nems palihgà tautas walodu. Tas minus mudinaja tultot wahzu walodà rakstus, kas atteezàs us religiju; bet lai eemahzitos scho walodu, wini zitadi to nespehja, kà greestees see tautas preefijas, no kam mahzeescheem lihdsi schai deenai usglabajees daschs jauts un eewehrojams senlaiku tautas poesijos raschojums, pat latianu tulfojumà. Bet swarigakà seme, swehtigakee augli atleza no tam paschai tautibai, tautas garu zildot, pamudinot us gara darbeem.

See mums Baltijà katolu garidsneeziba to naw darijusi, tà naw strahdajusi. Winas weenigà gaita te bijusi eenemt weetu, sawahst meslus, deimito teesu, klauschus, seezinus, naudu . . . sakrakt mantu. Ganamee wareja paschi sewi ganitees, kad til bij ipildijuschi basnizas teesas. Jaunkristitos atstahja w'au wezà gara tumfiba, eltu deewiba, mahnu tiziba, jo basuiza Baltijà bija sawu peenahskumu ispiildijusi, sawu darbu pastrahdajusi: paganus peeskaitijuschi pee kristito draudses un pehz tahdam puhlem taf peeklahjàs atdusetees.

Schis kuhtribas, schi kaunuma sakne jameklè paschõs mahzitajõs, katolu garidsneeziba: sweeschneeki bija, kas atnahza schurp, un tahdi sweeschneeki wini ari palika sawu muhschu. No Baltijas eedfimteem, kam taf buhtu fids un karsts prahts, kuras tautas

mihlesiba dsihthu us firsnigu darbibu, neredsam neweena, kas buht bijis mahzitajs un garidsneeks. Biskaps Alberts bija kahdus pahra ifraudsijis par preestereem, bet schie ari bija pirmee un pehdigee. Ka lai sweeschneeks, tautas walodas nepratejs, tautas gara nesinatajs waretu mahzit laudis, buht wiinu dwehseku gans, wiinu pamahzitajs, wiinu prahta gaismotajs, gara attihstitajs? Kas tolu basniza un garidsneeziba naw bijusikul-turas un ziwilifazijas isplatitaja un nesejama uhhu sentischeem.

Brunineeku ordenis ari bija katolu basnizas anglis, lihdsigs muhku ordeneem un eestahdem. Tee paschi solijumi, kahdi bij jaapswehr muhtam, bija japilda ordena brahleem: akla paklausiba preeschneekem, pilniga atteikshanas no ihpashuma, t. i., nabadsiba un beslauliba. Ta tad ordena brahleem bija jaatsakas no ta pamata, us ta dibinajas zilwezes ziwilifazija: jaatsakas no zilweta swabadas watas, no ihpashuma un no familijas. Ordena brahlis usstahjās par ziwilifazijas naidneeku, ka nu winsch wareja buht par tas weiznataju, nejeju? Ordena brahlu zeturtais solijums bija: muhschigais karsch pret nekristiteem, un kari ari naw nekahdi zilwezes un winas attihstishanās draugi. Ka muhkeem bija ja-dshwo klosteri, schkirteem no paiaules un no laudim, ta ordena brahli peemita sawds zeetolschnds un pilts un nesatikas ar afahrtejeem laudim. Ordenis newareja buht kulturas nesejis.

Katolu mahzitajs un ordena brahli bi a garidsneeki, t. i. laudis, kas isstahjuschees no laizigas dsihwes un safaribas ar lauschu kahrtam un buhschanam, pee tam dsimuschi un usauguschu swe-scheene, tadehl ari ne muhscham newareja eedshwotees muhju sentichu starpa. Turpretim abas otrās kahrtas, wasaki-muischneeki un pilsoni, pilnigi un galigi pahrwehrtās par Baltijas semes behrneem. Nometuschees reisu te, eerihkojuschi sawu dsihwi us wisu muhschu, us behrnu behrneem, wini bij peepeeti pee semes ihpashuma un familijas faitem, — no wineem waretu zeret, ka tee atnesuschu muhsu sentischeem ziwilifazijas dihgli, buhs wiinu dehstijuschu un audsejuschu sawa jaunaja tehwijs — bet welki!

Trescha schkira, kas eeweefas Baltijs — bija b i s k a p u u n o r d e n a k l a u s i t a j i, w a s a k i. S ch e e g a n a p m e t a s g a l i g i s c h e, p a l i k a p a r s e m e s b e h r n e e m, s a a u g a a r s e m i t i l p a t z e e s c h i, k a e e d s i m t e e, j a, b e i d s o t p a l i k a p a r s e m e s w e e n i g a j e e m u n p i l n i g a j e e m i h p a s c h n e e k e e m; b e t t o m e h r e e d s i m t e e m w i n i p a l i k a s a d s i h w e t a h d i p a s c h i s w e s c h n e e k i, k a h d i b i j a, — w a l d o s c h a s k a h r t a s, z i t a s w a l o d a s, z i t a g a r a, z i t a s s c h i r a s b e h r n i.

Þ i l f o n i turejäs wehl jo attahlaku no eedsimteem, wehl jo masaf wineem bija kopfaischu. Þilsehneeki, tirtogaji un amatneeki, eeflodþijuschees fawäs gildës un zunftës, leedþa ne til ween swe-þchajeem eedsimteem, pat ari faweem tautas brahkeem, gilschu un zunfichu nedalibneekem, jeb kahdu weikalu, amatu un weku, un us-tureja fawâ widû pee tam pilnigako wahzeetibu. *U t n a h k u-þchi no W a h z i j a s* wini *d j i h w o j a i t k à W a h z i j â*, tã ka ari no scheem neatlehza eedsimteem it nekahda labuma.

Þiþas þchis ischetras eenahzeju kahrtas: garidsneeki, muisch-neeki, ordenis, pilsoni — dsihwoja un turejäs pawisam atschkirti no eedsimteem, nebija neweenas un nekahdas faites, kas winus tuwi-natu un weenotu. Eedsimtais ne muhscham newareja domat un nedrihtsteja zeret, kahdreis istift no fawas kalpu kahrtas un eetift kahdã zita. Til biskapa Alberta pirmõs laikõs, leekas, bi-juþchi Rigã ari pilsoni no eedsimteem; warbuht ka to laiku ari kahds eetizis wasafõs-muischneekõs, bet wehlaku tas nebija doma-jams, litumi pat leedþa eedsimteem eekluht zita kahrtã. Simteem gadu eedsimtee naw baudijuschy Bakar-Eiropas kulturãs.

Ari Lutera basniza mas rahdija schehligu gihmi. Tikai tagadejais gadu fimtenis, latwoju tautai atmosfotees un waldibai eemaisfotees, atnesis jaunus laikus, jaunas buhschanas, þahzis dragat wezo aif-þpreedumu muhri, — un schim reis krihtot, nahks labums neween weeneem, bet ari otreem, abãm puþem.

Tikai draudþiga kopdarbiba weizina koplubumu lauschu þa-dsihwê. Zeresim un wehleþimees, lai Baltijas tautu þchkiras un kahrtas, wezos aifþpreedumu gara muhrus gahshot, reis nahktu pee fawa labuma ihstãs atsihschanas.

Austrumã 1886. un 1887. gadõs.

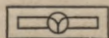
Paskaidrojumi un pahlabojuumi.

Senlaidu personu un weetu nosaukumus wahju kronisti usrakstijuschki pa datai stipri sabojata weida, ta ka mehginajumi isdibinat wina pirmatnejo ifrunu deesgan hipotetiski. Peem. schini grahmatā leetoto wahrbu „Westerš“ mehgina isfkaidrot parasti par latweeschu wahrbu „Weesturis“, tatkhu Rihmetā kronika raksta „Vester“ un Jndrika kronika „Westhardus“, sal. leischu gimenes uswahrbu „Wischtortis“. Wahrbu „Nameis“ isfkaidro M. Silinsch (Rihmju kronika 167 lap. p.) par wahrbu „Namejs“ bet Rihmetā kronika raksta „Nameise“ nu tahds zits dokuments „Nameyxe“. Terweetenes wili, Silinsch fauz par Terwett, pehz J. Krodšneeka aishahbijuma, kusch peenahza pehz pahris „lofshu nodrutashanas, pareisaki warbuht buhtu rakstīt „Terweetine“ tāpat ka rakstam „Mesgotne“.

Lasitajus luhds pahlabot sekojshas swarigatas drukas kuhdas:

8, 9 un 10 lapas pusēs dashas reises nodrukati nepareisi latweeschu leischu zilshu nosaukumi latianu walodā: Leti, letones, Letigali, Semigali; pareisi jaraksta: Letti (Jndrika kronika Letthi), Lettones (Letthones), Lettigalli (Letthigalli), Semigalli.

13. l. p. 18.	rindā no	apafshas	nodr.	„Seleche“	—	japahlabo	„Selectae“.
27. „ „	21. „ „	augshas		„Rum“		„Runi“.	
28. „ „	7. „ „			jaheshh	komats	pehz	wahrda „Rufina“.
29. „ „	20. „ „			japahlabo	„rihzibu—	isplatot	kristigo tizibu,“
33. „ „	12. „ „	apafshas	nodrutats	„pirs“		japahlabo	„pirts“.
34. „ „	3. „ „	augshas		„bildina“		„zildina“.	
40. „ „	1. „ „	apafshas		„teem“		„fcheem“	
43. „ „	7. „ „	augshas	jastrihpo	komats	pehz	„dashu“.	
44. „ „	2. „ „	apafshas	nodrutats	„dums“		japahlabo	„mums“.
47. „ „	20. „ „			„a“		„ta“.	
47. „ „	19. „ „			komats	jaleel	newis	preeksh, bet
47. „ „	3. „ „			nodr.	„runadams,	Rim.“	japahlabo
							„runadama,
							„Rihm.“.
48. „ „	16. „ „			„metumeem“		„meteeneem“	
53. „ „	4. „ „	augshas		„opportunum“		„opportunum“.	
68. „ „	1. „ „			„nometinajushchees“		„nometushchees“.	
68. „ „	2. „ „			„zeeta“		„zeeshcha“.	
70. „ „	16. „ „			„rihto“		„rihtojas“.	
71. „ „	2. „ „	apafshas		„rustneseju“		„rustneseju“.	
76. „ „	21. „ „			„luhtojas“		„rihtojas“.	
79. „ „	5. „ „			„mestri“		„mestrs“.	
83. „ „	4. „ „			japaskaidro	„kapituls	t. i. garidsneeku	korpo-
							razija (kopiba).“
85. „ „	1. „ „	augshas	nodr.	„raadami“		japahlabo	„kaudami“.
87. „ „	7. „ „			„pafcheem“		„pafchu“.	
87. „ „	14. „ „	apafshas		„jaeeronš“		„jaeeronas“.	

Index

The following is a list of the names of the persons who have been
 named in the report of the Commission on the Administration of
 Justice, and the names of the persons who have been named in the
 report of the Commission on the Administration of the Courts.

	1	
	2	
	3	
	4	
	5	
	6	
	7	
	8	
	9	
	10	
	11	
	12	
	13	
	14	
	15	
	16	
	17	
	18	
	19	
	20	
	21	
	22	
	23	
	24	
	25	
	26	
	27	
	28	
	29	
	30	
	31	
	32	
	33	
	34	
	35	
	36	
	37	
	38	
	39	
	40	
	41	
	42	
	43	
	44	
	45	
	46	
	47	
	48	
	49	
	50	
	51	
	52	
	53	
	54	
	55	
	56	
	57	
	58	
	59	
	60	
	61	
	62	
	63	
	64	
	65	
	66	
	67	
	68	
	69	
	70	
	71	
	72	
	73	
	74	
	75	
	76	
	77	
	78	
	79	
	80	
	81	
	82	
	83	
	84	
	85	
	86	
	87	
	88	
	89	
	90	
	91	
	92	
	93	
	94	
	95	
	96	
	97	
	98	
	99	
	100	

